

Maaseutupoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015

Landsbygdspolitiskt åtgärdsprogram 2012–2015

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
Alueiden kehittäminen
44/2012

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Maaseutupoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015

Tekijät Författare Authors Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä	Julkaisu-aika Publiceringstid Date Marraskuu 2012 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title Maaseutupoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015		
Tiivistelmä Referat Abstract Työ- ja elinkeinoministeriö hyväksyi 26.6.2012 maaseutupoliittisen toimenpideohjelman vuosille 2012–2015. Hallituksen hallinnon ja aluekehityksen ministeriryhmä puolsi 20.6.2012 ohjelman hyväksymistä. Maaseutupoliittinen toimenpideohjelma on hallituksen alueiden kehittämistavoitteiden mukainen ohjausväline, jolla tarkennetaan ja konkretisoidaan valtioneuvoston 15.12.2011 päättämiä valtakunnallisia alueiden kehittämistavoitteita 2011–2015. Toimenpideohjelman lähtökohdanna on, että maaseutu tunnustetaan yhtenä keskeisenä hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kilpailukyyn lähteenä. Ohjelmassa esitetään konkreettisia toimia maaseutualueiden uusiutumiskyvyn edistämiseksi ja niiden potentiaalin täysimääräiseksi hyödyntämiseksi. Ohjelma antaa välineitä maaseutualueiden erityispiirteiden tunnistamiseksi aiempaa paremman elinvoiman ja kilpailukyyn lähteenä sekä palvelujen että infrastruktuurin näkökulmasta. Ohjelmassa on yhteensä 39 toimenpidettä. Ohjelman tavoitelinjaukset ja niiden toteutumista edistävät toimenpiteet on jäsennetty neljään kokonaisuuteen: 1. Maaseutualueita vahvistetaan monipuolisina asumisen ja elinkeinotoiminnan ympäristöinä 2. Maaseudun alueellista kilpailukykyä edistetään 3. Harvaan asutun maaseudun erityispiirteet tunnustetaan 4. Maaseudun ja alueellisen kehittämisen edellytyksiä vahvistetaan. Maaseutupoliittisen toimenpideohjelman valmisteli talven ja kevään 2012 aikana Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä (YTR) yhteistyössä ministeriöiden ja alueiden kanssa. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä seuraa toimenpideohjelman toteutusta ja antaa hallituksen hallinnon ja aluekehityksen ministeriryhmälle määräajoin selvityksen toimenpideohjelman toteutumisesta. Julkaisu on saatavilla myös englanninkielisenä (Rural Policy Operational Programme 2012–2015). Työ- ja elinkeinoministeriön yhdyshenkilöt: Alueosasto/Petra Stenfors, puh. 029 504 7077, Hanna-Mari Kuhmonen, puh. 029 504 7008, Laura Jänis, puh. 029 504 7111		
Asiasanat Nyckelord Key words toimenpideohjelma, maaseutupoliittikka, maaseudun kehittäminen, maaseutu, aluekehitys		
ISSN 1797-35(\$	ISBN 978-952-227-70%-+	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 105	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish	Hinta Pris Price 22 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Esipuhe

Arvoisa lukija

Suomalainen maaseutu on merkittävä voimavara koko yhteiskunnalle. Se tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia toimeentulon ja hyvinvoinnin luomiseksi. Maaseudun voimavarojen hyödyntäminen edellyttää, että meillä on vielä tulevaisuudessaakin elinvoimainen maaseutu, jolla työ- ja elinkeinomahdollisuudet ovat moninaiset, ihmiset elävät ja voivat hyvin, ja kehitys on kestävää niin ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti kuin kulttuurisesti.

Suomi tarvitsee elinvoimaista maaseutua siirtyessään kohti nykyistä vihreämpää, uusiutuviin luonnonvaroihin ja resurssitehokkuuteen perustuvaa taloutta ja yhteiskuntaa. Suomella on mittavat luonnonvarannot sekä aineellisessa että aineetomassa muodossa. Ne ovat olennaisia koko maamme kilpailukyvyllä ja sen kehittymiselle. Alihyödynnetty luonnonvarapääomamme sijaitsee maaseudulla, hajautevasti ja paikkasidonnaisesti. Siirtymä vihreään talouteen kasvattaa maaseudun, sen resurssien ja elinkeinojen merkitystä yhteiskunnassa ja taloudessa.

Maaseudulla olevan tilan ja rauhan kysyntä kasvaa kiihtyvän elämänrytmin vastapainona. Maaseutu on haluttu asuinympäristö niin vakituisille kuin osa-aikaisille asukkaille. Maaseutuasuminen edellyttää mahdollistavaa maankäyttöpolitiikkaa, palvelujen järjestämistä paikallisiin ratkaisuihin perustuen sekä toimivaa infrastruktuuria ja tietoliikenneyhteyksiä. Yhteisöllisyys ja siitä ponnistava omaehtoinen kehittämistoiminta ovat sosiaalisen pääoman perusta maaseudulla.

Työ- ja elinkeinoministeriön 26.6.2012 hyväksymä valtakunnallinen maaseutupoliittinen toimenpideohjelma vuosille 2012–2015 linjaa hallituksen kansallista maaseutupolitiikkaa. Hallituksen hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmä puolsi 20.6.2012 ohjelman hyväksymistä. Toimenpideohjelman laatiminen sisältyy valtioneuvoston 15.12.2011 hyväksymiin valtakunnallisiin alueiden kehittämistavoitteisiin 2011–2015, joita toimenpideohjelma tarkentaa ja konkretisoi. Ohjelma koskee koko Suomen maaseutua.

Maaseutupoliittisen toimenpideohjelman tavoitteena on edistää maaseudun uusiutumista ja sen mahdollisuuksien täysimääräistä hyödyntämistä sekä kehittää maaseudun asukkaiden ja elinkeinojen olosuhteita ja toimintaympäristöä. Ohjelma antaa välineitä maaseutualueiden erityispiirteiden tunnistamiseksi aiempaa paremmin elinvoiman ja kilpailukyvyn lähteinä sekä palvelujen että infrastruktuurin näkökulmasta.

Ohjelman toteutuksesta vastaavat Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä, ministeriöt, ELY-keskukset, maakunnan liitot, kunnat, tutkimus- ja koulutusyksiköt sekä järjestöt ja yritykset valtion, EU:n, kuntien ja yksityisen sektorin varoin. Valtio päättää rahoituksestaan vuosittain talousarvioprosessissa. Maaseutupoliitiikan

yhteistyöryhmä antaa määräajoin hallituksen hallinnon ja aluekehityksen ministeriöryhmälle selvityksen ohjelman toteutumisesta.

Toivon innostusta ja sitoutumista ohjelman toteuttamiseen sekä maaseutumaisen Suomemme menestyksen ja hyvinvoinnin tekemiseen!

Helsingissä 27. syyskuuta 2012

JYRI HÄKÄMIES
Elinkeinoministeri

Sisältö

Esipuhe.....	5
Tiivistelmä.....	9
1 Maaseutupoliittisen toimenpideohjelman lähtökohtia	11
1.1 Johdanto.....	11
1.2 Ajankohtaista: Suomen maaseutu 2012.....	12
2 Maaseutualueita vahvistetaan monipuolisina asumisen ja elinkeinotoiminnan ympäristöinä	26
2.1 Maaseutualueita kehitetään monimuotoisina ympäristöinä, joissa arki on sujuvaa.....	26
2.2 Kehitetään erilaisten maaseutualueiden olosuhteet huomioon ottavia, joustavia ja asiakaslähtöisiä tapoja palvelujen järjestämiseksi.....	27
3 Maaseudun alueellista kilpailukykyä edistetään	31
3.1 Edistetään maaseutualueiden kytkeytymistä innovaatioverkostoihin.....	31
3.2 Maaseutuun kytköksissä olevaa yrittäjyyttä kehitetään.....	33
3.3 Edistetään vihreän talouden kasvua maaseudun vahvuuksiin perustuen.....	34
3.4 Parannetaan alueellisten työmarkkinoiden toimivuutta ja osaavan työvoiman saatavuutta maaseutualueilla.....	37
4 Harvaan asutun maaseudun erityispiirteet tunnustetaan	40
5 Maaseudun ja alueellisen kehittämisen edellytyksiä vahvistetaan.....	41
5.1 Kansalaistoiminnan edellytyksiä ja roolia yhteiskunnassa vahvistetaan kaikilla toiminnan tasoilla.....	41
5.2 Paikallisen kehittämisen välineitä vahvistetaan merkittävästi..	42
5.3 Maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämistä jatketaan.....	43
6 Toimenpideohjelman toteuttaminen.....	44
7 Ympäristö- ja sukupuolivaikutusten arviointi.....	45

Tiivistelmä

Maaseutupoliittinen toimenpideohjelma on hallituksen alueiden kehittämistavoitteiden mukainen ohjausväline, jolla tarkennetaan ja konkretisoidaan valtakunnallisia alueiden kehittämistavoitteita 2011–2015. Toimenpideohjelman lähtökohdiana on, että maaseutu tunnistetaan yhtenä keskeisenä hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kilpailukyvyn lähteenä. Ohjelmassa esitetään konkreettisia toimia maaseutualueiden uusiutumiskyvyn edistämiseksi ja niiden potentiaalin täysimääräiseksi hyödyntämiseksi, mikä nykyisessä tilanteessa on erityisen tärkeää. Ohjelma antaa välineitä maaseutualueiden erityispiirteiden tunnistamiseksi aiempaa paremman elinvoiman ja kilpailukyvyn lähteinä sekä palvelujen että infrastruktuurin näkökulmasta.

Ohjelman tavoitelinjaukset ja niiden toteutumista edistävät toimenpiteet on jäsennetty neljään kokonaisuuteen:

1. **Maaseutualueita vahvistetaan monipuolisina asumisen ja elinkeinotoiminnan ympäristöinä**
2. **Maaseudun alueellista kilpailukykyä edistetään**
3. **Harvaan asutun maaseudun erityispiirteet tunnustetaan**
4. **Maaseudun ja alueellisen kehittämisen edellytyksiä vahvistetaan**

Toimenpiteitä on yhteensä 39 kappaletta, jotka kaikki ovat tärkeitä maaseutupoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Keskeisimmät toimenpiteet, jotka tarkentuvat myöhemmin tekstissä, muodostuvat seuraavista kokonaisuuksista:

1. **Linjataan valtakunnallisesti maaseudun kehittämisen mahdollistava maankäyttö. Kaavoitus- ja rakennuslupakäytäntöjä sekä aluesuunnittelua ohjataan ja kehitetään tukemaan erilaisten maaseutualueiden mahdollisuuksia** edistää kansalaisten hyvinvointia, maaseudun resursseihin perustuvaa elinkeinotoimintaa ja kestäväää kehitystä. YM, MMM, TEM, maakuntien liitot, Kuntaliitto, Suomen Kylätoiminta ry, Suomen Kotiseutuliitto, Maaseutuasumisen teemaryhmä
2. **Varmistetaan koko Suomen kattavat, toimivat tietoliikenneyhteydet** nykyajan ja tulevaisuuden tietoyhteiskunnan tarpeisiin valtioneuvoston laajakaistayhteyksien kehittämiseksi tekemän periaatepäätöksen mukaisesti. VM, LVM, MMM, kunnat, maakuntien liitot
3. **Suunnitellaan ja tuotetaan maaseudun asukkaiden palvelut asiakaslähtöisesti, poikkisektoraalisesti ja paikallisten olosuhteiden ehdoilla**, ja otetaan maaseudun erityisolosuhteet huomioon kunta- ja palvelurakennemuutoksessa ja valtionhallinnon päätöksiä valmisteltaessa. STM, VM, kunnat

4. **Edistetään kestäväää, uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvaa liiketoimintaa** ja hajautettuihin ratkaisuihin perustuvaa liiketoimintaa maaseutu- maisten alueiden vahvuuksia hyödyntäen. **Edistetään hajautettua, uusiutuviin energialähteisiin perustuvaa energiantuotantoa** ja siihen liittyvien liiketoimintakonseptien kehittämistä. TEM, YM, MMM, alueet
5. **Edistetään maahanmuuttajien sijoittumista, kotoutumista ja työllistymistä maaseutumaisille alueille.** Työperäisestä maahanmuutosta sekä maahanmuuttajien keskipitkän ja pitkän aikavälin koulutustarpeista laaditaan tarkempia valtakunnallisia ja alueellisia tavoitteita. TEM, SM, ELY-keskukset, kunnat
6. **Selvitetään ja otetaan käyttöön harvaan asutun maaseudun erityiset haasteet huomioivia yhteiskunnallisia keinoja** palveluiden järjestämiseksi ja yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi. VM, TEM
7. **Yhteisölähtöistä ja monirahastoista paikallisen kumppanuuden työtappaa kehitetään.** Paikallisen kehittämisen teemaryhmä, TEM, MMM, Mavi, ELY-keskukset, maakuntien liitot, kaupunkien toimijat, Leader-ryhmät
8. **Maaseutuvaikutusten arviointi liitetään osaksi kuntaliitosselvityksiä** ja liittymissopimuksia sekä yhteistoiminta-alueiden valmistelua. VM, YTR, kunnat, Kuntaliitto
9. **Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän toimintamalli vahvistetaan ja kirjataan lakiin** aluekehityslain uudistuksessa vuonna 2012. **Maaseutupolitiikka ja sen rakenteita kehitetään kokonaisuutena, jota toteutetaan kansallis- ja EU-osarahoitteisin välinein.** Maaseutu-, kaupunki- ja saaristopolitiikan sekä aluepolitiikan yhteyttä kansallisella ja alueellisella tasolla tiivistetään. *Kaupunki- ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmät, Saaristoasiain neuvottelukunta, TEM, MMM, VM, STM, OKM, LVM, YM, maakuntien liitot, ELY-keskukset*

1 Maaseutupoliittisen toimenpideohjelman lähtökohtia

1.1 Johdanto

Kevään 2012 aikana valmisteltava maaseutupoliittinen toimenpideohjelma on hallituksen alueiden kehittämistavoitteiden mukainen ohjausväline. Alueiden kehittämistavoitteet kiteytetään hallituksen tavoitepäätöksessä kolmeen yleiseen linjaukseen:

1. ***Vahvistetaan alueiden kilpailukykyä ja elinvoimaisuutta***
2. ***Edistetään väestön hyvinvointia***
3. ***Turvataan hyvä elinympäristö ja kestävä aluerakenne***

Lisäksi tavoitepäätöksessä on nostettu esiin erityiskysymyksiä äkillisiin rakennemuutoksiin vastaaminen, metropolialueen kilpailukykyyn vahvistaminen, suurten kaupunkiseutujen toimintaedellytysten turvaaminen, harvaan asuttujen alueiden kehittäminen, Itä- ja Pohjois-Suomen kehittäminen sekä Pohjoisen ulottuvuuden hyödyntäminen. Maaseutupoliittisessa toimenpideohjelmassa yhtenä painopisteenä on näistä harvaan asuttujen alueiden kehittäminen.

Toimenpideohjelman lähtökohtana on, että maaseutu tunnustetaan yhtenä keskeisenä hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kilpailukykyyn lähteenä. Suomi tarvitsee elinvoimaisia maaseutualueita siirtyessään kohti kestävästä kehityksestä ja vihreää taloutta. Ohjelmassa esitetään konkreettisia toimia maaseutualueiden uusiutumiskykyyn edistämiseksi ja niiden potentiaalinen täysimääräiseksi hyödyntämiseksi. Se antaa välineitä maaseutualueiden erityispiirteiden tunnistamiseksi aiempaa paremman elinvoiman ja kilpailukykyyn lähteenä sekä palvelujen että infrastruktuurin näkökulmasta.

Yhtenä toimenpideohjelman kärkenä on valmistautuminen siirtymään kohti vihreämpää, uusiutuviin luonnonvaroihin ja resurssitehokkuuteen perustuvaa taloutta ja yhteiskuntaa. Suomella on mittavat luonnonvarannot sekä aineellisessa että aineettomassa muodossa. Alihyödynnetty luonnonvarapääomamme sijaitsee maaseudulla, hajautetusti ja paikkasidonnaisesti. Siirtymä vihreään talouteen kasvattaa maaseudun, sen resurssien ja elinkeinojen merkitystä yhteiskunnassa ja taloudessa. Muutos edellyttää maaseutupolitiikan vahvistumista osana aluepolitiikkaa, ja aluepolitiikan vahvistumista osana koko yhteiskuntapolitiikkaa.

Toimenpideohjelmassa tehdään aluksi tiivis katsaus maaseudun tilaan vuonna 2012 koskien alueiden- ja maankäyttöä, väestöä, palveluja ja infrastruktuuria, työtä, elinkeinoja ja innovaatioita, sekä maaseutupolitiikan uudistamista. Esitys perustuu viimeisimpään tutkimukseen ja tilastotietoihin – tosiasioihin, jotka ovat todistettavasti tiedossa. Ne eivät kuvaa tavoitetilaa, vaan tilannetta, johon toimenpiteillä halutaan vaikuttaa. Ajankohtaiskatsauksessa nostetaan esiin keskeiset suomalaisen

maaseudun ominaispiirteet ja kehityskulut, joihin aluepoliittisilla toimenpiteillä on olennaisinta tarttua. Tavoitelinjaukset ja toimenpide-ehdotukset on sen jälkeen koottu keskeisten teemojen mukaisesti.

Tavoitelinjauksilla ja niitä toteuttavilla toimenpiteillä pyritään nykytilasta seuraavaan tavoitetilaan:

Maaseutu on monimuotoinen ja arvostettu osa suomalaista yhteiskuntaa. Maaseudun monipuolisia voimavaroja ja erityispiirteitä hyödynnetään vihreässä taloudessa kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin lähteenä ja kestäväen kehityksen perustana. Maaseutu on hyvä asuinympäristö, jossa arki on sujuvaa.

1.2 Ajankohtaista: Suomen maaseutu 2012

Alueiden ja maankäyttö

Globaalisti tarkastellen ihmiskunta on kaupungistumassa, mikä on ensi sijassa seurausta väestön liikkeistä kehitysmaissa. Kehittyneissä maissa sen sijaan hyvinvointia haetaan osin hakeutumalla tiheään asutuilta alueilta väljemmille seuduille.

Eurooppalaisessa vertailussa Suomi erottuu ensi sijassa harvan asutuksen maana, jonka eteläisessä osassa on pieni kaupunkimaisen asutuksen vyöhyke. Vain pääkaupunkiseutu sijoittuu EuroStatin tai OECD:n kaupunki-maaseutu-luokittelussa kaupunkimaisimpaan luokkaan. Alhaisen väestötiheyden lisäksi Suomea leimaa muihin Euroopan maihin nähden korkea maaseutumaisen alueiden osuus ja pitkät etäisyydet keskimääräistä pienempien kaupunkien välillä. Poikkeuksellista Suomessa on moniin muihin keskimäärin harvaan asuttuihin maihin verrattuna se, että lähes koko maa on asuttu. Suomen maapinta-alasta 75 % on metsää¹.

Alueiden kehittämisessä tulisi aikaisempaa paremmin ottaa huomioon, että ihmisten arki rakentuu yhä monimutkaisemmalla tavalla esimerkiksi monipaikkaisena asumisena ja toimintana. Samalla kun pysyvä asutus on useiden vuosikymmenten ajan keskittynyt, taajamien asukastiheys on alentunut ja yhdyskuntarakenne² hajautunut.

Kaupungit ja kaupungin läheinen maaseutu ovat Suomessa muuttovoittoalueita, mutta eri syistä. Kaupungeissa väestönlisäys johtuu ensi sijassa kasvaneesta maahanmuutosta ja syntyneiden määrän kasvusta, vähäisemmässä määrin kuntien välisestä nettomuutosta. Väestön lisääntyminen on kuitenkin ollut suhteellisesti suurinta kaupungin läheisellä maaseudulla, missä lisääntymisen syynä ovat syntyvyys ja kuntien välinen muutto, sekä hieman vähäisempänä maahanmuutto.

1 Metsä = metsä- ja kitumaa.

2 Yhdyskuntarakenteella tarkoitetaan asunto-, työpaikka-, asiointi- ja virkistysalueiden ja niitä yhdistävän liikenteen ja teknisen huollon järjestelmien muodostamaa fyysistä ja toiminnallista kokonaisuutta. Alueiden käytöllä tarkoitetaan tässä erilaisten toimintojen (asuminen, liikenne, maatalous, metsätalous, virkistysalueet jne.) sijoittumiseen suuremman kokonaisuudessa, esimerkiksi valtakunnan tasolla. Maankäyttö taas viittaa yksityiskohtaisempaan maankäytön suunnitteluun esimerkiksi erilaisilla kaava-alueilla.

Maahanmuuttoa kohdistuu myös ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle. Maahanmuutto on ko. alueilla erityisen voimakasta, jos paikkakunnalla sijaitsee vastaanottokeskus, laajaa kasvihuonetuotantoa tai se sijaitsee lähellä itärajaa.

Harvaan asutulla maaseudulla ja ydinmaaseudulla väestö vähenee, mutta hitaammin kuin noin kymmenen vuotta sitten. Toisin kuin yleisesti oletetaan, väestömäärä ei vähene ensi sijassa maassamuuton seurauksena, vaan siksi, että näillä alueilla kuolee enemmän asukkaita kuin syntyy. Seurauksena on asutuksen oheneminen, ei niinkään näiden maaseutualueiden tyhjeneminen. Tämä on aluepolitiikan haasteena aivan eri asia: tyhjentyneeltä alueelta esimerkiksi palvelut voidaan lopettaa, asutukseltaan harventuneella alueella on löydettävä uudenlaisia palvelujen hoitamisen tapoja. Vakituisesti asuttujen neliökilometriruutujen määrä on viimeisen 30 vuoden aikana vähentynyt kokonaisuudessaan vain muutaman prosentin huolimatta asukasmäärän alenemisesta väestötappioalueilla.

Pysyvä asutus on Suomessa keskittynyt, mutta samalla asuttu alue on laajentunut viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana. Kun asutuissa neliökilometriruuduissa otetaan huomioon myös vapaa-ajan asutus, on asuttujen alueiden määrä kasvanut vuoden 1980 jälkeen yli kymmenellä prosentilla. Väljään tilaan siis hakeudutaan asumaan joko vakinaisesti tai osa-aikaisesti, ja se on merkittävä hyvinvoinnin lähde. MTT Taloustutkimuksen Sitran Maamerkit-ohjelmalle tekemä Maaseutubarometri (2011) osoitti, että valtaosa suomalaisista - yli puoluerajojen - vastustaa asutuksen tiivistämistä tai eheyttämistä. Maaseutualueiden merkityksen on ennakoitu lisääntyvän tulevaisuudessa sekä yritystoiminnan alueina että pysyvän tai vapaa-ajan asumisen ympäristönä. Molemmat edellyttävät toimivaa infrastruktuuria.

Kun suomalaisen maaseudun taloudellista suoriutumista verrataan muuhun Eurooppaan, voidaan havaita, että Suomessa ei päde eurooppalainen aluekehityksen pääsääntö. Sen mukaan hyvä taloudellinen suoriutuminen liittyy vahvasti hyvään saavutettavuuteen ja väestön keskittymiseen kaupunkikeskuksiin. Maaseutumaisuudesta ja huonosta saavutettavuudesta huolimatta suurin osa suomalaisista asuu keskitasoa paremmin suoriutuvilla tai kasvavilla alueilla. (Noguera & Morcillo 2011, 67.) Tämä on osoitus siitä, että maaseudullamme on tähän asti ollut sekä ymmärrystä että talouden, hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan rakenteita ja käytäntöjä, jotka ovat toiminnallaan mahdollistaneet hyvän taloudellisen suoriutumisen. Olemme osanneet asua laajaa maataamme.

Aluekehityksen valtavirta-ajattelu, etenkin EU:ssa mutta myös kansallisesti, jäsentää todellisuutta siitä lähtökohdasta, että kaupungit ovat aluekehityksen ensisijaisia moottoreita. Kaupunkien aktiviteetti ei kuitenkaan voi kaikilla alueilla riittää koko alueen veturiksi. Näin on esimerkiksi Itä-Suomessa, missä kaupungit ovat pieniä ja liian etäällä toisistaan sekä niiden väliset maaseutualueet ovat laajoja. Näin ollen Suomen maantiede pakottaa ottamaan huomioon myös muita kehitysteitä. Edellä mainitun kaltaisten alueiden aluekehitys perustuu itsenäisten maaseutualueiden potentiaalille ja niihin soveltuvalle toimintatavalle. On tarvetta maaseudun lähtökohdista ja niiden tuntemisesta nousevalle käytännön aluepolitiikalle.

Kyseeeseen tulevat esimerkiksi hajautettu energiantuotanto, hajautettu luonnonvaratalous ja monipaikkainen asuminen.

Keskittämisen ja hajauttamisen käyttökelpoisuutta erilaisissa ratkaisuissa olisi tarkasteltava neutraalisti – kumpikaan ei ole optimaalinen kaikissa tilanteissa. Esimerkiksi ESPON-ohjelmassa tehty tutkimus ei tue sitä käsitystä, että (kaupunki)seutujen julkisen sektorin rakenteet ja toimintamallit, kuten työmarkkina-alueen kattavat kunnat, edistäisivät alueen kehitystä. Tutkimuksen mukaan kaupunkiseutujen taloudellista kehitystä voidaan edistää hyvin erilaisilla järjestelmillä, mutta lopputulos riippuu paljolti muusta kuin työssäkäyntialueen hallintorakenteesta.

Tilastojen valossa suomalaiset ovat maaseudulla ensi sijassa asumisen vuoksi. Asuminen voi olla pysyvää tai osa-aikaista, yhä useammin monipaikkaista. Maaseutu on myös tärkeä työnteon ja yrittämisen paikkana. Sekä asuminen että elinkeinot ovat maaseudulla muutoksessa, ja edellyttävät selkeää linjausta alueiden- ja maankäytöstä. Maaseudun maankäytön tulee olla johdonmukaista ja edistettävien käytäntöjen ajantasaisia mahdollistaen uusimpien teknologioiden ja maaseudun erityisluonteen huomioon ottavien ratkaisujen edistämisen, jotka ovat erilaisia kuin keskuksissa. Jotta kansalaisten yhdenvertainen kohtelu toteutuisi, on viranomaisien linjausten maaseudun maankäytöstä oltava yhtenäisiä kautta maan.

Väljä asuminen on Suomessa merkittävä koetun hyvinvoinnin lähde. Tila ei ole Suomessa niukka hyödyke, ellei väljästi rakentamista estämällä sitä tehdä. Luonnonvaratalouden vahvistuminen edellyttää, että elinkeinonsa voi sijoittaa maaseudulle, ja että maaseudulla on ihmisiä, jotka voivat toimia näissä elinkeinoissa. Tällä hetkellä sekä maaseudulla asumista ja uusien elinkeinojen perustamista mahdollistetaan maankäytön suunnittelulla vain satunnaisesti ja puutteellisesti. Rakentamiselle asetetaan ehtoja, jotka pakottavat maaseudulle rakentavan toimimaan ei-innovatiivisesti ja teknistä toimivuutta ajatellen vanhakantaisesti. Esimerkiksi energia-, vesi- ja jätevesiratkaisuissa edellytetään keskitettyjä verkkoja silloinkin, kun rakentaja pystyisi ja haluaisi panostaa hajautettuun, ekologisesti kehittyneempään ratkaisuun.

Suomen maaseutu voisi toimia kansainvälisestikin merkittävänä 'elävänä laboratoriona', jossa kehitettäisiin ekologista hajautettua asumista. Se on toteutettavissa ilman, että luovutaan siitä, mikä on Suomessa ainutkertaista: maaseutu turvallisenä, aktiivista elämää tukevana ja sosiaalista eheyttä edistävänä toimintaympäristönä. Tämä edellyttää maan- ja alueidenkäytön, kaavoituksen, rakentamisen ja palvelujen johdonmukaista kehittämistä yhdessä maaseudulla (pysyvästi tai osa-aikaisesti) asuvien ja toimivien kanssa. Vuonna 2014 alkavaa uutta EU-ohjelmakautta voidaan määrätietoisesti hyödyntää tässä tarkoituksessa. Hajautettuun ekologiseen maaseutuasumiseen ja -rakentamiseen suunnattu työ vahvistaa sekä kansalaisten hyvinvointia että yrityksiä ja elinkeinoja. Tuoreen tutkimuksen mukaan (Heinonen 2012) maaseutuasuminen tuottaa Suomessa vähemmän hiilidioksidipäästöjä kuin kaupunkiasuminen. Selittävä tekijä on vauraus ja siihen liittyvä kulutus. Mitä vauraampi olet, sitä enemmän kulutat, ja tällä hetkellä kaupungeissa asuu keskimäärin vauraampaa väestöä kuin maaseudulla.

Alueidenkäytön linjausten tulee myös maaseudulla olla sellaisia, että ne mahdollistavat asumisratkaisujen ja elinkeinojen uusiutumiskyvyn ylläpitämisen, kaiken potentiaalisen hyödyntämisen, ympäristön- ja luonnonsuojelunäkökohdat sekä maaseudun alueellisten ja kulttuuristen erityispiirteiden kunnioittamisen. Syrjäiset maaseutualueet edellyttävät muusta maasta poikkeavia ratkaisuja esimerkiksi kuntauudistuksessa sekä infra- ja palvelurakenteita muutettaessa. Harvaan asutun maaseudun erityis- ja ominaispiirteet on alueiden käytön linjauksissa tarpeen tarkastella erikseen palvelujen, asumisen, yritystoiminnan ja demokraattisen kansalaistoiminnan osalta.

Ikä- ja sukupuolirakenne

Vaikka Suomen väkiluku jatkaa kasvuaan, on koko maassa työikäisen väestön (18–64-vuotiaat) määrä hieman laskemassa, ja eläkeläisväestön määrä kasvaa voimakkaasti lähivuosina. Työikäisten määrä vähenee siirtolaisuusvoitosta huolimatta. (Myrskylä 2012). Työvoima, eli työmarkkinoiden käytettävissä olevien ihmisten määrä voi kuitenkin kasvaa, sillä ikääntyneiden työssäkäynti on lisääntynyt. Huoltosuhteen kehitys näyttää kuitenkin yhtä haastavalta kuin 2000-luvun alussa.

Yli 75-vuotiaiden osuus kasvaa nopeasti vuoden 2020 jälkeen kaikissa kuntatyypeissä. Pääkaupunkiseudulla työikäisen väestön osuus pienenee hieman muita alueita vähemmän maahanmuuton ansiosta, mutta yli 75-vuotiaiden määrä kasvaa samaan aikaan jopa maaseutualueita enemmän. Kun ikääntymiseen varaudutaan erilaisin järjestelmin ja muutoksin, on syytä pitää mielessä, että Suomi ikääntyy niin eurooppalaisesti kuin maailmanlaajuisestikin ensimmäisten joukossa. Suurista ikäluokista aiheutuu pariksi vuosikymmeneksi 'piikki', joka tasaantuu, kun pienemmät ikäluokat tulevat eläkeikään.

Harvaan asutulla maaseudulla ja ydinmaaseudulla väestöllinen huoltosuhde, eli huollettavan ikäisten suhde työikäisiin, on korkein, ja se vaikuttaa palvelujen kysyntään. Kaupunkien läheisellä maaseudulla sekä lasten, työikäisen väestön että ikääntyvien määrä on kasvussa. Tilanne tarjoaa paitsi haasteita, myös elinkeinollisia mahdollisuuksia, ja eroaa ydin- ja harvaan asutun maaseudun tapauksista, joissa palvelut ja infrastruktuuri edellyttävät erilaisia ratkaisuja väestön perusoikeuksiin kuuluvien hyvinvointipalveluiden takaamiseksi.

Ikääntyvä väestö on sekä yhä hyvätuloisempaa että hyväkuntoisempaa, ja sillä on merkittävää osaamista ja kokemusta. Ikääntymispiikin vaikutukset riippuvatkin paljon siitä, miten työelämä, asuinympäristö ja palvelut pystyvät joustamaan ja ottamaan ikääntyviin liittyvät vaikutukset huomioon. Monet eläkeikäiset ovat jopa vuosikymmeniä aktiivisia toimijoita, mutta omilla ehdoillaan.

Taloudellinen huoltosuhde kuvaa työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien välistä suhdetta työllisiin kyseisellä alueella. Se on alin kaupungeissa ja kaupungin läheisellä maaseudulla, ja korkein harvaan asutulla maaseudulla. Taloudellinen huoltosuhde on heikoin Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa. Lapissa väestöllinen huoltosuhde on hyvä, mutta taloudellinen huoltosuhde heikompi. Harvaan asuttu maaseutu sijaitsee niin kaukana keskuksista, että työllisyys ei siellä parane

pendelöinnillä, vaan näille alueille itselleen pitää syntyä uusia työpaikkoja. Se on mahdollista luonnonvaratalouden kasvun ja maaseutualueiden käytön muuttuessa.

Alueiden potentiaaliin vaikuttaa väestöllisen ja taloudellisen huoltosuhteen lisäksi myös sukupuolirakenne. Maaseutukunnissa asuu hieman vähemmän naisia kuin miehiä, kaupungeissa päinvastoin. Joillakin harvaan asutuilla alueilla on vain 6–7 naista kymmentä miestä kohden. Vinoutunut väestörakenne vähentää alueen elinvoimaisuutta.

Maaseudulta muuttaa edelleen pois enemmän naisia kuin miehiä, mutta sinne myös muuttaa hiukan enemmän naisia kuin miehiä. Koska naiset ovat Suomessa – kuten useimmissa kehittyneissä maissa – koulutetumpia kuin miehet, alueen 'naisvaje' on kehityksen kannalta monessa mielessä ongelmallista. Maaseudulle muutetaan ensi sijassa väljemmän asumisen, mutta yhä useammin myös luovuu ruokkivan työympäristön ja ekologisen elämäntyylin vuoksi. Maaseudulle muuttoa jarruttavat heikot tietoliikenneyhteydet ja julkisen vallan heikko tahtotila niiden parantamiseksi. Naisten koulutus ja työodotukset liittyvät usein palvelualoihin. Uudet luontoperäiset materiaali-innovaatiot, kuten ekologiset energiamuodot, luovat maaseudulle sekä miehiä että naisia kiinnostavia työpaikkoja.

Työttömyys on yleisempää miehillä kuin naisilla. Työttömyysaste oli vuonna 2011 keskimäärin 7,8 prosenttia, vuonna 2010 se oli 8,4 prosenttia. Miesten työttömyysaste oli 8,4 ja naisten 7,1 prosenttia. (Tilastokeskus.) Aluetyypillä ei ole juurikaan vaikutusta miesten työttömyyteen, sen sijaan naisten on hieman hankalampi työllistyä maaseudulla. Suomessa on edelleen jyrkkä jako miesten ja naisten ammatteihin, eivätkä perinteiset sukupuolen mukaiset ammatinvalinnat useinkaan vastaa alueiden työvoiman tarvetta. Naisten yrittäjyydellä on ollut pitkä perinne maataloudessa. Vielä vuonna 1990 alkutuotanto työllisti naisyrittäjistä lähes 45 prosenttia. Maatalouden rakennemuutos vähensi 1990-luvulta lukien nopeasti naisyrittäjien kokonaismäärää. Palvelu- ja muilla toimialoilla tapahtunut naisyrittäjyyden kasvu alkoi kuitenkin vähitellen korvata naisyrittäjien määrän vähentymistä maataloudessa. Viime vuosina naisyrittäjiä on ollut koko maan tasolla noin kolmannes kaikista yrittäjistä. (Yrittäjyyskatsaus 2011). Naisten yrittäjyys seuraa yleisesti perinteisiä sukupuolivalintoja, ja naisen yritykset ovat usein mikroyrityksiä. Naisten osamisen ja työmahdollisuuksien laajentamiseen uusilla toimialoilla tarvitaan toimenpiteitä, samoin kuin naisten yrittäjyyden erityispiirteiden huomioon ottamiseen yritystoimintaa ja mm. liiketoimintaosaamista edistettäessä. Kun esimerkiksi luonnonvara-alalle syntyy uusia elinkeinoja, yrityksiä ja työpaikkoja, tarjoutuu mahdollisuus ajatella uudelleen miesten ja naisten töitä, ja viedä nämä uudet ajatukset käytäntöön. Laajeneva hoiva-ala ja muiden palvelujen tarve sekä vihreä talous ja cleantech voivat tarjota uusia, perinteistä poikkeavia yrittämisen ja työllistymisen mahdollisuuksia miehille ja naisille.

Maaseudun palvelut ja infrastruktuuri

Maaseutu määrittäytyä asumisen ja toiminnan tilana ihmisten arjen kautta. Välttämättömät palvelut ja infrastruktuuri ovat toimivan arjen edellytys kaikilla alueilla.

Tutkimuksen (Moilanen & Vihinen (toim.) 2012) perusteella sosiaali- ja terveyspalveluja sekä koulutuspalveluja pidetään yhteiskunnallisesti kaikkein tärkeimpinä palveluina. Myös liikenne- sekä infrastruktuuripalvelut luetaan kaikkein tärkeimpien palvelujen joukkoon. Infrastruktuuripalveluista tärkeimpiä ovat tiestö, vesihuolto (ml. jätevesihuolto), jätehuolto sekä televiestintä- ja tietoliikennepalvelut. Vuonna 2010 tehdyn kansalaiskyselyn mukaan palvelujen määrää ja saavutettavuutta voidaan pitää kohtuullisena, sillä keskimäärin hieman yli puolet vastaajista koki saavansa tarvitsemansa palvelut nopeasti ja helposti omalta paikkakunnaltaan. Palvelujen saatavuudessa on kuitenkin suuria alueellisia eroja. Vuoden 2012 alussa asetetun hallinnon asiakaspalvelun kehittämishankkeen tavoitteena on saada aikaan toimivat edellytykset julkisen hallinnon asiakaspalvelujen saatavuudelle koko maassa. Pitkän tähtäimen tavoitteena on, että asiakas saa julkisen hallinnon palvelut yhden luukun periaatteella sähköisenä palveluna, puhelinpalveluna tai käyntiasiointina.

Terveydenhuoltopalvelut ovat sijoittuneet kunnissa lähinnä keskustajamiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on 2000-luvulla käynnistetty useita alueellisia prosesseja, joissa palvelujen tuotantoa ja järjestämisvastuuta on koottu suurempiin yksiköihin, erityisesti erikoissairaanhoidossa.

Pohjois-Suomessa, Lapissa ja Kainuussa on turvallisuuspalveluissa muuta maata heikompi tilanne. Viranomaisen reagointiajat ovat tarpeisiin nähden liian pitkät, ja palvelua tuottavien verkko on niin ohut, että se toimii jatkuvasti riskirajalla. Turvallisuuspalvelujen puutteet aiheuttavat ihmisille tällä hetkellä vakavia vaaratilanteita, kun palo-, pelastus- tai järjestysviranomaisen tuloon hälytyspaikalle saattaa kestää yli tunnin. Matkailualueilla niin turvallisuus- kuin muunkin infran tarve on väestöpohjaa suurempi. Myös apteekkipalveluista on pitkien etäisyyksien päässä asuvilla pulaa.

Yksityisellä sektorilla palveluiden lakkauttaminen on näkynyt ehkä dramaattisimmin päivittäistavarakaupassa. Niin ikään pankkikonttoreiden määrä on vähentynyt merkittävästi 1990-luvulta lähtien ja palvelut ovat siirtyneet yhä enemmän sähköiseksi ajasta ja paikasta riippumattomiksi palveluiksi. Osassa kuntia on nykyään vain yksi pankkikonttori. Myös käteisautomaattien määrä on vähentynyt. Useimmat palvelut on pyritty tarjoamaan fyysisten toimipaikkojen sijasta sähköisinä. Yksi onnistuneimpia sähköisiä palveluja on verohallinto.

Julkisen palveluverkon turvaamiseksi Suomeen on pyritty vuodesta 1993 lähtien luomaan yhteispalvelupisteiden verkkoa. Yhteispalvelupisteet eivät ole kuitenkaan pystyneet korvaamaan poistuneiden viranomaisen palveluja odotetulla tavalla. Vuonna 2010 tehdyn kansalaiskyselyn mukaan niiden toimintaa pidetään epäselvänä ja palveluvalikoimaa riittämättömänä. Palvelupisteiden tehtävät rajoittuvat tavallisesti vain hakemusten vastaanottamiseen ja valmiiden asiakirjojen luovuttamiseen sekä asiakkaan neuvontaan.

Viranomaisnäkökulmasta yhteispalvelun puutteet liittyvät sopimusperusteisyyteen. Paikallisten toimijoiden valmius sopimukseen vaihtelee tilannekohtaisesti,

jolloin kattavaa ja rationaalista palveluverkosta on vaikea saavuttaa. Tästä syystä palveluvalikoima vaihtelee hyvinkin paljon.

Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että kuntatasolle muodostetaan kattava yhteispalvelupisteiden verkko ja määritellään niissä aina tarjottavat palvelut sekä selvitetään mahdollisuudet tehdä kunnista yhteispalvelun vastuuviranomaisia. Linjauksen toteuttamiseksi valtiovarainministeriö on käynnistänyt tammikuussa 2012 julkisen hallinnon asiakaspalvelun kehittämishankkeen (Asiakaspalvelu 2014), jonka on määrä antaa lopulliset ehdotuksensa toukokuun 2012 loppuun mennessä. Maakuntien ja kuntien näkökulmasta ratkaisua vaikeuttavat erityisesti toiminnan rahoittamiseen liittyvät haasteet. Jos valtionhallinto haluaa yhteispalvelupisteiden yleistyvän, sen on oltava valmis myös tarjoamaan resursseja niiden toimintojen ylläpitämiseen. Kunnat eivät voi yksinään vastata sellaisten toimipisteiden ylläpidosta, joissa tarjotaan valtion yksiköiden palveluja.

Alueilla, joilla palvelutoimijoita on harvassa, julkisen sektorin lisäksi sekä kansalaisyhteiskunta että yksityinen sektori voivat kehittää omaa toimintaansa yhteispalvelutoimipisteeksi. Esimerkiksi lähikauppojen kehittäminen lähipalvelukeskikseksi on varteenotettava mahdollisuus. Tässä yhteydessä on voitava arvioida uudelleen sellaisten säädösten tarkoituksenmukaisuutta ja ajantasaisuutta, jotka rajaavat tiettyjen tuotteiden tai palvelusten myynnin hyvin kapeasti tietyille tahoille.

Maaseudulla pitkät etäisyydet, harva-asutus, kuntien kiristynyt talous ja monien asukkaiden alhainen maksukyky aiheuttavat suuria haasteita palvelujen järjestämiselle. Suomessa on jo nyt alueita ja palveluja, joissa julkiset palvelut eivät riitä, eikä yritysmäiselle palvelutuotannolle ole edellytyksiä (Pihlaja 2010a, 89). Palveluiden markkinaehtoista tuotantoa maaseudulla rajoittaa muun muassa asukkaiden alhainen maksukyky. Palvelujen tarve ja tarjonta eivät kohtaa.

Vahvempaa kuntarakennetta ja laadukkaiden julkisten palvelujen saatavuutta koko maassa turvaamaan perustettu kunta- ja palvelurakennemuutos käynnistettiin vuonna 2005. Uudistusta on toteutettu muun muassa kuntaliitoksilla ja lisäämällä kuntien välistä yhteistyötä palvelujen järjestämisessä. Kataisen hallitus käynnisti oman kuntauudistuksensa 2011. Rakennemuutosten keskeinen kysymys maaseudun kannalta on se, mitä vaikutuksia uudistuksella on demokratiaan ja palvelutuotannon alueelliselle rakenteelle sekä palvelujen saavutettavuudelle eri väestöryhmissä.

Kun maaseudun palveluverkosto harvenee, palvelut etääntyvät niiden käyttäjistä. Tilannetta paikkaamaan tarvittaisiin sähköisten palvelujen ohelle toimivia liikenneyhteyksiä. Julkisen liikenteen palvelut ovat kuitenkin supistuneet maaseudulla voimakkaasti. Henkilöautolle ei ole juuri vaihtoehtoja etenkin syrjäisemmillä alueilla. Julkinen liikenne palvelee maaseutualueilla parhaimmillaankin vain ikäihmisiä ja koululaisia. Kunnan sisäiset työmatka- ja asiointiyhteydet puuttuvat monissa maaseutukunnissa (Liikenne- ja viestintäministeriö 2002). Maaseudun joukkoliikenne muodostuu lipputuloperusteisesta linjaliikenteestä ja sitä täydentävästä julkisen sektorin hankkimasta ostoliikenteestä niiden peruspalvelujen osalta, joita ei

pystytä ylläpitämään asiakastuloin. Merkille pantavaa tässä kehityksessä on, että joukkoliikenteen tarjonta on vähentynyt, vaikka sen rahoitus on samaan aikaan kasvanut. (Liikenne- ja viestintäministeriö.)

Infrastruktuuri maaseudulla vaihtelee alueellisesti, mutta yleisesti haja-asutusalueilla infrastruktuuripalvelut ovat tarpeeseen nähden heikkomat kuin taajamissa ja kuntakeskuksissa. Ydin- ja harvaan asutulla maaseudulla on runsaasti tieinfrastruktuuria, jonka käyttöaste on melko alhainen. Vähäisemmästä käytöstä huolimatta tiestön kunnossapidon tarve ei ole vähentynyt; tiestö on tärkeä sekä asukkaiden liikkumisen että elinkeinoelämän kannalta, mutta myös alueella virkistämisen näkökulmasta. Keskitetty sähköverkko on päästetty rapautumaan niin, että sen korjaaminen varsinkin myrskyjen tai muiden luonnosta aiheutuvien häiriöiden jälkeen on käynyt yhä vaikeammaksi. Sähkökatkoista kärsivät kymmenet tuhannet asiakkaat, joskus jopa viikkoja. On kiirehdittävä erilaisia sähkönjakelun varmistamisen tapoja; samalla on oivallinen hetki arvioida erilaisten sähköntuotannon ratkaisujen – keskitettyjen ja hajautettujen – toimivuutta eri paikoissa.

Etäänntyvien palvelujen tilalle on tarjottu sähköisen asiainninn lisäämistä. Käynnissä on Laajakaista kaikille -hanke. Sen tavoitteena on, että vuoteen 2015 mennessä lähes kaikki (99 % väestöstä) vakinaiset asunnot sekä yritysten ja julkishallinnon organisaatioiden toimipaikat ovat enintään kahden kilometrin etäisyydellä 100 Mbit/s nopeudella toimivan yhteyden mahdollistavasta valokuitu- ja kaapeliverkosta. Tarkoituksena on, että teleoperaattorit rakentaisivat nopeat yhteydet taajamiin markkinaehtoisesti, jolloin saataisiin 95 % väestöpeitto. Loput 4 % käsittää 130 000 haja-asutusalueen kotitaloutta, joihin yhteydet rakennettaisiin osin julkisella tuella. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2011.) Laajakaista-hanke ei kuitenkaan ole edennyt toivotulla tavalla. Monissa maakunnissa arvioidaan, että valtakunnallista tavoitetta ei tulla saavuttamaan vuoteen 2015 mennessä. (Kuntalehti 2011.) Puutteelliset tietoliikenneyhteydet ja tahmeus niiden järjestämisessä ovat syynä siihen, että suomalainen yhteiskunta ja talous alisuoriutuvat merkittävässä määrin.

Yhteispalvelupisteiden rakentamisen ja sähköisten palvelujen kehittämisen rinnalla tulee maaseudun oloissa edelleen edistää sopimuksellisuutta ja lähipalveluja.

Kuntaliitoksen kokeneiden kuntien palveluiden saatavuutta koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että vain alle kuudesosa vastaajista koki julkisten palveluiden laadun parantuneen. Uusissa liitoskunnissa toimintoja keskitetään lakkauttamalla ja supistamalla niitä johdonmukaisesti reuna-alueita painottaen. Useita vuosia seurattujen liitoskuntien palvelujen kehitys on ollut maaseudun kannalta karua. (Leinamo 2004, 2010.) Terveystieteiden palvelut pysyvät asukasmäärästä riippuen joko ennallaan tai vähenevät selvästi. Sosiaalipalveluissa ei ollut havaittavissa innovatiivisuutta laajentuneeseen kuntaan siirryttäessä, vaan ikääntyneet on koottu yhteen suurvanhainkotiin ja lapset keskustaajamien päiväkoteihin. Samalla palvelumaksuja on nostettu. Liitoskuntien koulut on lakkautettu heti tai myöhemmin niin, että kyläkouluista on siirrytty yhtenäiskouluihin ja pienistä lukioista suurlukioihin. Suuria menettäjiä ovat olleet entiset kuntakeskukset, joista paikallishallinnon palvelut

ovat hävinneet muutamassa vuodessa kokonaan, kun eri organisaatiot ovat vähentäneet toimintojaan toisistaan riippumatta. Entisten liitoskuntien virkamiehet muodostivat 'valmistelukoneiston', jolla oli omaa aluetta koskevaa tarkkaa tietoa käytettävissä aktiiviseen, nopeaan ja ennakoivaan kehittämiseen. Kuntaliitoksissa tätä resurssia vähennetään, ja yhä enemmän jää kansalaistoiminnan varaan.

Hallitusohjelman mukaan kuntapolitiikan tarkoituksena on turvata laadukkaita ja yhdenvertaiset kunnalliset palvelut asukaslähtöisesti koko maassa, luoda edellytykset kuntien taloutta vahvistavalle kehittämistoiminnalle ja yhdyskuntarakenteen eheyttämiseksi sekä vahvistaa kunnallista itsehallintoa ja paikallista demokratiaa. Tähän hallitus on tähdännyt koko maan laajuisella kuntauudistuksella, jonka tavoitteena on vahvoin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakenteen. Hallituksen ehdottaman peruskunnan aineksina ovat luonnolliset työssäkäyntialueet, joilla on niin suuri väestö, että se pystyy itsenäisesti vastaamaan peruspalveluista vaativaa erikoissairaanhoidon ja vaativia sosiaalihuollon palveluja lukuun ottamatta. Hallitus uskoo, että vahva peruskunta kykenee tulokselliseen elinkeinopolitiikkaan ja kehittämistyöhön sekä voi tehokkaasti vastata yhdyskuntarakenteiden hajautumiskehitykseen. Hallitusohjelman mukaan kunta- ja palvelurakenteen uudistamisessa otetaan huomioon alueiden erilaisuus, kuten kasvukeskusten erityispiirteet, harva asutus, pitkät etäisyydet, saaristoisuus ja kielelliset olosuhteet. Kyseessä on mitava yhteiskunnallinen hanke, jossa kuntaliitosten vaikutusten mittaamisen vaikeus tulisi ottaa huomioon (ks. esim. Arto Koski, <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2011/05>).

Tarvitaan täydellinen asennemuutos maaseudun palveluiden säilyttämiseksi. Maaseudulla asuvat ja toimivat eivät odota, että näillä alueilla olisi samanlainen palvelutarjonta kuin kaupunkialueilla, mutta arjen kannalta välttämättömiin peruspalveluihin maaseudulla asuvat kokevat olevansa perustuslain nojalla oikeutettuja. Etenkin yksityinen sektori voi kaupungeissa tarjota palveluja, joita ei maaseudulla välttämättä kaivata. Vuonna 2011 toteutetun Maaseutubarometrin mukaan maaseudulla asuvien koettu hyvinvointi oli parempi, vaikka tarjolla oli vähemmän palveluja kuin kaupungeissa. Samassa kyselyssä kaupungissa asuvat pitivät palvelujen saatavuutta keskimäärin hyvänä, mutta koettu hyvinvointi oli matalampi.

Kansalliset käytännöt kansalaisten tarvitsemien palvelujen järjestämiseksi vaihtelevat EU:n jäsenmaissa suuresti vahvasta julkisen palvelujärjestelmän roolista yksityisen sektorin keskeiseen merkitykseen. Myös kansalaisjärjestöjen toiminta palvelujen tuottajana vaihtelee suuresti eri maissa. Parhailaan Suomen on muotoiltava kantansa yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviin palveluihin. Näihin ns. SGEI (*services of general economic interest*)³ -palveluihin voidaan soveltaa julkisen palvelun velvoitetta palvelun tuottajalle silloin kun palvelun saatavuus ei toteudu markkinoilla. SGEI-välineellä voidaan vaikuttaa siihen, että julkista tukea

3 SGEI on käännetty suomeksi *yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut*. Sen synonyyminä näkee käytettävän myös käsitteitä yleishyödylliset taloudelliset palvelut ja yleistä taloudellista etua koskevat palvelut (KOM 2011).

ohjataan yritysten⁴ toiminnan kautta tällaisten välttämättömiksi arvioitujen palvelujen⁵ tuottamiseen.

Julkisen talouden niukentuminen on vauhdittanut palvelujen ulkoistamista ja kumppanuusratkaisuja, joissa markkinakilpailun tai julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaistoiminnan yhdistelmien keinoin on pyritty turvaamaan palvelujen tuotanto ja niiden saatavuus. Nämä uudet järjestelyt tulevat todennäköisesti lisääntymään sekä kaupunki- että erityisesti maaseutualueilla. Euroopan maaseutumaisimpana maana Suomessa markkinoiden toimivuuden puutteet asettavat palvelujen tuottamiselle erityishaasteita. Ne edellyttävät yhteistyötä ja kokonaisnäkemystä, jossa markkinatalouden ja julkisen palvelutuotannon rinnalle nostetaan myös kansalaisyhteiskunnan taloudellinen palvelutoiminta. Kilpailua ja valtiontukia koskevaa normistoa olisi kiireellistä soveltaa ainakin maaseudulla tämän kokonaisnäkemysten tavoitteisiin nostoen yleishyödyllisten palvelujen kansalaisoikeusluonne vahvasti elinkeinovapauden rinnalle. Palvelujen järjestämisen uudet toteutustavat edellyttävät, että sekä EU:n että jäsenvaltioiden lainsäädännössä otetaan huomioon ne organisaatiot, joiden lähtökohtana on taloudellisen voiton tavoittelun asemesta yhteiskunnallisen ongelman ratkaiseminen tai tietyn väestöryhmän, kuten lasten, vanhusten tai vammaisten tarpeisiin vastaaminen.

Suomessa jo nyt monet maaseudun toiminnot perustuvat asukkaiden yhdistysten ja osuuskuntien varaan. Näin tuotetut palvelut ja toiminnot ovat julkishallinnolle erittäin arvokkaita. Metsänhoitoyhdistykset, metsästysseurat, vesiosuuskunnat ja tienhoitokunnat hoitavat tehtäviä, jotka monissa muissa maissa hoidetaan yhteiskunnan kustannuksella viranomaistyönä.

Työ, elinkeinot ja innovaatiot

Ajankohtainen taloudellinen tilanne on etenkin Euroopan unionin alueella epävakaa, mikä luo paineita erityisesti julkisen sektorin taloudelliseen kantokykyyn. Taloudellinen epävarmuus heijastuu koko yhteiskuntaan ja myös maaseudun yrityksiin sekä julkisen talouden resursseihin. Taloustilanne tulee lähivuosina olemaan tiukka. Kansainvälisesti ottaen sekä valtiontaloutemme että yksityisten kansalaisten velkaantuneisuus on maltillista. Myös pankkisektorimme on rakenteellisesti vahvemmalla pohjalla kuin esimerkiksi 1990-luvun vaihteessa. Talous edellyttää joka tapauksessa uusiutumista. Seuraavassa on tarkasteltu näitä haasteita ja mahdollisuuksia työn elinkeinon ja yritysten näkökulmasta. Maaseudun kyky vastata talouden muutoksiin perustuu vihreässä taloudessa luonnonvaratalousulottuvuuteen ja uuden teknologian ratkaisuihin.

Palvelut on maaseudun asukkaita eniten työllistävä elinkeino, ja siinä syntyy myös eniten uusia työpaikkoja, aivan kuten kaupungeissa. Teollisuus on suhteessa isompi työllistäjä maaseudulla kuin kaupungeissa. Suomi on eurooppalaisessa vertailussa

4 TEM:n SGEI-esitettä seuraten tässä tarkoitetaan yrityksellä laajasti kaikkia taloudellista toimintaa harjoittavia organisaatioita (TEM 2010).

5 Komission tiedonannossa KOM(2011) käytetty muotoilu: kaikkien kansalaisten jokapäiväisen elämänsä ja talous- ja yhteiskuntaelämään osallistumisen kannalta olennaiset palvelut. Suomessa ei tällaista kansallista muotoilua ole.

ison maaseudun ja pienen maatalouden maa, eli päinvastainen tapaus kuin vaikkapa Alankomaat, Belgia tai Tanska.

Maa- ja metsätalous ovat elinkeinoja, joita harjoitetaan laajassa mitassa vain maaseutualueilla. Laajaperäisen maankäyttönsä vuoksi ne myös muokkaavat voimakkaimmin maaseudun maisemaa. Siirtymä vihreään talouteen ja tuotantotoiminnan vahvempi kytkeytyminen materiaalin kierrätykseen ja palautuminen riippuvaiseksi uusiutuvista raaka-aineista muuttavat molempia elinkeinoja tavalla, joka edellyttää muutoksia taloutta koskevassa ajattelussamme. Tulevaisuudessa yhä useamman toimialan yritys on jollain tavoin kytköksissä maaseudun bioprosesseihin. Samalla maaseudun vanhat elinkeinot muuttuvat. Kun merkittävä osa maatalosta suurenee tuotantolaitoksina, esimerkiksi liikennöintitarve lisääntyy maataloilla ja käytettävät työkalut suurentuvat asettaen alemmallekin tieverkolle ja yksityistielle uusia vaatimuksia. Maataloustuotannon sisäinen automaatio edellyttää yhtä nopeita tietoliikenneyhteyksiä kuin muilla alueilla, samoin kuin kaikki yritys-toiminta maaseudulla.

Maatalouden suhteellinen merkitys maaseudun aluetaloudessa on pienentynyt, ja on paikoittain marginaalinen verrattuna alueen muuhun taloudelliseen toimintaan. Maatalous on keskittynyt johdonmukaisesti harvemmille alueille ja harvemmille tiloille ilman, että maataloustuotannon määrä on merkittävästi vähentynyt. Näillä alueilla on tarvetta tavoitteelliseen maatalouselinkeinon yrittäjäyyspolitiikasta. Palkatun työvoiman tarve on kasvanut maa- ja puutarhatiloilla, mikä näkyy työvoimapoluna ja erityisesti ulkomaisen kausityövoiman käyttönä. Aluetalouden kannalta on merkittävää, että vaikka maatilalla luovuttaisiin perusmaataloudesta, maatalo itse säilyy usein paikallisesti merkittävänä taloudellisen ja sosiaalisen toiminnan solmukohtana suunnatessaan uudelleen toimintaansa.

Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus Tiken tilastojen mukaan noin 19 530 maatilaa, eli 31 prosenttia kaikista toimivista maataloista harjoitti maa- ja metsätalouden rinnalla muuta yritystoimintaa vuonna 2010. Monialaisten maatalojen osuus on maassamme EU:n korkein. Maaseudun muita yrityksiä oli Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT:n tekemien selvitysten mukaan 69 400 vuonna 2007 ja niiden liikevaihto oli 13,9 miljardia euroa ja työllisyys 113 000 henkeä. Maaseutuyritysten määrä on kasvanut noin 13 000 yrityksellä, 20–25 prosentilla vuosina 2000–2007 (MTT, 2010). Maaseutuyritysten määrä on lisääntynyt ydinmaaseudulla ja kaupunkien läheisyydessä, mutta syrjäseudulla niiden määrä on pysynyt ennallaan. Keskeisiä maaseutuyritysten toimialoja ovat maatilamatkailu, hevostalous, energian tuotanto ja Pohjois-Suomessa porotalous. (Yrittäjäyyskatsaus 2011).

Lähiruoan tuottaminen ja edistäminen edellyttää kannattavaa ja elinvoimaista maataloustuotantoa ja suomalaisia maataloita. Kiinnostus vastuulliseen ja jäljitettävään ruokaan nousee eri puolilla maailmaa ja antaa hyvän pohjan suomalaiselle elintarvikealan yrittäjyydelle. Alueellisiin lähiruokajärjestelmiin liittyviä liiketoimintakonsepteja on syytä kehittää samalla, kun julkisia ruokahankintoja arvioidaan myös niiden aluetaloudellisesta vaikutuksesta käsin. On keskeistä, että tulevilla EU:n

maatalouspolitiikkaa koskevalla ohjelmakaudella sen maaseutupolitiikkaa koskeva osa tukee edellä kuvattuja kehityssuuntia ja on yhtenevä tämän maaseutupoliittisen toimenpideohjelman kanssa.

Metsät ovat merkittävien taloudellisesti hyödynnettävissä oleva luonnonvaramme. Metsää ja puuta voidaan hyödyntää nykyistä enemmän, monipuolisemmin ja kestäväällä tavalla työn sekä toimeentulon lähteenä. Metsiin perustuvien tuotteiden ohella metsiin perustuvien palveluiden kehittäminen, mukaan lukien luontomatkailu, sekä muiden aineettomien hyödykkeiden kaupallistaminen nousevat yhä tärkeämmiksi. Esimerkiksi luonnon-, maiseman- ja ympäristöhoidon liiketoimintakonseptien kehittäminen sekä nykyajan trendeihin vietyjen markkinaehtoisten, hyvinvointiin ja terveyteen liittyvien tuotteiden ja palveluiden kehittäminen luovat mahdollisuuksia elinkeinotoimintaan. Metsien käytön painotuksissa tulee hyödyntää maan eri alueiden luontaisia vahvuuksia.

Suomessa on noin 730 000 yksityistä perhemetsänomistajaa. Yksityiset perhemetsänomistajat omistavat metsistä runsaat 60 % ja toteuttavat vuosittaisista hakkuista noin 80 %. Yksityismetsänomistuksen rakenne on muuttunut 1990-luvun alun jälkeen siten, että maatalousyrittäjien omistusosuus on puolittunut ja on enää alle viidennes kaikista metsänomistajista. Suurin osa metsänomistajista asuu kuitenkin edelleen maaseudulla. Paikallistaloudessa metsätalous työllistää ja tuo kantorahatuloja metsänomistajille. Kantorahatulot ovat vuosittain noin 1,5 miljardia euroa ja niistä 4/5 jää metsän sijaintialueen maakuntaan.

Metsiin ja puuhun perustuvan yrittäjyyden lisääminen on maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistamisen kannalta tärkeää. Mahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää tutkimus- ja kehitystyötä, muutoshalua, riskinottoa sekä eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Uusia mahdollisuuksia puuhun perustuvalla teollisella tuotannolla on esimerkiksi puutuoteteollisuudessa, rakentamisessa, älypape-reissa, pakkaamisessa, bioenergiassa ja biojalosteissa sekä elintarvike- ja lääketeeollisuudessa. Mahdollisuuksia tulee hyödyntää myös metsiin perustuvan palveluliiketoiminnan kehittämisessä.

Suomessa toimivista yrityksistä kaksi viidesosaa sijaitsee maaseudulla. Maaseudun yrityksistä valtaosa on pieniä. Maaseudulla harjoitettavien elinkeinojen kirjo on monipuolinen. Erityisesti kaupungin läheisellä maaseudulla lisääntyvät palvelualan yritykset ja työpaikat. Uuden yrittäjyyden rinnalla myös jo toimivien, niin mikro- ja pk-yritysten kuin maatilojenkin kasvun ja kilpailukykyyn mahdollistaminen on olennaista.

Maaseutu on uudelleen vahvistumassa teollisen tuotannon alueena, kun kaivannaisteollisuus ja siihen liittyvä teknologiateollisuus, puutuoteala ja uusiutuviin raaka-aineisiin perustuva energiatuotanto voimistuvat. Kaivannaisteollisuus, ja sen tarvitsemat palvelut luovat työpaikkoja varsin monenlaisen koulutuksen omaavalle työvoimalle ja avaavat mahdollisuuksia uusille liikeideoille sekä yritysten alihankintaverkostoille. Paikkakunnilla, jotka kärsivät muuttotappiosta tai korkeasta työttömyydestä, tämä luo puitteet paluumuutolle sekä vaikuttaa verotulojen ja paikallisten

palveluiden käytön kautta merkittävästi seudun elinvoimaisuuden ja palvelutason ylläpitämiseen. Nykyisellään raaka-aineen sijaintipaikkakunnalla syntyy kuitenkin vain vähän työpaikkoja paikallisille eikä toimintaan sijoitettua pääomaa kotiuteta sinne. Alan kasvussa on otettava huomioon ympäristön kestävyys, alueen asukkaiden hyvinvointi, infrastruktuuri, työvoiman koulutustarpeet ja palvelut sekä järjestettävä kestävällä tavalla suhteet muuhun elinkeinotoimintaan, kuten matkailuun. Kaivannaisteollisuuden kehittäminen nostetaan esille TEM:n muissa strategioissa, kuten Itä- ja Pohjois-Suomen ohjelmassa, joten siihen ei maaseutupoliittisessa toimenpideohjelmassa esitetä toimenpiteitä.

Työelämä käy läpi murrosta teollisen ajan rakenteista kohti palvelutaloutta. Uusia työpaikkoja syntyy yhä enemmän palveluvaltaisille aloille, jotka tarjoavat elämyksellisiä tuotteita ja palveluja. Yritystoiminta näillä toimialoilla on luonteeltaan innovaatiovetoista ja markkinalähtöistä verrattuna perinteisiin teollisuuden toimialoihin, joiden toiminta on ollut investointivetoista ja tuotantolähtöistä.

Kun fossiiliset energia- ja materiaalivarannot hupenevat, ympäristöongelmat pahenevat ja maailman väestönkasvu jatkuu, tarvitaan maailmanlaajuisesti radikaaleja muutoksia tuotantotapoihin, materiaalien käyttöön ja elintapoihin. Biotalous vastaa moneen näistä haasteista. Biotoloudesta on kehittymässä Suomeen merkittävä toimiala ja sen yrittäjyys- ja työllistämismahdollisuudet ovat maaseutualueilla suuret.

Vihreä talous mahdollistaa maaseutuun kytkeytyvää kestäväää liiketoimintaa. Vihreä talous on todennäköisesti myös merkittävä uusien työpaikkojen synnyttäjä. Vuonna 2011 tehty Maaseutu-barometri osoitti epäjatkumon sen välillä, että vihreitä ratkaisuja odotetaan suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta niiden yhteyttä maaseudun elinkeinotoimintaan ja yritystoiminnan edistämiseen ei nähdä. Myös käyttäjälähtöisten innovaatioiden kehittäminen maaseudun oloissa on vielä vaatimatonta.

EU:n ilmasto- ja energiapoliittiset tavoitteet edellyttävät uusiutuvan energian käytön lisäämistä 28 prosentista 38 prosenttiin energian loppukulutuksesta vuoteen 2020 mennessä. Hajautettua, paikallisiin ja uusiutuviin energialähteisiin perustuva energiantuotanto edistämällä lisätään paikallista ja alueellista energiahuoltovarmuutta sekä saavutetaan mahdollisimman suuri hyöty alueiden kilpailukykyyn ja työllisyyden edistämiseksi. Hajautettu energiantuotanto tarkoittaa tuotantomallia, jossa suhteellisen pienikokoiset sähkön-, lämmön- ja kylmäntuotannon laitokset on hajautettu lähelle kulutuspaikkoja. Kokonaisuutena alueiden näkökulmasta on tavoiteltavaa pyrkiä luomaan energiantuotantoa, josta jää mahdollisimman suuri arvonalisäys ja työllisyysvaikutus mahdollisimman monelle alueelle.

Matkailun kansainväliset trendit nostavat esiin sellaisia kysyntätekijöitä, joihin erityisesti harvaan asutun maaseudun luonto, ympäristö ja elämäntapa ovat parhaita vastaamaan. Maaseutumatkailun vahvuus perustuu monialaryrittäjyyteen, jonka pohjana ovat luonto, maaseutukulttuuri, kulttuuriperintö ja -ympäristö. Nämä toimivat myös elämystuotannon sisältöinä maaseudulla. Kulttuurin hyödyntämiseen matkailussa liittyy myös haasteita ja arvolutauksia. Maaseutukulttuurin tuotteistaminen edellyttää paikallista herkkyyttä sekä paikallisten kulttuuritoimijoiden ja

erityispiirteiden huomioon ottamista. Kansallispuistot toimivat luontomatkailumme eräänlaisina vetureina ja niiden roolia on mahdollista kasvattaa edelleen erityisesti kansainvälisesti. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun edistäminen edellyttää rakenteiden kunnossa pitoa laajalle käyttäjäkunnalle niin elinkeinon toimintamahdollisuuksien tukemiseksi kuin vakituisten ja vapaa-ajanasukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämiseksi.

Maaseudun elinkeinon uudistuessa maankäytön suunnittelun ja eri toimintojen suunnitelmallisen yhteensovittamisen tarve lisääntyy. Metsien käytön eri tavat ovat yhteen sovitettavissa. Kaivostoiminnan ja matkailun suhteet on ratkaistava kestäväällä tavalla. Uusiutuvien energiantuotantovaihtoehtojen ympärille rakennetaan merkittävää energiayrittäjyyttä, joka valjastaa uusiutuvat energiavarat ympäröivän yhteisön käyttöön sekä tukee maaseudun, maatilojen ja alueiden energiaomavaraisuutta. Useisiin energialähteisiin nojaavan hajautetun energiantuotannon tukemisella on maaseutumaisien alueiden kilpailukyvyyn ja työllisyyden näkökulmasta eniten mahdollisuuksia

Edellä kuvatussa tilanteessa on selvää, että luonnonvaratalouden yhteys maaseudun elinkeinoin, yrittäjyyteen ja työpaikkoihin tulisi jäsentää yksityiskohtaisesti. Vihreä talous tulee konkretisoida toiminnaksi, ja hahmottaa, mitä se edellyttää maaseudun elinkeinoelämältä ja infrastruktuurilta, mutta myös toimintatapojen kannalta. Tällä hetkellä vihreää taloutta lanseerataan ensi sijassa kaupunkielämää ja käytäntöjä koskevana asiana, mutta se edellyttää vähintään yhtä perustavaa laatua olevia muutoksia maaseudulla. Ilmapiiri sekä luonnonmukaisten palvelujen ja tuotteiden kysyntä on nyt otollista, joten tarvitaan toimia, joilla konkretisoidaan vihreän talouden tavoitteita maaseudun yritystoiminnaksi.

Väestön ikääntyessä kaikilla alueilla yhdeksi elinkeinotoiminnan ratkaisevaksi tekijäksi tulee osaavan työvoiman saatavuus. Tähän liittyy läheisesti muun muassa maahanmuuttajien työpanoksen hyödyntäminen. Oli kysymys sitten pakolaisista tai työperusteisesta maahanmuutosta, maaseutukuntien on nykyistä paremmin hyödynnettävä tämä tärkeä työvoimaresurssi. Työvoiman saatavuutta on syytä parantaa myös liikkuvuutta mahdollistavilla toimilla. Liikkuvuus korostuu kausiluontoisessa työssä sekä nopeissa taantumisissa tai rakennemuutoksissa, joissa yritystoiminta ei enää palaudu aiemmalle tasolle.

Väestön ikääntyminen vaikuttaa myös yrittäjyyteen, ja maaseudulla on etsittävä ratkaisuja omistajanvaihdoksiin. Kisälliraha, jolla luopuva yrittäjä voi vähin kuluin ottaa töihin tulevan jatkajansa, on pienissä yrityksissä harkitseminen arvoinen väline. Maaseudulla on sekä työttömyyttä että tekemätöntä työtä. Tässä tilanteessa keinot yrittäjyyskynnyksen madaltamiseksi ovat tärkeitä: aloittavan yrityksen byrokratian ja työllistämiskustannusten vähentäminen sekä kausiluontoisen ja osa-aikaisen yrittäjyyden tukeminen ovat keinoja, joilla yrittäjyyspolitiikkaan saataisiin tarkempaa maaseutuotetta.

2 Maaseutualueita vahvistetaan monipuolisina asumisen ja elinkeinotoiminnan ympäristöinä

2.1 Maaseutualueita kehitetään monimuotoisina ympäristöinä, joissa arki on sujuvaa

Hyvän elinympäristön ja kestäväan aluerakenteen turvaaminen on yksi aluepoliittisen tavoitepäätöksen kolmesta yleisestä linjauksesta. Alueiden kehittämisessä tavoitteena on väestön hyvinvointia tukevan ja laadukkaan elinympäristön luominen ja siitä huolehtiminen. Tavoitepäätöksen mukaan vetovoimaisuustekijöiden vahvistaminen ja niiden tunnetuksi tekeminen on tärkeää sekä työvoiman houkuttelemiseksi, että olemassa olevan väestön, erityisesti nuorten viihtymiseksi alueilla. Arvostukset ja mielikuvat asuinpaikan suhteen ovat merkittävä tekijä yritysten sijaintipaikan valinnassa. Kunnat voivat vaikuttaa maaseutualueiden houkuttelevuuteen aktiivisen tonttipolitiikan avulla.

Kaavoituksen joustavuus on merkittävä tekijä elinkeinojen monipuolisuuden ja ihmisten asumispreferenssien näkökulmasta. Maaseutuasumisen nykyistä ohjausta ja menettelyjä on arvioitava tulevaisuuden asumispreferenssien katsannosta. Kylien ja kirkonkyläiden kulttuuriympäristöjä ja -perintöä vaalitaan ja etsitään paikallisia ratkaisuja edistää maaseutuasumista. Se edellyttää mm. asumiseen liittyvien hajautettujen ratkaisujen ja energiaomavaraisuuden kehittämistä. Yleisen maaseutuuyrittäjyyden ohella huomiota tarvitsevat maaseudun luonnonresursseihin perustuvan elinkeinotoiminnan aluevaraukset. Luonnonvaratalouden merkityksen nousu edellyttää muun lainsäädännön ja ohjeistuksen ohella ajanmukaisia kaavoituskäytäntöjä, jotka tukevat mm. uudenlaisen monitekniikkaisten ja moniraaka-aineisten suljettujen tuotantoprosessien ja jalostusketjujen toimintaa.

Tarvitaan käytännön hankkeita, joissa kehitetään maaseudun paikallisyhteisöjä kokonaisuuksina. Erityistä huomiota kiinnitetään energia- ja jätehuoltoratkaisuihin, arkkitehtuuriin, estetiikkaan, peruspalvelujen organisointiin sekä uudenlaisiin lähidemokratiakäytäntöihin. Viranomaisten ja poliitikkojen tietämystä maaseudun moninaisuudesta on lisättävä.

Sekä alueen väestön että matkailun ja muiden elinkeinojen kehittämisen kannalta on välttämätöntä, että maaseutualueet ovat saavutettavissa niin fyysisesti kuin sähköisesti. Maaseutupolitiikan näkökulmasta tässä yhteydessä nostetaan esiin alueiden käyttöön ja rakentamisen ohjaukseen sekä infrastruktuuriin ja liikennepalveluihin liittyvät toimenpiteet.

1. Linjataan valtakunnallisesti maaseudun kehittämisen mahdollistava ja maanomistajan oikeusturvan ja tavoitteet huomioon ottava maankäyttö. Kaavoitus- ja rakennuslupakäytäntöjä sekä aluesuunnittelua ohjataan ja kehitetään

tukemaan erilaisten maaseutualueiden mahdollisuuksia edistää kansalaisten hyvinvointia, maaseudun resursseihin perustuvaa elinkeinotoimintaa ja kestäväää kehitystä. Kaavoituksessa tulee suorittaa muun vaikutusarvioinnin yhteydessä maaseutuvaikutusten arviointi. *YM, MMM, TEM, maakuntien liitot, Kuntaliitto, kunnat, Suomen Kylätoiminta ry, Suomen Kotiseutuliitto, Maaseutuasumisen teemaryhmä*

2. Varmistetaan toimivat ja kohtuuhintaiset tietoliikenneyhteydet, sähköverkko, puhelin yhteydet ja Digi-tv:n näkyvyys sekä asianmukainen jäte- ja vesihuolto kaikilla alueilla. *VM, TEM, LVM, YM*
3. Turvataan maaseudun asukkaiden ja elinkeinojen tarpeisiin liikennepalvelut sekä kohtuuhintaiset koulukuljetukset. Selvitetään avoimen joukkoliikenteen ja julkisin varoin toteutettavien henkilökuljetuspalvelujen yhdistämistä tavoitteena tehostaa julkista liikennettä ja turvata julkiset liikennepalvelut myös haja-asutusalueilla. Kehitetään kokeilujen kautta uudentyypisiä kotiin vietäviä palveluja ja lähilogistiikkaa harvan asutuksen palvelujen turvaamiseksi ja kuljetusten tehostamiseksi. *LVM, ELY-keskukset, Kela, kunnat*
4. Varmistetaan maaseudun tieverkon päivittäinen liikennöitävyys ja hoitotaso. Tehostetaan edelleen toimenpiteiden ajoittamista maaseudun eri elinkeinojen ja asumisen tarpeiden mukaisesti. Lisätään online-tiedon saantia kunnossapidon ja hoidon toimenpiteistä ja niiden ajoituksesta turvallisen liikkumisen takaamiseksi. Yksityis- ja metsäautoteiden valtiontukijärjestelmät selkiytetään ja yksinkertaistetaan. *LVM, MMM, ELY-keskukset*

2.2 Kehitetään erilaisten maaseutualueiden olosuhteet huomioon ottavia, joustavia ja asiakaslähtöisiä tapoja palvelujen järjestämiseksi

Väestön hyvinvoinnin edistäminen on yksi aluepoliittisen tavoitepäätöksen kolmesta yleisestä linjauksesta. Tavoitepäätöksen mukaan väestön ikääntyminen, lisääntyvä palveluntarve sekä julkisen talouden vakauttaminen edellyttävät alueilla hyvinvointipalvelujen tuottavuuden, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden parantamista. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennetta uudistetaan palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden varmistamiseksi. Palvelujen toimivuus on tärkeää myös elinkeinotoiminnalle.

Maaseutualueiden vetovoima ja ihmisten hyvinvointi riippuu läheltä saatavista palveluista. Esimerkiksi koulun säilyminen omassa ympäristössä, toisen asteen opiskelumahdollisuudet ja harrastusmahdollisuudet houkuttelevat lapsiperheitä alueelle ja edistävät nuorten juurtumista alueeseen.

Palvelujen kehittämisessä on siirryttävä sektorikohtaisesta tarkastelusta asiakaslähtöiseen. Maaseudun asukkaiden hyvinvoinnin ja elinkeinoelämän edellytysten turvaamiseksi tarvitaan kunnan hallinto- ja toimialarajat ylittävää yhteistyötä palveluiden

järjestämisessä. On tartuttava myös maaseutualueiden mahdollisuuksiin tarjota palveluja taajamien ja kaupunkien asukkaille esimerkiksi ikääntyneiden yhteisöllisen asumisen ja palvelutalotyyppisen toiminnan kehittämällä maaseutualueilla.

Viranomaisten on turvattava tiettyjen palvelujen tarjonta myös niissä olosuhteissa, kun markkinoilla ei ole riittävästi palveluntarjoajia. Näitä palveluja ovat ns. SGEI-palvelut (*services of general economic interest*) eli yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut. Nämä ovat yleishyödyllisiä palveluja, joiden saatavuuden turvaaminen katsotaan yhteiskunnallisesti niin tärkeäksi, että viranomaisen voi asettaa palveluntuottajalle julkisen palvelun velvoitteen. Sillä, mikä järjestöjen toiminta katsotaan ei-taloudelliseksi yleishyödylliseksi toiminnaksi ja mikä järjestöjen toiminta on yleishyödyllistä taloudellista toimintaa, on suuri merkitys palvelujen saatavuuden turvaamisessa monilla maaseutumaisilla alueilla.

Kataisen hallituksen ohjelman mukaan ”Selkeytetään palvelujen tuottamiseen liittyviä kilpailuttamisen ja julkisen tuen myöntämisen sääntöjä. EU:ssa valmisteltavana olevan SGEI-normiston vaikutukset kansalliseen kilpailulainsäädäntöön arvioidaan minkä jälkeen säädetään puitelaki yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvistä palveluista (SGEI). Esimerkiksi näin voidaan selkeyttää kolmannen sektorin asemaa palvelujen tuottajana ja Raha-automaattiyhdistyksen mahdollisuuksia rahoittaa SGEI-palveluita. Linjauksissa otetaan huomioon EU:n kilpailulainsäädännön määräykset ja varmistetaan julkisen ja yksityisen sektorin välisen kilpailuneutraliteetin toteutuminen.” Tässä työssä maaseudun palveluja tulee pohtia omana kokonaisuutenaan.

Maaseudulla on jatkossa sovittava yhteen yhdistysten perinteinen palvelutoiminta, julkinen vastuu palvelujen tarjonnasta sekä osuustoiminta. Yhteensovittamisella korjataan markkinoiden vinoutumia. Alueilla tarvitaan myös kokonaiskäsitys siitä, miten asukkaiden tarvitsemien palvelujen saatavuus ja saavutettavuus turvataan, miten palvelujen tuotanto rahoitetaan, millä tavoin ennalta ehkäisevä ja terveyttä edistävä toiminta resursoidaan ja järjestetään. Tavoitteena on turvata palvelut mahdollisimman lähellä käyttäjää paikallisten ratkaisujen avulla ja huomioiden käyttäjän äidinkieli. On selkeytettävä, tuottaako palvelut kunta, yritykset vai kolmas sektori – ja miten näiden yhteistyötä edistetään. Erityisen tärkeää palvelustrategian laatiminen on kuntaliitosten ja yhteistoiminta-alueiden yhteydessä.

Ennaltaehkäisevillä toimilla ja niiden saatavuudella on niin kansanterveydellisesti kuin yritysten ja organisaatioiden työntekijöiden työkyvyn kannalta on tärkeä tehtävä. Ennalta ehkäisevä ja terveyttä tukeva toiminta pitää sisällään mm. hyvinvointia edistävän liikunta- ja kulttuuritoiminnan.

1.1.2011 astui voimaan nuorisolain täydennys, jonka mukaan kunnissa tulee olla paikallisten viranomaisten yhteistyön suunnittelua ja toimeenpanoa varten ohjaus- ja palveluverkosto, johon osallistuvat kaikki ko. alueella nuorille palveluja tarjoavat toimijat. Lain mukaan verkostossa on oltava edustus opetus-, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta, työ- ja elinkeinohallinnosta ja poliisihallinnosta. Pienet kunnat voivat koota myös yhteisiä verkostoja. On tärkeää, että paikallisessa kunnan nuorten verkostossa

selvitetään haja-asutusalueilla asuvien nuorten mahdollisuuksia päästä perusopetuksen jälkeen jatkamaan toisen asteen koulutukseen. Selvitystyössä tulee huomioida julkisen liikenteen palvelut, oppilaitosten sijainti ja asuntotarpeet sekä nuorten neuvonta- ja ohjauspalvelut. Valtakunnallisilla sähköisillä palveluilla tuetaan nuorten tiedonsaantia, neuvontaa ja ohjausta.

5. Suunnitellaan ja tuotetaan maaseudun asukkaiden palvelut asiakaslähtöisesti, poikkisektoraalisesti ja paikallisten olosuhteiden ehdoilla, ja otetaan maaseudun erityisolosuhteet huomioon kunta- ja palvelurakenneuudistuksessa ja valtionhallinnon päätöksiä valmisteltaessa.
 - Toteutettavassa maaseudun palveluohjelmassa analysoidaan maaseudun palvelujen järjestämisen erityispiirteet ja suunnitellaan maaseutualueiden palvelujen järjestäminen omana kokonaisuutenaan, paikallisten olosuhteiden ja pitkien välimatkojen ehdoilla ja pienemmille asiakasryhmille kuin kaupungeissa. Analyysin ja suunnitelman tulokset huomioidaan kunta- ja palvelurakenneuudistuksessa ja otetaan käyttöön maaseudun palvelujen järjestämisessä paikalliset ratkaisut huomioiden. *VM, kunnat*
 - Hallitusohjelman SGEI-palveluja koskevaa kirjausta toteutettaessa käydään erikseen läpi maaseudun palvelut. Luodaan ja otetaan käyttöön selkeät ohjeet, miten kilpailuneutraaliteettia tulkitaan niillä alueilla ja sellaisissa palveluissa, joissa julkiset palvelut eivät riitä turvaamaan kansalaisten perusoikeuksia ja missä markkinat eivät eri syistä toimi. Nämä ohjeet koskien sallittuja tapoja tukea julkisin varoin palvelujen tuotantoa otetaan käyttöön sekä kunnissa (hankinnoista ja avustuksista päätettäessä) että valtion taholla (työllisyyspolitiikassa ja verohallinnossa). *TEM, VM*
 - Kunnan tai sitä laajemman alueen palvelustrategioiden laatimisessa ja toteuttamisessa vahvistetaan julkisen sektorin, yritysten, kansalaisjärjestöjen ja alueiden asukkaiden yhteistyötä. *Ao. ministeriöt, Kuntaliitto, aluehallintovirastot, kunnat, maakunnat, yritykset, kansalaisjärjestöt, seurakunnat*
 - Parannetaan palvelujen saavutettavuutta lisäämällä ja kehittämällä yksityisten toimijoiden ja eri hallinnonalojen yhteistyöllä yhteis- ja monipalvelupisteitä, sähköisiä ja liikkuvia sekä eri sektorirajat ja ammatit yhdistäviä palvelukokonaisuuksia sekä lisäämällä sähköisten palvelujen käytön neuvontaa ja tukea. Tarkastellaan pätevyys-, kelpoisuus- ja lupavaatimuksia uudelleen erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa, koulupalveluissa sekä henkilö- ja tavarakuljetuksissa. *Ao. ministeriöt, kunnat, kansalaisjärjestöt, seurakunnat, yritykset*
 - Jatketaan iäkkäille suunnattujen erilaisten asumisratkaisujen kehittämistä ja lisäämistä maaseudulla. Näissä ratkaisussa yhdistyvät itsenäinen asuminen, palvelujen läheisyys ja yhteisöllisyys. *STM, YM, kunnat, järjestöt*

6. Varmistetaan opetus- ja kulttuuripalvelujen saavutettavuus ja laatu kehittämällä tietoteknologian hyödyntämistä ja turvaamalla riittävä resursointi
- Kunnalliset kulttuuripalvelut ja kansalaisopistot määritellään lakisääteiksi peruspalveluiksi, niiden saatavuus ja riittävä rahoitus varmistetaan, palvelutuotannon uusia muotoja kehitetään ja organisaatioiden välistä yhteistyötä lisätään. Kirjasto- ja tietopalvelujen tasavertainen saatavuus asukkaiden perus- ja lähipalveluina turvataan koko maassa. Kannustetaan kuntia kehittämään kirjastojen toimintoja kunnan monipalvelupisteenä. Jatketaan kirjastojen verkkopalvelujen ja seudullisen yhteistyön kehittämistä. *OKM*
 - Turvataan opetuksen laatu, monipuolisuus ja kattava kouluverkko kaikilla kouluasteilla myös harvaan asutulla maaseudulla. Kaikilla kouluasteilla satsataan tietoteknologian ja monimuoto-opetuksen⁶ käyttöön opetuksessa sekä lisätään oppilaitosten välistä yhteistyötä ja yhteistyötä kirjastojen kanssa. Lukiodien hallinnollinen yhdistäminen tai kuntien yhdistyminen ei saa johtaa kunnan saaman lukiokoulutuksen rahoituksen vähentämiseen. Kunnilla säilytetään pienten lukiodien lisä silloinkin, kun ne perustavat verkostolukion. *kunnat, OKM/opettajien täydennyskoulutus*
 - Järjestöllisen koulutuksen ja kansanopistojen riittävä resursointi turvataan, jotta kansalaisilla on myös harvaan asutuilla alueilla tasapuoliset mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen. *OKM*
7. Nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamisessa otetaan huomioon maaseudun erityispiirteet ja tehdään siinä sekä etsivässä nuorisotyössä yhteistyötä vapaan sivistystyön kanssa. Lisätään koulutuspalvelujen joustavuutta, oppisopimus-koulutusta ja tietoa erilaisista koulutusmahdollisuuksista. *TEM, OKM*

6 Monimuoto-opetus tapahtuu osin kasvokkain ja osin etäopetuksen kautta. Se voi sisältää lähi- ja etäopetusta sekä itsenäistä opiskelua.

3 Maaseudun alueellista kilpailukykyä edistetään

Alueiden kehittämisellä vahvistetaan kansantaloutta sekä elinkeinotoiminnan, työllisyyden ja hyvinvoinnin edellytyksiä koko maassa. Olennaista on uuden, kestäväan kehitykseen perustuvan kasvun aikaansaaminen elinkeinorakennetta uudistamalla ja monipuolistamalla sekä parantamalla yrittäjyyden ja yritysten toimintaedellytyksiä. Tämä edellyttää uudenlaisia yhteistyömuotoja, alueiden toimijoiden kansallista ja kansainvälistä verkostoitumista sekä Suomen kilpailukykyyn kannalta keskeisten vahvuuksien parempaa hyödyntämistä.

Kilpailukykyinen maaseutu hyödyntää alueen voimavaroja kestävältä tavalla elinkeinotoiminnan, laadukkaan asuin ympäristön sekä väestön ja luonnon hyvinvoinnin edistämiseksi. Kestävän kasvun ja työllisyyden aikaansaamiseksi edistetään yrittäjyyttä, kehitetään koulutusta ja tuetaan työurien pidentymistä. Hyviä käytäntöjä välitetään ja siirretään käyttöön maan eri osien välillä sekä kansalliselle tasolle.

3.1 Edistetään maaseutualueiden kytkeytymistä innovaatioverkostoihin

Alueiden kilpailukykyyn vahvistaminen, elinkeinotoiminnan monipuolistaminen ja innovatiiviset avaukset edellyttävät monialaista yhteistyötä. Julkisen sektorin, yritysten, koulutuksen ja tutkimuksen sekä kolmannen sektorin yhteistyöverkostoja tarvitaan yhdistelemään uusia ihmisiä, ideoita, tietoja ja taitoja.

Maaseutualueilla tarvitaan niiden vahvuuksiin erikoistuneita osaamisen keskittymiä, mikroklustereiden synnyttämistä sekä eri alojen toimijoiden verkottumista. Alueellisen elinkeino- ja innovaatiopolitiikan ja alueen strategioiden on kyettävä tunnistamaan ja kehittämään myös maaseudun osaamisen keskittymiä. Esimerkiksi maatilayritykset ovat hyvin teknologia- ja pääomaintensiivisiä laitoksia, joiden toimintaan liittyy merkittäviä innovaatiopotentiaaleja. Lisäksi tarvitaan maaseudun ja kaupunkien elinkeino- ja innovaatiotoimijoiden tiiviimpää yhteistyötä ja globaalien verkostojen hyödyntämistä maaseudun toimijoilta.

Alueiden vahvuuksiin perustuvan osaamisen kehittämiseen ja hyödyntämiseen sekä alueellisten työmarkkinoiden pitkän aikavälin osaamistarpeisiin vastaamiseen luodaan edellytyksiä vahvistamalla yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä alueidensa yritysten ja innovaatiotoiminnan keskeisten toimijoiden kanssa.

Esimerkiksi elintarvike- ja matkailuyrittäjän yhteistyö, hyvinvointiteknologian nivoaminen matkailupalveluihin, kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen, luovan talouden monialaisen tuote- ja palvelukehityksen edistäminen ja green care tarjoavat merkittäviä mahdollisuuksia elinkeinon kehittämiseksi, mutta edellyttävät eri alojen osaajien

yhteistyötä. Tälle yhteistyölle on tarjottava areenoita ja kehitettävä tukivälineitä ja toimintamalleja joustavampaan suuntaan. ELY-keskusten ja seudullisten yrityspalvelujen asema ideoiden ja innovaatioiden tunnistamisessa sekä käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa koskevan tiedon, osaamisen ja käytäntöjen paikallisina lähteinä on keskeinen.

Toisaalta yhteistyötä tekevät ja suunnittelevat yritykset, kehittäjät ja asiantuntijat sijaitsevat eri puolella Suomea. Verkottuminen eri toimijoihin ylläluellisesti ja kansallisesti on keskeistä. Aluekehityksen kannalta on tärkeää saada suurten keskittyneiden ulkopuoliset yritykset ja toimijat mukaan kysyntä-, käyttäjä- ja työelämälähtöisten innovaatioiden kehittämiseen. Kytkeytyminen sekä kansallisiin ja kansainvälisiin innovaatioverkostoihin sekä tulevaisuus- ja ennakointiverkostoihin on tärkeää, jotta maaseudun vahvuudet saadaan hyödynnettyä Suomen kilpailukyvyyn kohentamisessa.

8. Parannetaan ammattikorkeakoulujen ja tutkimuslaitosten alueyksiköiden alueellista vuorovaikutusta ja kytkeytymistä alueen kehittämiseen. OKM, TEM, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset, maakuntien liitot, seutuorganisaatiot, kunnat
 - Annetaan ammattikorkeakouluille selkeä ja suunniteltu rooli alueellisessa innovaatiopolitiikassa ja suunniteltaessa maaseutu- ja kaupunki-alueet toisiinsa kytkeviä osaamisverkostoja
 - Hyödynnetään ammattikorkeakouluja ja ammatillista toisen asteen koulutusta paikallisessa ja alueellisessa kehittämistyössä maaseudun kehittämisen perusvalmiuksien jakajina sekä ohjelma- ja hanketoimintaan juurruttajina. Parannetaan tutkimuksen linkittymistä alueiden kehittämiseen ja tulosten hyödynnettävyyttä ja hyödyntämistä alueilla.
9. Yliopistoissa vahvistetaan maaseutututkimusta ja -koulutusta sekä pohjoismaista yhteistyötä myös ruotsinkielisen koulutuksen edistämiseksi. Yliopistot sopivat keskinäisestä yhteistyöstä ja työnjaosta hyödyntäen esimerkiksi maaseutututkimuksen professuureja ja usean yliopiston yhteistä monitieteistä Rural Studies -opetusverkostoa. Tutkimuslaitokset vahvistavat maaseutututkimusta mm. varmistamalla asiantuntevat henkilöstöresurssit. Lisäksi tarvitaan ruotsinkielinen maaseutututkimukseen nojautuva maisteriohjelma. OKM, yliopistot ja sektoritutkimuslaitokset, TEM, MMM
10. Järjestetään alueellisia ja monialaisia innovaatiokiihdyttämöjä. Innovaatiokiihdyttämöt tukevat yhteistyökulttuurin kehitystä ja näin edistävät uusien yritysten ja tuotteiden syntymistä eri toimialojen rajapinnassa, lisäävät yritysten yhdessä tekemistä ja avointa innovaatiotoimintaa. Innovaatiokiihdyttämöt verkottuvat keskenään ja kytkeytyvät muihin innovaatio- ja osaamisverkostoihin. Kytetään maaseutumaisten alueiden erityisosaaminen ja toimijat valmisteilla olevan uuden innovaatio-ohjelman 2014+ prosesseihin, joissa kehitetään paikallisten innovaatiotoimijoiden osaamista ja hyvien käytäntöjen levittämistä erikokoisilla alueilla ja erikoistumisaloilla. TEM, maakuntien liitot, ELY-keskukset, elinkeinoyhtiöt, neuvontaorganisaatiot

3.2 Maaseutuun kytköksissä olevaa yrittäjyyttä kehitetään

Maaseutualueisiin ja näiden vahvuuksiin, kuten luontoympäristöön ja lähiratkaisuihin⁷, liittyvälle uudenaikaiselle liiketoiminnalle on kysyntää. Maaseutualueet toimivat myös monipuolisina eri alojen yrittäjyyden ympäristöinä. Tärkein edellytys uuden yritystoiminnan syntyemiselle ja kasvulle on yrittäjyyttä tukeva toimintaympäristö.

Yrittäjyyttä, alkavaa yritystoimintaa ja innovaatiotoimintaa sekä potentiaalisten yritysten kasvua ja kansainvälistymistä tuetaan laadukkaalla yritysneuvonnalla ja tarjoamalla subventoituja pk-yritysten osaamista kehittäviä asiantuntija- ja koulutuspalveluja maanlaajuisesti. Laadukkaan yritysneuvonnan saatavuudesta tulee huolehtia eri alueilla erityisesti paikallis- ja aluehallinnon sekä neuvontajärjestöjen muutoksissa ja taloudellisten resurssien ja reunaehtojen kiristyessä.

Alueiden rakenteellinen uudistuminen ja elinvoimaisuuden lisääminen edellyttävät uusia, rajat ylittäviä malleja yritystoiminnan kehittämiseksi. Tarvitaan palvelukonsepteja eri alojen rajapinnassa tapahtuvaan uusien yritysten syntymiseen, yritysten yhdessä tekemisen sekä avoimen innovaatiotoiminnan edistämiseen. Tuotantolähtöistä yrityspalvelujärjestelmää ja sen tuki- ja toimintamalleja on suunnattava ketterämpään suuntaan ja mahdollisuuksia vastata riittävän nopeasti kehittyvillä toimialoilla toimivien yritysten kohtaamiin haasteisiin on edistettävä. Yrityspalveluissa tarvitaan aktiivista yrityskentän läpikäyntiä, jolla saadaan esiin maaseudun yritysten innovaatio- ja kasvupotentiaali.

Maaseudulla erilaiset yrittäjyyden muodot, kuten monialainen yrittäjyys, osuustoimintayrittäjyys, yhteiskunnallinen yrittäjyys ja osa-aikainen yrittäjyys korostuvat. Yksinyrittäjyys on maaseudulla tärkeä itsensä työllistäminen mahdollisuus. Näiden yrittäjyyden muotojen toimintaedellytyksien tunnistaminen ja parantaminen on keskeistä yrittäjyyden edistämistä maaseutualueilla. Starttirahajärjestelmää tulee kehittää siten, että tuki voidaan myöntää myös kausiluontoisille yrityksille ja osa-aikayritystoimintaan.

Maaseudun yrityksistä valtaosa on pieniä. Pienille, aloittaville ja eri toimialojen rajapinnassa syntyville yrityksille tarvitaan niiden lähtökohdista kehitettyjä palveluja. Maaseudun pienten yritysten kilpailukykyyn lisäämiseksi on syytä tarkastella maksujen kohtuullistamista ja erityisesti mikroyrittäjille suunnattua lupakäytäntöjen yksinkertaistamista. Osuuskuntayrittäjyyden osaamisessa ja neuvonnan kattavuudessa on todettu olevan suuria aukkoja, ja niitä on kehitettävä.

Julkisia yrityspalveluita tarjoaa Suomessa varsin laaja kirjo erilaisia toimijoita ja palvelutarjonta on asiakkaan näkökulmasta monimutkainen. Alueiden ja seutujen yrityspalvelujen rooleja, työnjakoa ja resurssien suuntaamista on tarpeen selkeyttää edelleen seudullisilla yrityspalvelusopimuksilla, joita on tähän mennessä laadittu 62.

⁷ Lähiratkaisuille tarkoitetaan toimintamalleja, joiden lähtökohdista on, ettei palvelu tai tuote sijaitse tietyssä keskuksessa, josta asiakkaan on se haettava, vaan se pyritään tuottamaan lähellä asiakasta hyödyntäen tietotekniikan mahdollisuuksia, uusia logistisia ratkaisuja jne.

11. Kehitetään yrityspalveluita joustavammiksi, uudistuvan elinkeinoympäristön tarpeet paremmin huomioivaksi ja erilaisten alueiden tarpeisiin paremmin vastaavaksi. Parannetaan yritysneuvonnan, palvelun ja rahoituksen integrointia, koordinoitua ja asiakaslähtöisyyttä. *TEM*
 - Parannetaan yrittäjyyttä suunnittelevien alkuvaiheessa saamaa tukea. Kehitetään nuorille aloittaville yrittäjille ja kasvuyrittäjille asiantuntija- ja koulutuspalveluja. Käynnissä olevassa pk-yritysten ja -yrittäjien tuoteistettujen asiantuntijapalvelujen uudistamistyössä otetaan huomioon myös maaseutunäkökulma. *TEM*
 - Räätelöidään yrittäjäkohtaista, väljästi säädelyä, pienimuotoista innovaatorahoitusta, joka antaa myönteisen potkun innovointiin. *TEM, MMM, Finnvera, Sitra*
 - Kannustetaan pk-yrityksiä, mikroyrityksiä ja yksinyrittäjiä verkottumaan keskenään tarjoamalla asiantuntijapalvelu verkostoitumiseen. Välitetään tietoa hyvistä yritysten verkostoitumisesimerkeistä sekä esimerkiksi osuuskuntamuotoisen yrittäjyyden mahdollisuuksista. *TEM, ELY-keskukset*
 - Tarjotaan yrittäjille luovan osaamisen kehittämisen asiantuntijaosaaamista. Palveluja tarjotaan myös yhdistyksille jotka haluavat kehittää omaa palveluntuotantoaan (yhteiskunnallinen yrittäjyys). *TEM, ELY-keskukset*
 - Innovatiivisten yritysten kasvumahdollisuuksien parantamiseksi ja yrittäjyyden edistämiseksi tarkastellaan ELY-keskusten ohjausmenettelyä. Kehitetään ohjeistusta siten, että yritys- ja hankerahoitusten kohdentamisessa lähtökohdaksi on otettava alueen kokonaishyöty, eikä sektori-kohtainen tarkastelu ja tietyn ohjelman tiukka tulkitseminen. *TEM*
12. Hallitusohjelman mukaisesti kehitetään ja vahvistetaan monituloyrittäjyyttä sekä kevennetään maaseudun elinkeinoihin liittyvää byrokratiaa ja yksinkertaistetaan lupakäytäntöjä. Kehitetään starttirahajärjestelmää vastaamaan paremmin yrittäjyyden uudenlaisten muotojen ja yrittäjien uusien toimintatapojen tarpeisiin, ja otetaan huomioon maaseutunäkökulma. Starttirahan lisäksi yrittäjälle pitäisi voida myöntää tarvittaessa tukea toimeentuloon. *TEM, MMM*
13. Maaseudun yrittäjien kilpailukyvyyn lisäämiseksi erikokoiset yritykset ja näiden tasapuolinen kohtelu otetaan huomioon lakien ja muiden päätösten valmistelussa toteuttamalla syvällisemmät vaikutusarvioinnit jo valmisteluvaiheessa. *ministeriöt*

3.3 Edistetään vihreän talouden kasvua maaseudun vahvuuksiin perustuen

Vihreällä kasvulla haetaan talouden kehittymistä kestäväällä tavalla siten, että ehkäistään ympäristön kuormitusta, luonnon monimuotoisuuden vähenemistä ja kestäväntöntä luonnonvarojen käyttöä. Suomen erityisolosuhteet, kuten tila, luonnon läheisyys

ja teknologinen osaaminen antavat mahdollisuuden ympäristöystävällisen teollisuuden, työn ja teknologian kehittämiseen. Maaseutualueiden potentiaaliin ja erityispiirteisiin perustuen voidaan kehittää hajautettuihin ratkaisuihin liittyvää kilpailukykyistä ja ympäristönäkökohdat huomioonottavaa toimintaa, joka mahdollistaa myös teknologian ja osaamisen viennin. Palveluiden osuus kokonaistaloudesta on kasvava ja siksi kestävästi tuotetuilla palveluilla on suuri merkitys maaseudun vihreän talouden osana ja kulutustottumusten muuttajana ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Alueiden kyky tunnistaa omat vahvuutensa ja ennakoida elinkeinopolitiikkansa tulevaisuutta sekä osaava työvoima ovat avainasemassa vihreän talouden kilpailussa menestymisessä ja työpaikkojen luomisessa.

Luonnonvaratalouden toimialoilla on huomattavaa kasvupotentiaalia. Menestyvän, uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvan talouden kehittäminen - uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö, hajautettu energiantuotanto sekä palveluliiketoiminta, jossa hyödynnetään maaseudun kasvavaa roolia hyvinvoinnissa, terveyden edistämisessä, matkailussa, kulttuuritoiminnassa ja elämysteollisuudessa - luo mahdollisuuksia maaseutumaisten alueiden elinkeinotoiminnan kehittämiseksi. Suurten toimijoiden rinnalla on tulevaisuudessa yhä enemmän tilaa pienille, innovatiivisille ja ketterille yrityksille. Elinkeino-
politiikalla on luotava olosuhteet suotuisiksi uusille toimialoille ja toimijoille. Ratkaisevia kaiken toiminnan edellytyksenä ovat toimivat tietoliikenne- ja liikenneyhteydet.

Maatilojen ulkopuolella hajautetut energiaratkaisut tarkoittavat ensi sijassa kehittyvien kylien paikallisen energiahuollon kehittämistä, pienimuotoista kaukolämpöä omalla energiakeskuksella. Samalla voidaan järjestää muu kunnallistekniikka. Biopolttoaineita käyttävien energialaitosten tehokkaan ja puhtaan koon pienentyessä riittävän suurista kylistä voi tulla energiassa omavaraisia. Kyläkoon kasvu antaa energiantuotannon ohella mahdollisuuden palvelujen, yritystoiminnan ja julkisen liikenteen kehittämiseen. Vaihtoehdot hevosenlannankäytölle selvitetään (ml. sen hyödyntäminen energiana).

Paikallistalouden ja palvelumarkkinoiden toimivuutta edistetään hallitusohjelman mukaisella hankintalain uudistamisella, jolla lisätään suorahankintamahdollisuuksia, laatu-
tekijöiden huomioonottamista julkisissa hankinnoissa ja yksinkertaistetaan menettelyjä. Näin voidaan edistää mm. lähiruokan käytön ja siihen liittyvän liiketoiminnan lisääntymistä. Pienten elintarvikevalmistajien yhteistyön kehittäminen tuotteiden markkinoille saattamisessa (logistiikka, keräilykeskukset) on tärkeä kehittämistyön osa-alue.

14. Edistetään lähiruokaa ja luomutuotantoon liittyvää liiketoimintaa

- Elintarvikealan järjestöjen ja koulutusorganisaatioiden osaamista hyödynnetään alueellisiin lähiruokajärjestelmiin liittyvien liiketoimintakonseptien ja yrittäjien osaamistason kehittämisessä. Vahvistetaan jalostuksen ja raaka-ainetuotannon vuorovaikutusta sekä parannetaan yrittäjien ja elintarvikehankinnoista vastaavien kilpailuttamisosaamista vahvistamaan pienyritysten ja lähiruokatuotteiden ja luomun merkitystä

- julkisissa hankinnoissa. *MMM, TEM, YM, EkoCentria, YTR/Ruoka-Suomi-teemaryhmä, yrittäjäjärjestöt, MTK, SLC, alueelliset kehittäjät*
- Lähiruoka otetaan keskeiseksi kehittämiskohteeksi uuden, vuosia 2014–2020 koskevan EU-osarahoitteen maaseutuohjelman valmistelussa. Kehittämistoimintaa suunnataan yhä enemmän alan imago-työhön, menekinedistämiseen ja tunnettuuden lisäämiseen kampanjoiden ja tapahtumien avulla. Elintarvikeala ja lähiruoka sisällytetään maakunnan kehittämisstrategioihin ja -ohjelmiin. *MMM, TEM, ELY-keskukset, maakuntien liitot*
 - Elinkeino- ja ruokapolitiikoissa otetaan huomioon pienten yritysten tarpeet ja mahdollisuudet. *MMM, TEM*
 - Käynnistetään elintarvikealan pk-yrityksille kasvu- ja kansainvälistymis- palveluja tarjoava ohjelma jatkamaan Sapuska-ohjelmassa aloitettua kasvuhakuista yrittäjyyden kehittämistyötä. Hallitusohjelman mukaisesti vahvistetaan luomu- ja erikoistuotteiden vientiä sekä selkeytetään viennedistämistoimenpiteiden hallinnointia ja rahoitusta. *UM, TEM, MMM*
- 15.** Edistetään matkailun kehittämistä maaseutualueiden vahvuuksiin nojautuen
- Ylläpidetään ja parannetaan kansallispuistojen, luontomatkailukohteiden, hiljaisten alueiden sekä muiden suojelu- ja erityisalueiden matkailu- ja hyvinvointikäytön edellytyksiä. Tunnistetaan maaseudun maisemien ja kulttuuriympäristöjen arvot matkailun tärkeänä vetovoimatekijänä. *YM, MMM, Metsähallitus*
 - Varmistetaan maaseudun monipuolisten matkailutuotteiden saatavuus sähköisissä jakelukanavissa. *TEM, MEK*
 - Varmistetaan valtakunnallisen matkailun alueellisen tietovarantojärjestelmän ylläpito ja jatkokehittäminen (mm. luonto, kulttuuri, mökki- ja maatilamatkailu) sekä kehitetään elintarvikeyrittäjyyden ja luonnontuotealan seurantaa. Parannetaan matkailu-, luonnontuote- ja elintarvikealoilla tietoverkkojen käyttöä kotimaisessa ja kansainvälisessä tiedottamisessa ja markkinoinnissa. *VM, Tilastokeskus, MMM, TEM, YM, UM, Metla, SYKE, Metsähallitus*
 - Vahvistetaan matkailun yhteistyötä muiden toimialojen, kuten elintarvikeala, hyvinvointiala, green care, luonnontuoteala, kanssa. Kehitetään sopimuksellisia toimintamalleja (mm. virkistysarvokauppa, maisema-arvokauppa) eri toimijoiden välillä. *YTR:n teemaryhmät, ELY-keskukset, MTK*
- 16.** Metsäraaka-aineiden ja metsien tarjoamien aineettomien palvelujen uudenlaista kestävää käyttöä edistetään tukemalla tähän liittyvää tutkimus- ja tuotekehitystä ja pk-yrittäjyyttä. Puurakentamisen ja puuperäisten tuotteiden käytön edistämiseksi lisätään vihreän talouden kasvua ja parannetaan maaseudun elinvoimaisuutta. *TEM, MMM, YM, OKM, STM, Suomen metsäkeskus, Matkailun elämystuotannon osaamisklusteri, Luonnontuotealan kehittämiskonsortio, Metsähallitus, Metla, MTK, yritykset*

17. Luonnontuotealan edellytyksiä vastata kasvavaan kysyntään vahvistetaan perustamalla luonnontuotealalle yritys- ja tutkimusfoorumi sekä toteuttamalla alan yrittäjyyttä ja innovaatiotoimintaa edistävä tutkimus- ja kehittämissuunnitelma. *MMM, TEM, Tekes, Sitra, luonnontuotealan teemaryhmä, Luonnontuotealan kehittämiskonsortio*
18. Green care -alan kehitystä turvaamaan perustetaan kansallinen neuvottelukunta, jonka tehtävänä on sopia alan yhteiskunnallisista tukirakenteista. Paikalliseen luontoon ja maaseutu ympäristöön tukeutuvia kokeiluhankkeita toteutetaan alueilla, mm. mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen sekä päivä- ja työtoiminnan parissa. Erityisinä kehittämiskohteina ovat myös lasten ja nuorten kehitystä tukevat palvelut sekä ikäihmisten toimintakyvyn ylläpitäminen. *MMM, TEM, STM, maakuntien liitot, ELY:t*
19. Hajautetun, uusiutuviin energialähteisiin perustuvan energiantuotannon lisäämistä ja siihen liittyvien liiketoimintakonseptien kehittämistä edistetään varmistamalla tukipolitiikan johdonmukaisuus ja ennakoitavuus
 - Kehitetään edelleen valtakunnallisesti kattavaa uusiutuvan energian lisäämistä ja energian käytön tehostamista ja maaseutua palvelevaa neuvontatoimintaa. *MMM, TEM, LVM, Tapio, Motiva, ProAgria, Sitra, Suomen metsäkeskus*
 - Edistetään sahalaitosten ja muiden puuta käyttävien yritysten yhteydessä toimivien voimalaitosten käyttämistä lämmön lisäksi myös sähköntuotantoon sekä yhteiskäyttöisten biokaasulaitosten rakentamista. *TEM, MMM*
 - Bioenergian tuotannon kestävyys varmistetaan tutkimuksella ja seurannalla. *YM, MTT, TEM, MMM, Metla*
20. Julkisyhteisöjen hankinta- ja talousosaamista sekä paikallisten järjestöjen ja yrittäjien palvelujen tarjontakykyä kehitetään ja vahvistetaan, ja hankintoja toteutetaan enenevässä määrin paikallistaloutta tukevalla tavalla. Lisätään yrittäjien tietoisuutta sähköisestä valtakunnallisesta hankintojen ilmoittamiskanavasta HILMAsta (www.hankintailmoitukset.fi). *Kuntaliitto, kunnat, Suomen yrittäjät, ministeriöt*

3.4 Parannetaan alueellisten työmarkkinoiden toimivuutta ja osaavan työvoiman saatavuutta maaseutualueilla

Osaavan työvoiman saatavuus ja toimivat työmarkkinat ovat alueilla elinkeinoelämän keskeisiä toimintaedellytyksiä. Työvoiman saatavuudessa ja kysynnässä sekä niiden kohtaannossa on suuria toimialoittaisia ja alueellisia eroja. Monilla maaseutualueilla väestön ikääntyminen on nopeaa. On tärkeää, että työvoiman ja työn alueellista ja ammatillista liikkuvuutta tuetaan sekä parannetaan työvoiman alueellista ja ammatillista kohtaantoa. Erityistä huomiota kiinnitetään nuorten miesten ja naisten tukemiseen.

Osaavan työvoiman saatavuutta maaseudulla edistetään muun muassa työuria pidentämällä, työttömien työpanosta hyödyntämällä, tuottavuutta kasvattamalla ja työperäistä maahanmuuttoa lisäämällä. Myös maassa jo olevien maahanmuuttajien samoin kuin romanien, osatyökykyisten sekä muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien miesten ja naisten osaamisen ja työllisyyden edistäminen on tärkeää. Koulutuksen on oltava joustavampaa ja nopeammin muutoksiin reagoivaa. Ihmisten mahdollisuuksia osallistua koulutukseen eri elämäntilanteissa tuetaan tarjoamalla erilaisia vaihtoehtoja. Työelämän ja koulutuksen kohtaantoa parannetaan toteuttamalla työvoima- ja koulutustarpeiden alueellista ennakkointia sekä lisäämällä koulutuksen ja työelämän yhteistyötä. Oppisopimuskoulutuksen käyttöä ja työssä oppimisen yhteyksiä tutkintoon on tarpeen lisätä ja hyödyntää oppisopimuskoulutusta tukemaan sekä työnantajan että työssä oppijan tarpeita ja kehittymistä.

Hallitusohjelman mukaan kaikilla on oltava yhtäläinen oikeus koulutukseen ja elinikäisen oppimisen palveluihin. Hallitusohjelman mukaan jokaisessa maakunnassa on vähintään yksi korkeakoulu. Opettajakoulutuksen alueellisesti kattava tarjonta on koulutustarvetta vastaava. Koulutuksen ja osaamisen parantamisen avulla voidaan vaikuttaa myös syrjäytymisen kehitykseen.

Työelämä on muuttunut. Työurat pirstoutuvat, monimuotoinen työllistyminen lisääntyy ja erot palkkatyön ja yrittäjyyden välillä pienenevät. On tärkeää poistaa esteet työttömyyden ja yritystoiminnan yhdistämisen väliltä ja edistää yrityslähtöistä työvoima- ja palvelutarpeen ennakkointia sekä työvoiman helpompaan saatavuuteen liittyvien mallien rakentamista ja käyttöönottoa. On löydettävä keinoja mahdollistaa sesonkien mukainen työskentely, siirtyminen toisen palvelukseen joustavasti tarpeen mukaan sekä rytmittää työssäkäyntiä ja opiskelua.

Maaseudulla on erityisen paljon ulkomaalaisia kausityöntekijöitä. Nykyinen kotouttamislaki ei kuitenkaan velvoita kuntia ulkomaalaisten kausityöläisten kotouttamistoimiin. Työvoima- ja maahanmuuttopolitiikassa on tärkeää tunnistaa maaseudun erityispiirteet työ- ja oleskelulupakäytäntöjen kannalta. Myös eläkeikäisten potentiaali ja kiinnostus aktiiviseen toimintaan tulee ottaa huomioon osaavan työvoiman saatavuuden edistämiseksi nykyistä paremmin.

Etätöiden edistäminen tukee alueellisten työmarkkinoiden toimivuuden lisäämistä, työn ja yksityiselämän yhteensovittamista, ihmisten asumispreferenssien toteutumista ja vastaa tarpeeseen vähentää liikkumista ympäristösyistä. Etätöiden mahdollisuuksien hyödyntäminen on yhä kesken - asenteisiin ja johtamiskulttuuriin on vaikutettava. Etätöiden tekemistä voidaan edistää molempiin suuntiin: sekä maaseudulla asumisen edistämiseksi että toisaalta osaavan työvoiman rekrytoimiseksi maaseudulla sijaitseviin yrityksiin. Toimivat ja nopeat tietoliikenneyhteydet ovat etätöiden edistämisen keskeinen edellytys.

21. Työvoimakoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen tarjonnassa otetaan huomioon eri toimialojen ja ammattien työvoiman kysyntä ja alueelliset tarpeet. Uusia valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia työllisyyttä edistäviä toimintatapoja edistetään räätälöidyin toimenpitein ja erilaisilla sopimusmenettelyillä

(mm. opinnäytepörssit ja harjoittelijaprosessit) ja levitetään synnytettyjä hyviä käytäntöjä. Kehitetään koulutuksesta joustavampaa, projektityylistä ja nopeammin muutoksiin reagoivaa. *TEM, OKM, ELY-keskukset, maakuntien liitot, oppilaitokset*

22. Alennetaan kynnyksiä työllistämiseen kehittämällä yritys- ja työllistämistukijärjestelmää. Mahdollistetaan joustava ja samanaikainen työllistyminen erilaisissa rooleissa, esimerkiksi palkkatyösuhteessa, yrittäjänä sekä työttömyyden ja yrittäjyyden yhdistäminen. Edistetään eläkeikäisten yrittäjyyttä parantamalla neuvontaa. *TEM, STM, työmarkkinaosapuolet*
23. Lisätään erilaisia joustavia koulutusmuotoja ja oppisopimuskoulutusta tukemaan yrityksiä kouluttamaan osaavaa työvoimaa itselleen. Koulutetaan yrittäjiä oppisopimuskoulutuksen lisäämiseksi. *OPH, työmarkkinaosapuolet*
24. Edistetään etätöiden lisääntymistä ja uudenlaista näkökulmaa etätöihin tuemalla erilaisten mallien käyttöönottoa. Esimerkiksi etätöbussit, etätölaajakaistat ja etätötoimistot (eri organisaatioiden yhteistoimistot) edistävät etätöiden käytön laajentamista. Selvitetään keinot, millä voidaan tukea etätöiden edistämistä. *TEM, VM, työmarkkinajärjestöt, SYKE*
25. Työvoima- ja maahanmuuttopolitiikassa otetaan huomioon maaseudun erityispiirteet, kuten kausityövoiman tarve. Edistetään maahanmuuttajien sijoittumista ja työllistymistä maaseutumaisille alueille aktiivisilla kotouttamistoimenpiteillä. Tarvittavasta työperäisestä maahanmuutosta sekä maahanmuuttajien keskipitkän ja pitkän aikavälin koulutustarpeista laaditaan tarkempia valtakunnallisia ja alueellisia tavoitteita. ELY-keskuksissa edistetään maaseutukuntien toimenpiteitä maahanmuuton edistämiseksi, muun muassa kotouttamisohjelmien laadinnassa. Levitetään maaseutukunnista saatuja hyviä käytänteitä työperusteisesta maahanmuutosta, pakolaisten vastaanotosta ja kotouttamisesta. *TEM, SM, työmarkkinaosapuolet, ELY-keskukset, kunnat*

4 Harvaan asutun maaseudun erityispiirteet tunnustetaan

Aluepoliittisessa tavoitepäätöksessä harvaan asuttujen alueiden kehittäminen on nostettu yhdeksi alueiden kehittämisen erityiskysymykseksi. Harvaan asuttu maaseutu on monipuolinen asumisen, yrittämisen ja elinkeinotoiminnan paikka, jonka mahdollisuuksien hyödyntäminen palvelee koko suomalaista yhteiskuntaa. Tasapainoinen aluekehitys ja kansalaisten tasa-arvo edellyttävät vahvaa ja suunnattua kehittämistä harvaan asutuille alueille. Harvaan asuttujen alueiden kehittämisen lähtökohтана ovat pitkien välimatkojen huomioonottaminen, hajautetut ratkaisut ja paikallisiin lähtökohtiin perustuvat ratkaisut, jotka ottavat huomioon asukkaat ja alueen ominaispiirteet.

Harvaan asuttujen alueiden kehittämisen ratkaisuksi toteutetaan alla olevat toimenpiteet. Toimenpideohjelman muissakin kohdissa esitettyjen toimenpiteiden toteuttamista tulee suunnata harvaan asutun maaseudun tarpeisiin. Esimerkiksi saavutettavuuteen, liikenne- ja tietoliikenneinfrastruktuuriin liittyvät toimet ovat elintärkeitä harvaan asutuille alueille.

- 26.** Selvitetään ja otetaan käyttöön harvaan asutun maaseudun erityiset haasteet huomioonottavia yhteiskunnallisia keinoja palveluiden järjestämiseksi ja yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi (esim. valtionosuusperusteet, alueellinen kuljetustuki, kyläkauppatuki, vahvempi yritystuki työllistämiseen).
VM, TEM
- 27.** Huolehditaan siitä, että viranomaisten turvallisuuspalvelujen ohella on käytettävissä nopeita vapaaehtoisorganisaatioiden palveluja muun muassa onnettomuuksien yhteydessä. Vapaaehtoisia turvallisuuspalveluja kehitetään viranomaisten ja vapaaehtoisorganisaatioiden yhteistyönä, ottaen huomioon eri väestöryhmien tarpeet. Huolehditaan vapaaehtoisten toimijoiden riittävästä osaamisesta ja yhteydenpitojärjestelmästä. *SM, Terveystieteiden tutkimuskeskus, kansalaisjärjestöt, kunnat, palo- ja pelastusviranomaiset, aluehallinto*

5 Maaseudun ja alueellisen kehittämisen edellytyksiä vahvistetaan

Alue- ja paikallistasolla tapahtuva yhteinen tahdonmuodostus ja sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin ovat edellytyksiä alueiden kehittämislle. Olennaista on sektorirajat ylittävä toiminta sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyö kaikilla alue-tasoilla ja kansallisesti.

Alueellisten ja paikallisten maaseudun kehittämisen strategioiden toteutukseen merkittävimmät resurssit tarjoaa EU:n maaseuturahaston osarahoittama Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma. Tulevaa kautta valmisteltaessa rahastojen välisiä rajoja madalletaan ja kaikkien rahastojen merkitys ja panostus myös maaseudun kehittämiseen näkyy alueellisissa strategioissa ja kansallisessa kumppanuussopimuksessa. Maaseudun kehittämisen resursseihin vaikuttaa merkittävästi se, millaiseksi Euroopan unionin alue-, maaseutu- ja maatalouspolitiikka muotoutuvat vuodesta 2014 eteenpäin. Valmistelutyö ja päätökset vuoteen 2015 vaikuttavat siihen, miten paljon ja mihin kohteisiin EU-ohjelmien rahoitusta on käytettävissä.

5.1 Kansalaistoiminnan edellytyksiä ja roolia yhteiskunnassa vahvistetaan kaikilla toiminnan tasoilla

Eri ihmisryhmien osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin oman alueensa kehittämisessä sekä lähidemokratiassa kiinnitetään erityistä huomiota kuntarakenteiden muuttuessa. Hallitusohjelmassa korostetaan erityisesti lasten ja nuorten kuulemista ja osallistumismahdollisuuksien kehittämistä lähiympäristön suunnittelussa.

Hallitusohjelman mukaan kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä vapaaehtois- ja vertaistuen, auttamistyön ja erityispalvelujen tuottajina vahvistetaan, resursointia parannetaan sekä varainhankintaa ja verovapautta selkeytetään. Hallitusohjelman mukaisesti kolmannen sektorin toimintaedellytykset turvataan, jotta voidaan parantaa kaikkein vaikeimmin työllistyvien pysyvää työllistymistä avoimilla työmarkkinoilla ja parantaa heidän elämänhallintaansa.

Kansalaisliikkeet edustavat kansalaisia edustukselliseen demokratiaan verrattavalla tavalla. Kansalaiset antavat luottamuksensa kansalaisjärjestölle maksamalla jäsenmaksuja ja tekemällä vapaaehtoistyötä vapaa-ajallaan. Tämä luottamuksen anto on yhtä tärkeää ja vakavaa kun äänestäminen vaaleissa.

28. Hallitusohjelman mukaiseen palvelu- ja työllistämistoimintaa harjoittavien järjestöjen palkkatuen perusteiden (de minimis) uudelleen tarkasteluun otetaan mukaan maaseutuvaikutusten arviointi. TEM

29. Kansalaisten oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin paikallisella tasolla selvitetään ja toteutetaan osana kuntalakiuudistusta, jotta kansalaisten osallistumisen ja kuulemisen muodot ovat käytännössä todellisia ja niillä on vaikutusta päätöksentekoon. *VM*
30. Kansalaislähtöiset kylä- ja kaupunginosasuunnitelmat kytetään osaksi kunnan budjetti- ja suunnitteluprosessia. *Kunnat, Leader-ryhmät, Suomen kylätoiminta ry*

5.2 Paikallisen kehittämisen välineitä vahvistetaan merkittävästi

Omaan alueeseensa sitoutuneiden ihmisten ja kansalaistoimijoiden osaaminen on voimavara, joka tulee tunnistaa alueen kehittämisessä nykyistä paremmin. Paikallinen kehittäminen tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa kehittämistyötä räätälöidysti paikallisten tarpeiden, mahdollisuuksien ja olosuhteiden lähtökohdista. Se on tuloksellinen toimintatapa, joka aktivoi ja osallistaa kehittämistyöhön paikalliset toimijat ja asukkaat ja antaa mahdollisuuden vaikuttaa oman elinympäristön laatuun ja tulevaisuuteen. Toiminnan avulla kehittämistyöhön kytetään julkisen rahoituksen lisäksi yksityistä rahoitusta ja talkootyötä sekä vahvistetaan yhteistyötä ja verkostoitumista eri toimijoiden välillä.

Kuntakoon kasvaessa paikallistason toimijoiden merkitys kasvaa. Toimivia horisontaalisen paikallistoiminnan muotoja, kuten toimintaryhmiä, kyläyhdistyksiä ja muita laaja-alaisesti paikallista kehittämistyötä tekeviä organisaatiota vahvistetaan ja paikallisen kehittämisen toimintatapoja kehitetään ja levitetään.

31. Hallitusohjelman mukaisesti kylätoimintaa vahvistetaan:
- nostamalla valtionapua asteittain. *VM, TEM*
 - tunnustamalla kylä suurenevien kuntien pienimmäksi toimintayksiköksi ja perustaksi sille, että kunnan ja sen kylien suhde määritellään täsmällisesti ja toiminnallisesti. *ministeriöt, kunnat*
 - vahvistamalla kyläasiamiesverkostoa. *Suomen kylätoiminta ry*
32. Yhteisölähtöistä ja monirahastoista paikallisen kumppanuuden työtappaa kehitetään. Lisäksi selvitetään myös muita joustavia vaihtoehtoja paikallisen kehittämisen toimintatavoille, jotka edistävät järjestöjen, kansalaisyhteiskunnan ja kolmannen sektorin osallistumista sekä yksinkertaistavat hallintoa ja lisäävät tuottavuutta. Paikallisen kehittämisen teemaryhmä, *TEM, MMM, Mavi, ELY-keskukset, maakunnan liitot, kaupunkien toimijat, Leader-ryhmät*
33. Paikallisten toimintaryhmien kokonaisrahoitus suhteutetaan nykyistä paremmin toiminnan vaikuttavuuteen. Toimintaraha myönnetään kerralla koko ohjelmakaudeksi hallinnollisen taakan vähentämiseksi ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. *MMM, TEM, VM*

5.3 Maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämistä jatketaan

Maaseutupoliittista järjestelmää on rakennettu systemaattisesti 24 vuotta. Maaseutupoliitikassa on edelleen keskeistä vahvistaa toiminnan kaikilla tasoilla poikkisektoraa-lisuutta, monitasoista hallintaa sekä yhteiskunnan kolmen sektorin (julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin) osallistumista politiikkaan. Menettelyjä tulee kehittää lisäksi nykyistä asiakaslähtöisemmiksi. Eri sektoripoliittikkojen toimien yhdensuuntaisuutta maaseudun kehittämiseksi tulee edistää parantamalla maaseutuvaikutusten arviointia asioiden valmistelussa.

34. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän toimintamalli vahvistetaan ja kirjataan lakiin aluekehityslain uudistuksessa vuonna 2012. *TEM, MMM, VM, STM, OKM, LVM, YM*
35. Kansallisen maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämistä jatketaan kaikilla toiminnan tasoilla siten, että yhteiskunnan kolme sektoria osallistuvat ja sitoutuvat maaseudun kehittämiseen nykyistä paremmin. *YTR, ministeriöt, aluehallinto, MYR:t, toimintaryhmät, kunnat, kylät*
36. Maaseutupoliitikkaa ja sen rakenteita kehitetään kokonaisuutena, jota toteutetaan kansallisin ja EU-osarahoitteisin välinein. Maaseutu-, kaupunki- ja saaristopolitiikan sekä aluepolitiikan yhteyttä kansallisella ja alueellisella tasolla kehitetään tiivistämällä strategioiden ja toimenpiteiden yhteyttä ja parantamalla niiden yhdensuuntaisuutta. Kaupunki- ja Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmät, Saaristoasiain neuvottelukunta, *TEM, MMM, maakuntien liitot, ELY-keskukset*
37. Maaseutuvaikutusten arviointi liitetään osaksi kuntaliitosselvityksiä ja liittymissopimuksia sekä yhteistoiminta-alueiden valmistelua. Tietoa hyvistä toimintatavoista levitetään ja järjestetään asiaan liittyvää koulutusta. Menettelmän kehittämistä jatketaan. *VM, YTR, kunnat, Kuntaliitto*
38. Maaseutuvaikutusten arviointi otetaan systemaattisesti osaksi päätöksenteon valmistelua ja toteuttamista eri tasoilla siten, että maaseudun erityispiirteet ja päätösten vaikutukset maaseutuun otetaan aidosti huomioon. Arvioinnissa kiinnitetään erityisesti huomiota harvaan asuttuun maaseutuun. *ministeriöt, aluehallinto, kunnat*
39. Varmistetaan kauden 2014–2020 EU-ohjelmien valmistelussa, että maaseudun kehittämistoimiin (alueilla ja paikallisesti) on käytettävissä tarpeita vastaavat resurssit. *MMM, TEM, VM*

6 Toimenpideohjelman toteuttaminen

Maaseutupoliittinen toimenpideohjelma on hallituksen alueiden kehittämistavoitteiden mukainen ohjausväline. Hallitusohjelman ja tavoitepäätöksen mukaan valtio ottaa huomioon oman päätöksentekonsa aluekehitysvaikutukset. Valtion alue- ja paikallishallintoa, ohjausta ja aluekehitysvaimavarojen suuntaamista koskevassa päätöksenteossa korostetaan valtakunnallisten tavoitteiden edistämisen lisäksi kunkin alueen erityispiirteet huomioivaa aluekehitysnäkökulmaa. Kunkin hallinnonalan tulosvastuuta aluekehityksestä lisätään.

Toimenpideohjelmassa esitetyt toimenpiteet toteutetaan osana asianomaisten ministeriöiden ja valtion alue- ja paikallishallinnon toimintaa. Lisäksi toimenpideohjelman toimenpiteet otetaan huomioon maakuntaohjelmien linjauksissa ja niiden toteuttamissuunnitelmissa.

Toimenpideohjelman rahoitusta koskevat asiat käsitellään ja niistä päätetään valtiontalouden kehyspääätös- ja talousarvioprosesseissa valtiontalouden kehysten puitteissa. Rahoituksen mitoituksessa otetaan huomioon kokonaistaloudellinen tilanne ja sen vaikutukset toimenpideohjelmassa esitettyihin kehittämistoimenpiteisiin.

7 Ympäristö- ja sukupuolivaikutusten arviointi

Ympäristövaikutukset

Maaseudulla keskeisimmät ympäristövaikutukset aiheutuvat sen ominaispiirteistä: pitkistä etäisyyksistä ja väljästä asutuksesta. Niiden seurauksena liikkumisesta syntyy ympäristölle rasitetta, sillä julkisen liikenteen palveluiden niukkuuden seurauksena yksityisautoilu on maaseudulla välttämätön liikkumismuoto. Maaseudulla ei myöskään ole mahdollista saavuttaa tiettyjä synergiaetuja lämmityksessä ja valaistuksessa. Sen sijaan maaseudulla voidaan hyödyntää hajautettua energiantuotantoa ja uusiutuvia energianlähteitä. Liikkumistarpeiden vähentämiseksi voidaan kehittää ratkaisuja mm. sähköisten ja lähipalveluiden kautta sekä etätyöskentelyn ja -opiskelun mahdollisuuksia hyödyntämällä. *Sekä maaseudulla että kaupungeissa voidaan elää kestävästä kehityksen mukaisesti* (VNK 2006: 77).

Maaseutupoliittista toimenpideohjelmaa koskee SOVA-lain (Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista, 200/2005) kolmannen pykälän mukainen yleinen velvollisuus selvittää ympäristövaikutukset. Suunnitelmasta tai ohjelmasta vastaavan viranomaisen on huolehdittava siitä, että suunnitelman tai ohjelman ympäristövaikutukset selvitetään ja arvioidaan riittävässä määrin valmistelun kuluessa, jos suunnitelman tai ohjelman toteuttamisella saattaa olla merkittäviä ympäristövaikutuksia.

Tässä ympäristövaikutusten arvioinnissa ympäristövaikutus ymmärretään laajasti, kuten SOVA-lain toisessa pykälässä on määritelty. Ympäristövaikutuksella tarkoitetaan tässä maaseutupoliittisen toimenpideohjelman välitöntä ja välillistä vaikutusta 1) ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen; 2) maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen; 3) yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön; 4) luonnonvarojen hyödyntämiseen sekä 5) 1-4 kohdissa mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Maaseutupoliittisen toimenpideohjelman valmistelussa ympäristönäkökohdat osana kestävästä kehitystä otettiin huomioon koko valmisteluprosessin ajan läpäisevänä periaatteena. Arviointiselostus ohjelman ympäristövaikutuksista laadittiin valmistelun loppuvaiheessa ohjelmaan määriteltyjen toimenpiteiden pohjalta. Maaseutupoliittista toimenpideohjelmaa toteutettaessa ympäristönäkökohtien jatkuva huomioon ottaminen on keskeistä.

Maaseutupoliittisen toimenpideohjelman tavoitelinjaukset ja niiden toteutumista edistävät 39 toimenpidettä on jäsennetty neljään kokonaisuuteen:

1. **Maaseutualueita vahvistetaan monipuolisina asumisen ja elinkeinotoiminnan ympäristöinä**
2. **Maaseudun alueellista kilpailukykyä edistetään**

3. Harvaan asutun maaseudun erityispiirteet tunnustetaan

4. Maaseudun ja alueellisen kehittämisen edellytyksiä vahvistetaan

Toimenpiteiden ympäristövaikutukset arvioitiin neljän kokonaisuuden kautta, joita ovat 1) asuminen, palvelut ja osaaminen, 2) yrittäjyys ja työvoimapolitiikka, 3) saavutettavuus, energia ja ympäristö sekä 4) kansalaistoiminta, paikallinen kehittäminen ja maaseutupolitiikan järjestelmä. Toimenpiteet vaikuttavat toteutuessaan myönteisesti maaseudulla asuvien, toimivien ja vierailevien ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen. Useat toimenpiteet lisäävät toteutuessaan mahdollisuuksia elää ja toimia ekologisesti kestävästi maaseudulla. Monet toimenpiteistä keskittyvät toimintatapojen ja rakenteiden kehittämiseen, ohjelmien laatimiseen sekä tiedon lisäämiseen ja kokemusten vaihtoon, jolloin ne eivät aiheuta suoria ympäristövaikutuksia, mutta edistävät välillisesti ihmisten elinoloja ja hyvinvointia sekä inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kasvua maaseudulla.

1. Asuminen, palvelut ja osaaminen

Asumiseen, palveluihin ja osaamiseen liittyvät toimenpiteet vaikuttavat monin tavoin myönteisesti eri-ikäisten ihmisten elinoloihin, viihtyvyyteen ja terveyteen. Toimenpiteet tähtäävät eri tahojen asiakaslähtöisesti tuottamiin läheltä saataviin tai sähköisiin palveluihin, mikä kohentaa ihmisten elinoloja, turvallisuutta ja elämänlaatua, lisää alueellista tasa-arvoisuutta ja toimijoiden välistä yhteistyötä. Opetus- ja kulttuuripalvelujen saatavuus läheltä vaikuttaa myönteisesti eri-ikäisten ihmisten elämänlaatuun sekä kehittymismahdollisuuksiin lisäten inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Tietotekniikan ja yhteistyön hyödyntäminen vähentää liikkumistarvetta ja liikenteestä aiheutuvia haittoja ja päästöjä.

Ikäkkäille suunnattujen erilaisten asumisratkaisujen kehittäminen ja lisääminen edistävät viihtyvyyttä ja elämänlaatua sekä vahvistavat yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa. Maahanmuuttajiin keskittyvällä toimenpiteellä parannetaan maahanmuuttajien hyvinvointia ja viihtyvyyttä kestävästi.

Toimenpiteillä edistetään hyvän elinympäristön syntymistä tai säilymistä sekä maankäytön kehittämistä kunkin alueen omien edellytysten pohjalta. Niiden kautta luodaan edellytyksiä kylien ja muiden maaseutualueiden kehittämiseksi, ihmisten asumispreferenssien huomioonottamiselle sekä ympäristön arvojen vaalimiselle, mitkä vaikuttavat myönteisesti viihtyvyyteen ja kulttuuriperinnön säilymiseen.

2. Yrittäjyys ja työvoimapolitiikka

Yrittäjyyteen ja työvoimapolitiikkaan liittyvät toimenpiteet lisäävät alueellista tasa-arvoa ja ihmisten työllistymis- ja yrittäjyysmahdollisuuksia maaseudulla ja vaikuttavat siten myönteisesti ihmisten elinoloihin ja mahdollisuuksiin. Osa toimenpiteistä perustuu maaseudun luonnon ja luonnonvarojen kestäväan hyödyntämiseen elinkeinotoimintaa kehitettäessä. Lisäksi monet toimenpiteet luovat perustaa luonnonvarojen kestäväälle hyödyntämiselle. Luonnonvarojen hyödyntämiseen

liittyviä toimenpiteitä toteutettaessa on pidettävä huoli siitä, että maaseutupoliitisten tavoitteiden rinnalla luonnonsuojelubiologisten tavoitteiden painoarvo säilyy.

Lähiruokaan ja luomutuotantoon liittyvän liiketoiminnan edistämiseen tähtäävä toimenpide vaikuttaa lähtökohtaisesti ympäristöön myönteisesti, sillä luonnonmukainen tuotanto vähentää maataloudesta syntyviä päästöjä veteen ja maaperään ja lyhyet kuljetusmatkat vähentävät kuljetusten aikana syntyviä päästöjä. Luomutuotanto edistää myös eläinten hyvinvointia. Matkailun kehittämistä edistävissä toimenpiteissä tunnustetaan maaseudun maisemien ja kulttuuriympäristöjen arvot tärkeinä vetovoimatekijänä, mikä edistää maisemien, perinnebiotooppien ja kulttuuriperinnön säilymistä. Metsäraaka-aineiden ja metsien tarjoamien aineettomien palvelujen käytön edistämiseksi lähtökohtana on kestävyys. Green care -alan kehityksen tukemisella edistetään välillisesti ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin parantumista.

Työllistymiseen tähtäävillä toimenpiteillä edistetään ihmisten hyvinvointia ja luodaan heille mahdollisuuksia. Koulutustoimenpiteillä lisätään inhimillistä pääomaa. Etätöiden edistäminen tuo joustavuutta työelämään ja lisää näin ihmisten viihtyvyyttä ja hyvinvointia. Lisäksi lisääntyvä etätöskentely vähentää työmatkaliikenteestä aiheutuvia ruuhkia ja päästöjä.

3. Saavutettavuus, energia ja ympäristö

Maaseudun tieverkon liikennöitävyyteen ja hoitotasoon liittyvä toimenpide parantaa turvallisuutta ja vaikuttaa myönteisesti ihmisten elinoloihin, mutta voi toisaalta lisätä liikenteen ja siinä syntyvien päästöjen määrää. Toimiviin liikenne- ja tietoliikenneyhteyksiin ja julkisen liikenteen palveluihin tähtäävät toimenpiteet lisäävät alueellista tasa-arvoa. Julkiset liikennepalvelut vähentävät yksityisautoilun tarvetta sekä liikenteen päästöjä. Toimivat tietoliikenneyhteydet vähentävät liikkumisen tarvetta ja liikenteen päästöjä, kun asioita voi hoitaa sähköisesti verkossa.

Hajautettuun, uusiutuviin energialähteisiin perustuvaan energiantuotannon lisäämiseen tähtäävä toimenpide on lähtökohtaisesti ympäristölle myönteinen verrattuna esimerkiksi fossiilisten energialähteiden käyttöön. Energian käytöstä aiheutuvat päästöt ovat puhtaampia ja energiaraaka-aineen käyttö on mahdollista toteuttaa kestävästi, mutta toisaalta esimerkiksi puun poltosta syntyy ilmanlaatua heikentäviä pienhiukkasia. Uusiutuvien energianlähteiden aikaisempaa suuremmassa hyödyntämisessä ympäristön kannalta ratkaisevaa on kestävyys ja luonnon kantokyvyn huomioon ottaminen. Tähän tähtää toimenpide, jossa bioenergian tuotannon kestävyys varmistetaan tutkimuksella ja seurannalla. Hajautettu energiantuotanto vähentää kuljetustarpeita ja kuljetuksista syntyviä päästöjä.

4. Kansalaistoiminta, paikallinen kehittäminen ja maaseutupoliitikan järjestelmä

Toimenpiteet kansalaistoiminnan, paikallisen kehittämisen ja maaseutupoliitikan järjestelmän kehittämiseksi parantavat sekä suoraan että välillisesti ihmisten elinoloja ja elämänlaatua maaseudulla. Toimenpiteillä tähdätään ihmisten

osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien parantamiseen oman ympäristönsä suunnittelussa ja kehittämisessä, millä on myönteisiä vaikutuksia osallisuuteen, omaehtoiseen toimintaan sekä viihtyisyyden ja elinolojen parantumiseen. Ihmisten keskinäinen verkostoituminen ja yhdessä tekeminen lisäävät sosiaalista pääomaa ja vaikuttavat välillisesti elinoloihin ja viihtyvyyteen. Maaseutuvaikutusten arviointia edistävillä toimenpiteillä vaikutetaan siihen, että maaseudun asukkaiden, yritysten ja toimijoiden olosuhteet otetaan huomioon sektoripolitiikoissa. Täten voidaan välillisesti luoda myönteisiä vaikutuksia maaseudun ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen maaseudulla.

Sukupuolivaikutusten arviointi

Aluekehityksen kannalta väestön sukupuolirakenteen vinoutuminen ja erityisesti koulutettujen naisten lähtömuutto syrjäisemmiltä alueilta on yksi tasapainoisen aluekehityksen este Suomessa. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen liittyy alueiden kilpailukykyyn ja vetovoimaisuuteen niin tasapainoisen väestörakenteen kuin työpaikkojen, yritystoiminnan ja palvelujen kautta. Väestörakenteen tasapainoisuuden kannalta olennaista on huomion kiinnittäminen perus- ja hyvinvointipalvelujen saatavuuteen, erityisesti nuorten naisten työllisyyteen ja työpaikkoihin sekä naisten mahdollisuuksiin yrittäjinä.

Maaseudulta muuttaa edelleen pois enemmän naisia kuin miehiä, mutta sinne myös muuttaa hiukan enemmän naisia kuin miehiä. Koska naiset ovat koulutetumpia kuin miehet, alueen 'naisvaje' on kehityksen kannalta monessa mielessä ongelmallista. Maaseudulle muutetaan ensi sijassa väljemmän asumisen, mutta yhä useammin myös luovuutta ruokkivan työympäristön ja ekologisen elämäntyylin vuoksi. Maaseudulle muuttoa jarruttavat heikot tietoliikenneyhteydet ja julkisen vallan heikko tahtotila niiden parantamiseksi. Naisten koulutus ja työodotukset liittyvät usein palvelualoihin. Uudet luontoperäiset materiaali-innovaatiot, kuten ekologiset energiamuodot, luovat maaseudulle sekä miehiä että naisia kiinnostavia työpaikkoja.

Toimenpiteiden tai esitysten sukupuolivaikutukset ovat vain harvoin suoria ja välittömiä. Yleensä vaikutukset ovat välillisiä, jolloin niiden esiin nostaminen edellyttää syvällisempää analyysia. Usein sukupuolivaikutukseltaan päällisin puolin neutraalilta näyttävät toimenpiteet tai esitykset saattavatkin kohdistua naisiin ja miehiin eri tavoin.

Monilla maaseutupoliittisen toimenpideohjelman toimenpiteillä on suoria tai välillisiä vaikutuksia ihmisten elämään, työskentely-, liikkumis- opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksiin ja hyvinvointiin. Toimenpiteillä voidaan siten arvioida olevan myös sukupuolivaikutuksia. Ohjelman toimenpiteet on kuitenkin muotoiltu sukupuolineutraaleiksi, eikä miehiin ja naisiin mahdollisesti eri tavoin kohdistuvia vaikutuksia ole tuotu esiin. Tasa-arvoisuutta edistetään suoraan lähinnä kiinnittämällä erityishuomiota naisten työllistymis- ja yrittäjäyysmahdollisuuksiin. Tämä on sukupuolinäkökulmasta tärkeää, koska naisten muuttoliike maaseudulta on ollut voimakasta, ja tämä uhkaa maaseudun yhteisöjen elinvoimaa.

Yhteenvedona ohjelman sukupuolivaikutuksista voidaan todeta, että toimenpiteet edistävät toteutuessaan sekä naisten että miesten hyvinvointia, liikumis-, koulutus- ja osallistumismahdollisuuksia, työllistymistä ja yrittäjyyttä. Määrällisesti ei voida arvioida, kohdistuvatko vaikutukset enemmän jompaankumpaan sukupuoleen. Seuraavassa on tarkemmin käyty läpi ohjelman ja siihen sisältyvien toimenpiteiden sukupuolivaikutuksia neljän tavoitelinjauksen osalta.

1. Maaseutualueita vahvistetaan monipuolisina asumisen ja elinkeinotoiminnan ympäristöinä

Asumiseen, liikenteeseen ja palveluihin liittyviä toimenpiteitä toteutettaessa on tärkeää ottaa huomioon sukupuolinäkökulma, jotta ne eivät tahattomasti vaikuta negatiivisesti ja lisää epätasa-arvoisuutta. Ohjelman toteutumista seurattaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, miten toimenpiteiden toteutus on vaikuttanut ja vaikuttaa sukupuolten tasa-arvoon.

Monet maaseutuasumisen, palveluiden ja esimerkiksi kulttuurin edistämiseen keskittyvistä toimenpiteistä edistävät paitsi palvelujen saatavuutta, myös työllistymistä palvelualoilla. Naisia työllistävät erityisesti hyvinvointi- ja kulttuuripalvelut, kun taas miehet työllistyvät esimerkiksi ympäristönhoitopalvelujen parissa.

Vallitsevien sosiaalisten roolien vuoksi naisilla on monissa perheissä suurempi vastuu erilaisista hoivatoista (kuten lasten ja vanhusten hoito). Lasten päivähoidon saatavuudella ja läheisyydellä on suuri merkitys naisille, joille työn ja perheen yhdistäminen aiheuttaa yhä usein haasteita. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden ja omakotitaisen kulttuurisen osallistumisen merkitys korostuu väestön ikääntyessä, koulutustason kohotessa ja erityisesti naisilla. Kulttuuripalveluilla on erityisen suuri merkitys naisten viihtyvyyteen. Toimivat liikennepalvelut edistävät erityisesti naisten liikumismahdollisuuksia yhden auton kotitalouksissa.

Maaseudun palveluja kehitettäessä on tärkeä ottaa huomioon myös syrjäytyminen, mikä on usein miehiä koskettava ongelma. Naisten miehiä aktiivisempi poismuutto maaseudulta on johtanut paikoin hyvin epätasaiseen sukupuolirakenteeseen (vuonna 2007 joissakin Turun saariston kunnissa ja Itä-Lapin kunnissa ikäryhmässä 15–64-vuotiaat oli 6,5 naista 10 miestä kohden). Maaseudulle jäävien miesten keskuudessa naimattomuus on yhä yleisempää. Hyvinvointikysymyksiä on tarkasteltava kumpikin sukupuoli ja sen erityispiirteet huomioiden.

2. Maaseudun alueellista kilpailukykyä edistetään

Vihreän talouden yritys- ja työllistämismahdollisuudet ovat maaseutualueilla suuret. Vihreitä toimialoja ovat esimerkiksi uusiutuva energia, vihreä liikenne, ekorakentaminen, puhdas teknologia, jätteenkäsittely ja vesitalous, maa- ja metsätalous sekä energiatehokkaiden tuotteiden tuotanto ja niihin liittyvät palvelut.

Naisten osaamisen ja työmahdollisuuksien laajentamiseen uusilla toimialoilla tarvitaan toimenpiteitä, samoin kuin naisten yrittäjyyden erityispiirteiden huomioon ottamiseen yritystoimintaa ja mm. liiketoimintaosaamista edistettäessä. Kun

esimerkiksi luonnonvara-alalle syntyy uusia elinkeinoja, yrityksiä ja työpaikkoja, tarjoutuu mahdollisuus ajatella uudelleen miesten ja naisten töitä, ja viedä nämä uudet ajatukset käytäntöön. Laajeneva hoiva-ala ja muiden palvelujen tarve sekä vihreä talous ja cleantech voivat tarjota uusia, perinteistä poikkeavia yrittämisen ja työllistymisen mahdollisuuksia miehille ja naisille.

Työelämän segregaatiosta johtuen eri toimialojen kehittämisen on erilaiset merkitykset miehille ja naisille (vrt. puunjalostus, hoiva-ala, elintarvikkeiden jatkojalostus). Erityisesti elintarvikkeiden jatkojalostus, hoiva- ja palvelutoimialat ovat maaseudulla asuville naisille mahdollinen tapa työllistää itsensä ja jäädä kotiseudulleen tai muuttaa maaseudulle. Toimenpiteissä, joissa tähdätään esimerkiksi metsäalan liiketoimintamahdollisuuksien lisäämiseen, voidaan ajatella edistettävän pääosin miesten työllisyys- ja yrittäjyysmahdollisuuksia. Samoja vaikutuksia voi olla myös esimerkiksi luonnon- ja maisemanhoidon kehittämisen avulla.

Työskentely- ja yrittäjyysmahdollisuuksien edistäminen parantaa kaikkien maaseudulla asuvien elinoloja, ja monilla toimenpiteillä on positiivinen vaikutus sekä maaseudun naisten että miesten elämään. Etätyömahdollisuuksien kehittäminen tuo joustavuutta työelämään ja lisää näin ihmisten viihtyvyyttä ja hyvinvointia. Erityisen merkittävää joustavan työelämän kehittämisen voidaan arvioida olevan naisille, joita hoiva- ja palkkatyön yhteensovittamisen ongelmat koskevat usein kokonaisvaltaisemmin.

Työttömyys on yleisempää miehillä kuin naisilla. Työttömyysaste oli vuonna 2011 keskimäärin 7,8 prosenttia, vuonna 2010 se oli 8,4 prosenttia. Miesten työttömyysaste oli 8,4 ja naisten 7,1 prosenttia. (Tilastokeskus.) Aluetyypillä ei ole juurikaan vaikutusta miesten työttömyyteen, sen sijaan naisten on hieman hankalampi työllistyä maaseudulla. Suomessa on edelleen jyrkkä jako miesten ja naisten ammatteihin, eivätkä perinteiset sukupuolen mukaiset ammatinvalinnat useinkaan vastaa alueiden työvoiman tarvetta. Naisten yrittäjyydellä on ollut pitkä perinne maataloudessa. Vielä vuonna 1990 alkutuotanto työllisti naisyrittäjästä lähes 45 prosenttia. Maatalouden rakennemuutos vähensi 1990-luvulta lukien nopeasti naisyrittäjien kokonaismäärää. Palvelu- ja muilla toimialoilla tapahtunut naisyrittäjyyden kasvu alkoi kuitenkin vähitellen korvata naisyrittäjien määrän vähentymistä maataloudessa. Viime vuosina naisyrittäjiä on ollut koko maan tasolla noin kolmannes kaikista yrittäjistä. (Yrittäjyyskatsaus 2011). Naisten yrittäjyys seuraa yleisesti perinteisiä sukupuolivalintoja, ja naisen yritykset ovat usein mikroyrityksiä.

Suomessa vallitsevaa voimakasta jakautumista miesten ja naisten aloihin on tärkeää purkaa yksilön näkökulman lisäksi myös siksi, että perinteiset sukupuolen mukaiset ammatinvalinnat eivät usein vastaa alueiden työvoiman tarvetta. Elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja palvelualojen kehittäminen työpaikkojen ja naisten yritystoiminnan lisäämiseksi on keino korjata alueen työpaikkojen vääritynyttä sukupuolijakaumaa, mutta samalla on varottava vahvistamasta työelämän segregaatiota edelleen. Naisten osaamisen ja työmahdollisuuksien laajentamiseen uusilla toimialoilla tarvitaan toimenpiteitä. Niillä ammatti- ja tuotantoaloilla, joille

halutaan lisää naisia, tarvitaan työtä työpaikkakäytäntöjen ja kulttuurin muuttamiseksi naisten kannalta houkutteleviksi. Sama koskee kääntäen naisvaltaisia aloja ja ammatteja, joihin toivotaan lisää miehiä, esimerkiksi päiväkoteihin ja peruskouluun. Segregaation purkamista ei ole huomioitu ohjelman toimenpiteitä laadittaessa, mutta tähän voidaan kiinnittää huomiota toteutuksessa.

Osaamisen ja koulutuksen edistämiseen tähtäävät toimenpiteet hyödyttävät kumpaakin sukupuolta. Korkeakoulutusta ja sen alueellista kytkentää kehitettäessä on erityisen tärkeää integroida opetukseen nykyistä paremmin sukupuolinäkökulman tunnistaminen, sillä tämä edistää sekä sukupuolinäkökulmasta tehdyn tutkimustiedon saatavuutta että mahdollisuuksia hyödyntää sitä kehittämistyössä.

3. Harvaan asutun maaseudun erityispiirteet tunnustetaan

Harvaan asutun maaseudun erityispiirteiden tunnustamiseksi ja sen erityishaasteisiin vastaamiseksi on toimenpideohjelmassa nostettu esiin kaksi toimenpidettä, jotka on muotoiltu sukupuolineutraaleiksi. Näistä ensimmäinen liittyy harvaan asutuihin alueisiin kohdistuvien yhteiskunnallisten keinojen selvittämiseen. Tässä vaiheessa ei voida arvioida, minkä tyyppisiin esityksiin selvityksen perusteella päädytään, eikä siten voida arvioida näiden mahdollisia sukupuolivaikutuksia. Toinen toimenpide liittyy näiden alueiden turvallisuuspalveluiden varmistamiseen. Toimenpiteessä korostetaan, että eri väestöryhmien tarpeet on tässä yhteydessä huomioitava. Siten tässä on huomioitava myös turvallisuuteen liittyvät sukupuolinäkökohdat.

4. Maaseudun ja alueellisen kehittämisen edellytyksiä vahvistetaan

Kansalaistoiminnan kehittämisellä on positiivisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Toimenpideohjelmalla pyritään kansalaisosallistumisen edistämiseen ja eri väestöryhmien näkökulmien parempaan huomioon ottamiseen yhteiskunnassa. Toimenpideohjelmalla vahvistetaan sekä paikallisen kehittämisen rakenteita että toimijoita. Paikallinen kehittämistyö kohdistuu kumpaankin sukupuoleen, ja arviointien perusteella paikallislähtöinen kehittäminen aktivoi sekä naisia että miehiä ja erityisesti nuoria.

Landsbygdspolitiskt åtgärdsprogram 2012–2015

Arbets- och näringsministeriets publikationer

Utvecklande av regionerna

44/2012

Tekijät Författare Authors Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen	Julkaisuaika Publiceringstid Date November 2012 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title Landsbygdspolitiskt åtgärdsprogram för 2012–2015		
Tiivistelmä Referat Abstract <p>Arbets- och näringsministeriet godkände 26.6.2012 det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet för 2012–2015. Regeringens ministerarbetsgrupp för förvaltning och regionutveckling förordade godkännandet av programmet 20.6.2012. Det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet är ett styrmedel som är förenligt med regeringens utvecklingsmål för regionerna och som preciserar och konkretiserar de nationella utvecklingsmålen för regionerna 2011–2015, som statsrådet fastställde 15.12.2011.</p> <p>Utgångspunkten för åtgärdsprogrammet är att landsbygden ska uppfattas som en viktig källa till välfärd och framtida konkurrenskraft. Programmet omfattar konkreta åtgärder för att främja landsbygdsregionernas förnyelseförmåga och för att utnyttja deras potential till fullo. Programmet erbjuder verktyg för att identifiera särdragen i landsbygdsregionerna som källor till bättre livskraft och konkurrenskraft ur såväl tjänsternas som infrastrukturens perspektiv. Programmet innehåller sammanlagt 39 åtgärder.</p> <p>Programmets målriktlinjer och de åtgärder som bidrar till att de följs bildar fyra helheter:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Landsbygdsregionerna stärks som mångsidiga miljöer för boende och näringsverksamhet.2. Landsbygdens regionala konkurrenskraft främjas.3. De särskilda dragen hos glesbygden erkänns.4. Förutsättningarna för utvecklingen av landsbygden och regionerna stärks. <p>Det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet bereddes under vintern och våren 2012 av Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen (YTR) i samarbete med ministerierna och regionerna. Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen följer upp implementeringen av åtgärdsprogrammet genom att regelbundet lämna en utredning om åtgärdsprogrammets framskridande till ministerarbetsgruppen för förvaltning och regionutveckling.</p> <p>Dokumentet är också utgiven på engelska (Rural Policy Operational Programme 2012–2015).</p> <p>Kontaktpersoner vid arbets- och näringsministeriet: Regionavdelningen/Petra Stenfors, tfn 029 504 7077, Hanna-Mari Kuhmonen, tfn 029 504 7008, Laura Jänis, tfn 029 504 7111</p>		
Asiasanat Nyckelord Key words åtgärdsprogram, landsbygdspolitik, landsbygdsutveckling, landsbygd, regionutveckling		
ISSN 1797-35(\$	ISBN 978-952-227-70%-+	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 106	Kieli Språk Language ruotsi, svenska, Swedish	Hinta Pris Price 22 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Förord

Ärade läsare

Den finländska landsbygden är en betydande resurs för hela samhället. Den erbjuder många slags möjligheter att skapa utkomst och välfärd. För att landsbygdens resurser ska kunna utnyttjas förutsätts det att vi även i framtiden har en livskraftig landsbygd där arbets- och näringsmöjligheterna är mångsidiga, människorna lever och mår bra och utvecklingen är hållbar såväl ekologiskt, socialt, ekonomiskt som kulturellt.

Finland behöver en livskraftig landsbygd i övergången mot en grönare ekonomi och ett grönare samhälle som baserar sig på förnybara naturresurser och resurseffektivitet. Finland har stora naturtillgångar i både materiell och immateriell form. De är väsentliga för hela vårt lands konkurrenskraft och dess utveckling. Vårt underutnyttjade naturresurskapital finns på landsbygden, utspritt och platsbundet. Övergången till en grön ekonomi ökar betydelsen av landsbygden, dess resurser och näringar i samhället och ekonomin.

Efterfrågan på landsbygdens rum och frid ökar som motvikt till den accelererande livsrytmen. Landsbygden är en eftertraktad boendemiljö för såväl permanent bosatta som deltidsboende. Boendet på landsbygden förutsätter en möjliggörande markanvändningspolitik, ordnande av tjänsterna utifrån lokala lösningar samt en fungerande infrastruktur och datakommunikationsförbindelser. Den sociala gemenskapen och den frivilliga utvecklingsverksamhet den ger upphov till utgör grunden för det sociala kapitalet på landsbygden.

Det rikstäckande landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet, som arbets- och näringsministeriet godkände den 26 juni 2012, drar upp riktlinjerna för regeringens nationella landsbygdspolitik. Regeringens ministerarbetsgrupp för förvaltning och regional utveckling förordade godkännandet av programmet den 20 juni 2012. Utarbetandet av åtgärdsprogrammet ingår i de rikstäckande målen för regionutvecklingen 2011–2015, som statsrådet godkände den 15 december 2011 och som åtgärdsprogrammet preciserar och konkretiserar. Programmet gäller hela den finländska landsbygden.

Målet för det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet är att främja landsbygdens förnyelse och utnyttjande av dess potential till fullo samt att utveckla förhållandena och verksamhetsbetingelserna för landsbygdens invånare och näringar. Programmet erbjuder verktyg för att bättre än tidigare kunna identifiera särdragen i landsbygdsregionerna som källa för livs- och konkurrenskraft samt ur tjänsternas och infrastrukturens perspektiv.

För genomförandet av programmet ansvarar samarbetsgruppen för landsbygdspolitik, ministerierna, närings-, trafik- och miljöcentralerna, landskapsförbunden, kommunerna, forsknings- och utbildningsenheterna samt organisationer och

företag med medel från staten, EU, kommunerna och den privata sektorn. Staten beslutar om sin finansiering årligen under budgetprocessen. Samarbetsgruppen för landsbygdspolitik lämnar regelbundet regeringens ministerarbetsgrupp för förvaltning och regional utveckling en redogörelse för hur programmet har genomförts.

Jag önskar entusiasm och engagemang i arbetet på att genomföra programmet och skapa framgång och välfärd för vår finländska landsbygd!

Helsingfors den 27 september 2012

JYRI HÄKÄMIES
Näringsminister

Innehåll

Förord.....	57
Sammandrag.....	61
1 Utgångspunkter för det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet.....	63
1.1 Inledning.....	63
1.2 Aktuellt: Landsbygden i Finland 2012.....	64
2 Landsbygdsregionerna utvecklas till mångsidiga miljöer för boende och näringsverksamhet.....	79
2.1 Landsbygdsregionerna utvecklas till mångsidiga miljöer med en fungerande vardag.....	79
2.2 Utveckling av flexibel och kundorienterad praxis för tillhandahållande av tjänster som beaktar de varierande förhållandena på landsbygden.....	80
3 Landsbygdens regionala konkurrenskraft främjas.....	84
3.1 Landsbygdsregionernas kopplingar till innovationsnätverk främjas.....	84
3.2 Företagande med landsbygdskoppling utvecklas.....	86
3.3 Den gröna ekonomins tillväxt utifrån landsbygdens starka sidor främjas.....	88
3.4 De regionala arbetsmarknadernas funktion och tillgången till kompetent arbetskraft i landsbygdsregionerna förbättras.....	91
4 De särskilda dragen hos glesbygden erkänns.....	94
5 Förutsättningarna för utvecklingen av landsbygden och regionerna stärks.....	95
5.1 Medborgarverksamhetens förutsättningar och roll i samhället stärks på alla verksamhetsnivåer.....	95
5.2 Verktygen för lokal utveckling skärps betydligt.....	96
5.3 Utvecklingen av det landsbygdspolitiska systemet fortsätter	97
6 Genomförande av åtgärdsprogrammet.....	98
7 Bedömning av miljö- och könsekvenser.....	99

Sammandrag

Det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet är ett styrmedel som är förenligt med regeringens utvecklingsmål för regionerna och genom vilket de nationella utvecklingsmålen för regionerna 2011–2015 preciseras och konkretiseras. Utgångspunkten för åtgärdsprogrammet är att landsbygden erkänns som en central källa för välfärden och den framtida konkurrenskraften. Programmet omfattar konkreta åtgärder för att främja landsbygdsregionernas förnyelseförmåga och för att utnyttja deras potential till fullo, vilket är särskilt viktigt i det rådande ekonomiska läget. Programmet erbjuder verktyg för att i ännu högre grad identifiera särdragen hos landsbygdsregionerna som källor för livs- och konkurrenskraft samt ur tjänsternas och infrastrukturens perspektiv.

Programmets målsatta linjedragningar och de åtgärder som bidrar till att uppnå dem bildar fyra helheter:

- 1. Landsbygdsregionerna utvecklas till mångsidiga miljöer för boende och näringsverksamhet**
- 2. Landsbygdens regionala konkurrenskraft främjas**
- 3. De särskilda dragen hos glesbygden erkänns**
- 4. Förutsättningarna för utvecklingen av landsbygden och regionerna stärks**

Det finns sammanlagt 39 åtgärder, och de är alla viktiga för att man ska uppnå de landsbygdspolitiska målen. De viktigaste åtgärderna, som preciseras längre fram, bildar följande helheter:

- 1. Nationella linjer för en markanvändning som möjliggör utveckling av landsbygden dras upp. Planläggnings- och bygglovspraxis samt regionplanering styrs och utvecklas så att de stöder olika slags landsbygdsregioners möjligheter** att främja medborgarnas välfärd, näringsverksamhet som baserar sig på landsbygdens resurser och en hållbar utveckling. MM, JSM, ANM, Landskapsförbunden, Kommunförbundet, Byaverksamhet i Finland rf, Finlands Hembygdsförbund, temagruppen för Landsbygdsboende
- 2. Fungerande datakommunikationsförbindelser som täcker hela Finland** och som uppfyller informationssamhällets krav i dag och i framtiden säkerställs i enlighet med statrådets principbeslut om utvecklingen av bredbandsförbindelser. FM, KM, JSM, kommunerna, landskapsförbunden
- 3. Kundorienterade tjänster över sektorgränserna och enligt de lokala förhållandena planeras och tillhandahålls**, och de särskilda förhållandena på landsbygden beaktas i kommun- och servicestrukturreformen samt vid beredningen av beslut inom statsförvaltningen. SHM, FM, kommunerna

4. **Hållbar affärsverksamhet som baserar sig på förnybara naturresurser** och på decentraliserade lösningar främjas genom att utnyttja landsbygdsregionernas starka sidor. Decentraliserad energiproduktion som baserar sig på förnybara energikällor och utveckling av därmed anknutna affärskoncept främjas. ANM, MM, JSM, regionerna
5. **Placeringen, integrationen och sysselsättningen av invandrare i landsbygdsregioner främjas.** Mer detaljerade riksomfattande och regionala mål ställs upp för arbetsrelaterad invandring samt utbildningsbehoven bland invandrare på medellång och lång sikt. ANM, IM, NTM-centralerna, kommunerna
6. **Samhälleliga metoder som beaktar de särskilda utmaningarna i glesbygden utreds och införs** för att tillhandahålla tjänster och förbättra företagets verksamhetsförutsättningar. FM, ANM
7. **Arbetsmetoder för socialt initierade lokala partnerskap som finansieras från flera fonder utvecklas.** Temagruppen för lokal utveckling, ANM, JSM, Mavi, NTM-centralerna, landskapsförbunden, städernas aktörer, Leadergrupperna
8. **Landsbygdsssäkringen ansluts till utredningarna om kommunsammanslagningar** och anslutningsavtal samt beredningen av samarbetsområden. FM, YTR, kommunerna, Kommunförbundet
9. **Verksamhetsmodellen för Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen fastställs och inskrivs i lagen** vid reformen av regionutvecklingslagen 2012. **Landsbygdspolitiken och dess strukturer utvecklas som en helhet som genomförs med nationella och EU-medfinansierade medel.** Kopplingen mellan landsbygds-, stads- och skärgårdspolitiken befästs på den nationella och regionala nivån. Stads- och Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen, Skärgårdsdelegationen, ANM, JSM, FM, SHM, UKM, KM, MM, Landsbygdsförbunden, NTM-centralerna

1 Utgångspunkter för det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet

1.1 Inledning

Det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet som bereds våren 2012 är ett styrmedel för regeringens mål för utveckling av regionerna. De regionala utvecklingsmålen sammanfattas i regeringens målbeslut i tre allmänna riktlinjer:

1. *Att förbättra regionernas konkurrens- och livskraft*
2. *Att höja befolkningens välfärd*
3. *Att trygga en god livsmiljö och en hållbar regionstruktur*

Som särskilda frågor lyfter målbeslutet dessutom fram beredskap inför plötsliga strukturomvandlingar, stärkande av metropolområdets konkurrenskraft, säkerställande av de stora stadsregionernas verksamhetsförutsättningar, utveckling av glest bosatta områden, utveckling av Östra och Norra Finland samt utnyttjande av den nordiska dimensionen. Ett insatsområde i det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet är att utveckla glesbygden.

Utgångspunkten för åtgärdsprogrammet är att landsbygden ska erkännas som en viktig källa för välfärden och den framtida konkurrenskraften. Finland behöver livskraftiga landsbygdsregioner vid övergången till en hållbar utveckling och en grön ekonomi. Programmet kommer med konkreta förslag till åtgärder för att främja landsbygdens förnyelseförmåga och för att utnyttja denna potential till fullo. Programmet erbjuder verktyg för att i ännu högre grad identifiera särdragen i landsbygdsregionerna som källor för livs- och konkurrenskraft samt ur tjänsternas och infrastrukturens perspektiv.

En spjutspets i åtgärdsprogrammet handlar om att förbereda sig på övergången till en grönare ekonomi och samhällsstruktur som baserar sig på förnybara naturresurser och resurseffektivitet. Finland har stora naturtillgångar i både materiell och immateriell form. Våra underutnyttjade, decentraliserade och platsbundna naturresurstillgångar finns på landsbygden. Övergången till en grön ekonomi ökar landsbygdens, dess resursers och näringars betydelse i samhället och ekonomin. Förändringen förutsätter en stärkning av landsbygdspolitiken som en del av regionpolitiken och en stärkning av regionpolitiken som en del av hela samhällspolitiken.

Åtgärdsprogrammet inleds med en koncentrerad översikt av landsbygdens läge 2012 avseende områdes- och markanvändningen, befolkningen, tjänsterna och

infrastrukturen, sysselsättningen, näringarna och innovationerna samt reformen av landsbygdspolitiken. Framställningen baserar sig på ny forskning och statistik – kända fakta. De beskriver inte målläget utan de omständigheter som man vill påverka genom åtgärderna. Aktualitetsöversikten fokuserar på de centrala särdragen hos den finländska landsbygden och utvecklingen av dem genom regionpolitiska åtgärder. Därefter sammanställs de målsatta linjedragningarna och åtgärdsförslagen enligt centrala teman.

Genom de målsatta linjedragningarna och de verkställande åtgärderna strävar man efter att från nuläget gå över till följande målläge:

Landsbygden har mångfald och är en uppskattad del av det finländska samhället. Landsbygdens mångsidiga resurser och särdrag utnyttjas i den gröna ekonomin som en källa till konkurrenskraft och välfärd och som ett fundament för hållbar utveckling. Landsbygden är en god boendemiljö med en fungerande vardag.

1.2 Aktuellt: Landsbygden i Finland 2012

Områdes- och markanvändningen

Globalt sett blir mänskligheten allt mer urbaniserad, vilket i första hand beror på migrationen i utvecklingsländerna. I de utvecklade länderna söker man däremot delvis välfärd genom att flytta från områden med tät bosättning till mer glest bosatta regioner.

Jämfört med övriga Europa är Finland ett glest bosatt land med en liten stadsliknande bosättningszon i söder. Endast huvudstadsregionen hör till den mest urbaniserade kategorin enligt EuroStats och OECD:s klassificering av stad och landsbygd. Förutom av den låga befolkningstätheten präglas Finland i en europeisk jämförelse av en stor andel landsbygdsdominerade regioner och långa avstånd mellan städer som är mindre än i genomsnitt. Det som dessutom präglar Finland jämfört med många andra områden med en glesare bosättning än i genomsnitt är att nästan hela landet är bosatt. Sammanlagt 75 procent av Finlands area är skog¹.

Vid utvecklingen av regionerna borde man i högre grad beakta att människornas vardag blir allt mer komplicerad till exempel genom boende och verksamhet på flera orter. Samtidigt som den stadigvarande bosättningen koncentrerats under flera årtioden har befolkningstätheten i tätorterna sjunkit och infrastrukturen² splittrats.

Städerna och den stadsnära landsbygden är regioner med inflyttningsöverskott i Finland, men av olika orsaker. I städerna beror befolkningsökningen främst

1 Skog = skogs- och tvinmark.

2 Med infrastruktur avses en fysisk och funktionell helhet som bildas av bostads-, arbets-, ärendehanterings- och rekreationsområden samt trafiklederna mellan dem och systemen för teknisk service. Med användning av regionerna avses i detta sammanhang utplaceringen av olika funktioner (boende, trafik, jordbruk, skogsbruk, rekreationsområden etc.) i en större helhet, till exempel på hela landets nivå. Med markanvändning avses en mer detaljerad planering av markanvändningen i till exempel olika detaljplaneområden.

på den ökade invandringen och ökningen i antalet födda och i mindre grad på nettomigrationen mellan kommunerna. Befolkningstillväxten har dock varit störst, relativt sett, på landsbygden i närheten av städerna, där orsakerna till tillväxten utgörs av nativiteten och migrationen mellan kommunerna samt i något mindre grad av invandringen. Invandringen riktar sig också till kärnlandsbygden och glesbygden. Invandringen till dessa regioner är särskilt stark om orten har en mottagningscentral, stora växthusodlingar eller ligger i närheten av östgränsen.

I glesbygden och på kärnlandsbygden minskar befolkningen men långsammare än för cirka tio år sedan. Till skillnad från vad man i allmänhet antar minskar befolkningen inte främst på grund av utflyttningen utan för att mortaliteten är högre än nativiteten i dessa regioner. Detta resulterar snarare i en förtunning av bosättningen än i en tömning av dessa landsbygdsregioner. Det här är en helt annan utmaning för regionpolitiken: i tömda områden kan man till exempel lägga ner tjänster, men i områden med en glesare bosättning måste man komma på nya sätt att tillhandahålla tjänsterna. Det totala antalet kvadratkilometerrutor med fast bosättning har bara minskat med ett par procent under de senaste 30 åren trots att antalet invånare minskat i regioner med utflyttning.

Den fasta bosättningen är koncentrerad i Finland, men samtidigt har det bosatta området utvidgats under de senaste 30 åren. Om man i de bosatta kvadratkilometerrutorna även beaktar fritidsboendet har antalet bosatta områden ökat med mer än 10 procent efter 1980. Människor vill alltså bo glest antingen permanent eller temporärt, och det är en betydande välfärdskälla. Landsbygdsbarometern (2011) som gjordes av MTT (Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi) för Sitras program för landsbygden (Maamerkit) visade att största delen av finländarna – över partigränserna – är emot en tätare eller enhetligare bosättning. Betydelsen av landsbygdsregionerna för företagsverksamhet samt miljöer för permanent eller temporärt boende antas öka i framtiden. Bägge förutsätter en fungerande infrastruktur.

Då den finländska landsbygdens ekonomiska prestationer jämförs med övriga Europa kan man notera att huvudprincipen för den europeiska regionutvecklingen inte gäller i Finland. Enligt den har bra ekonomiska prestationer en stark koppling till en god tillgänglighet och koncentration av befolkningen till stadscentra. Trots landsbygdkaraktern och den dåliga tillgängligheten bor största delen av finländarna i områden som presterar eller växer mer än i genomsnitt. (Noguera & Morcillo 2011, 67.) Detta visar att vår landsbygd fram till i dag både fått förståelse och haft tillgång till ekonomins, förvaltningens och medborgarsamhällets strukturer och praxis som möjliggjort goda ekonomiska prestationer. Vi har varit kunniga bosättare i vårt stora land.

Mainstreamtänkandet inom regionutvecklingen, i synnerhet i EU men också nationellt, strukturerar verkligheten utifrån antagandet att städerna är de primära motorerna för regionutvecklingen. Aktiviteten i städerna räcker dock inte till i alla regioner för att tjäna som motor för hela regionen. Detta är fallet i till exempel

östra Finland, där städerna är små och ligger allt för långt från varandra och där landsbygdsområdena mellan dem är stora. Således gör Finlands geografi det nödvändigt att även beakta andra utvecklingsmöjligheter. Regionutvecklingen i regioner av det slag som nämnts ovan baserar sig på potentialen i självständiga landsbygdsregioner och verksamhetssätt som lämpar sig för dem. Det finns en beställning på en praktisk regionpolitik som utgår från landsbygden och känne- domen om den. Det handlar bland annat om decentraliserad energiproduktion, decentraliserad naturresursekonomi och boende på flera ställen.

Huruvida man kan använda sig av centralisering och decentralisering i olika lösningar borde granskas neutralt - ingendera är optimal i alla situationer. Till exempel undersökningen i anslutning till ESPON-programmet stöder inte uppfattningen om att den offentliga sektorns strukturer och verksamhetsmodeller i (stads)regioner, såsom kommuner som täcker arbetsmarknaden, främjar utvecklingen i regionen. Enligt undersökningen kan den ekonomiska utvecklingen i stadsregionerna främjas med mycket olika system, men slutresultatet beror på många andra faktorer än bara förvaltningsstrukturen i pendlingsområdet.

Statistiskt sett vistas finländarna på landsbygden främst på grund av boendet. Boendet kan vara permanent eller temporärt, och allt fler bor på flera ställen. Landsbygden är också ett viktigt ställe för arbete och företagande. Både boendet och näringarna på landsbygden håller på att förändras, och detta förutsätter klara linjedragningar för hur områdena och marken ska användas. Markanvändningen på landsbygden bör vara konsekvent och främja lösningar som tillämpar de nyaste teknologierna och beaktar landsbygdens särskilda drag. För att säkerställa likabehandlingen av medborgarna ska myndigheternas linjedragningar för mark- användningen på landsbygden vara enhetliga i hela landet.

Glest boende upplevs vara en viktig välfärdskälla i Finland. Utrymme är inte en knapp resurs i Finland, såvida man inte förhindrar glest byggande. En stärkning av naturresursekonomin förutsätter att näringsverksamhet kan bedrivas på landsbygden och att det finns människor på landsbygden som kan arbeta inom dessa näringar. För närvarande möjliggörs boende och etablering av nya näringar på landsbygden genom planering av markanvändningen endast sporadiskt och bristfälligt. Man ställer villkor för byggandet som tvingar dem som bygger på landsbygden att agera icke-innovativt och ålderdomligt med tanke på den tekniska funktionaliteten. Till exempel i energi-, vatten- och avloppslösningar förutsätts centraliserade nät även då byggaren kan och vill satsa på en decentraliserad lösning som är mer avancerad ekologiskt sett.

Landsbygden i Finland kunde också fungera som ett internationellt betydande "levande laboratorium", där man utvecklar ekologiskt decentraliserat boende. Detta kan åstadkommas utan att ge upp det som är unikt i Finland: en trygg landsbygd som stöder ett aktivt liv och en verksamhetsmiljö som främjar den sociala harmonin. Detta förutsätter en konsekvent utveckling av mark- och områdesanvändningen, planläggningen, byggandet och tjänsterna tillsammans med dem som bor (permanent

eller temporärt) och verkar på landsbygden. Den nya EU-programperioden som inleds 2014 kan målmedvetet utnyttjas för detta syfte. Åtgärder som fokuserar på decentraliserat ekologiskt boende och byggande på landsbygden stärker både medborgarnas välfärd samt företagen och näringarna. Enligt en färsk undersökning (Heinonen 2012) producerar landsbygdsboende i Finland mindre koldioxidutsläpp än stadsboende. En förklarande faktor är förmögenheten och konsumtionen som följer med den. Ju förmögnare du är desto mer konsumerar du, och i dag är människorna i genomsnitt förmögnare i städerna än på landsbygden.

Linjedragningarna för användningen av områden ska också på landsbygden utformas så att de möjliggör hållbara boendelösningar och en fortlöpande förnyelse av näringarna, utnyttjande av all potential, miljö- och naturskyddsaspekter samt respekt för landsbygdens regionala och kulturella särdrag. Perifera landsbygdsregioner kräver lösningar som avviker från övriga Finland till exempel i anslutning till kommunreformen och förändringar i infra- och servicestrukturen. Vad gäller de särskilda dragen hos glesbygden finns det skäl att vid linjedragningarna för områdesanvändningen separat granska tjänsterna, boendet, företagsverksamheten och den demokratiska medborgarverksamheten.

Ålders- och könsstruktur

Även om Finlands befolkning fortsätter öka minskar den arbetsföra befolkningen (18-64-åringar) något, medan antalet pensionärer ökar kraftigt under de närmaste åren. Antalet personer i arbetsför ålder minskar trots invandringsöverskottet. (Myrskylä 2012). Arbetskraften, dvs. antalet personer som är tillgängliga på arbetsmarknaden, kan dock öka eftersom allt fler äldre personer fortsätter att arbeta. Försörjningskvotens utveckling ser ändå lika utmanande ut som i början av 2000-talet.

Andelen personer som fyllt 75 år växer snabbt i alla slags kommuner efter 2020. I huvudstadsregionen minskar andelen personer i arbetsför ålder något mindre än i andra regioner tack vare invandringen, men samtidigt ökar antalet personer som fyllt 75 år rentav mer än i landsbygdsregionerna. När man förbereder sig på åldrandet med hjälp av olika arrangemang och ändringar gäller det att komma ihåg att Finland hör till de länder som åldras snabbast i både Europa och övriga världen. De stora årsklasserna orsakar en cirka tjugo år lång topp som sedan jämnas ut när de mindre årsklasserna når pensionsåldern.

I glesbygden och på kärnlandsbygden är den befolkningsmässiga försörjningskvoten, dvs. relationen mellan den försörjda och den arbetsföra befolkningen, högst vilket påverkar efterfrågan på tjänster. På landsbygden i närheten av städerna ökar både antalet barn, personer i arbetsför ålder och äldre personer. Förutom utmaningar erbjuder situationen också möjligheter för näringsverksamhet, och den skiljer sig från läget på kärnlandsbygden och i glesbygden, där tjänsterna och infrastrukturen kräver andra lösningar för att säkerställa de välfärdstjänster som hör till befolkningens grundläggande rättigheter.

Den åldrande befolkningen har allt bättre inkomster och hälsa, och den har viktiga kompetenser och erfarenheter. Effekterna av ålderstoppen beror rätt långt på hur arbetslivet, boendemiljön och tjänsterna kan flexa och beakta effekterna i anslutning till åldrandet. Många pensionärer kommer att vara aktiva medborgare i tiotals år, men på sina villkor.

Den ekonomiska försörjningskvoten beskriver förhållandet mellan arbetande personer samt arbetslösa och personer utanför arbetskraften i ifrågavarande region. Den är lägst i städerna och på landsbygden i närheten av städerna och högst i glesbygden. Den ekonomiska försörjningskvoten är sämst i Norra Karelen och Kajanaland. I Lappland är den demografiska försörjningskvoten god medan den ekonomiska försörjningskvoten är sämre. Glesbygden ligger på ett så långt avstånd från centra att pendling inte förbättrar sysselsättningen, utan i stället måste nya arbetsplatser uppstå i dessa regioner. Det möjliggörs av den växande naturresursekonomin och förändringarna i användningen av landsbygdsområden.

Förutom av den demografiska och ekonomiska försörjningskvoten påverkas regionernas potential även av könsstrukturen. I landsbygdskommunerna bor det något färre kvinnor än män, medan situationen i städerna är det motsatta. I vissa glesbygdsområden finns det bara 6-7 kvinnor per 10 män. Den snedvridna befolkningsstrukturen minskar regionens livskraft.

Fortfarande flyttar fler kvinnor än män bort från landsbygden, men samtidigt flyttar något fler kvinnor än män till landsbygden. Eftersom kvinnorna i Finland – liksom i de flesta utvecklade länder – är mer utbildade än männen, är 'kvinnounderskottet' i en region problematisk på flera sätt. Människor flyttar till landsbygden främst för att få mer rum för boendet, men i allt högre grad också för att vistas i en arbetsmiljö som främjar kreativiteten och en ekologisk livsstil. Migrationen till landsbygden bromsas upp av svaga datakommunikationsförbindelser och den offentliga sektorns svaga vilja att förbättra dem. Kvinnornas utbildning och förväntningar på arbetslivet har ofta en koppling till servicesektorn. Nya naturenliga materialinnovationer såsom ekologiska energiformer skapar arbetsplatser på landsbygden som intresserar både män och kvinnor.

Arbetslöshet är vanligare bland män än bland kvinnor. År 2011 var arbetslöshetsgraden 7,8 procent i genomsnitt, år 2010 8,4 procent. Arbetslöshetsgraden för män var 8,4 och för kvinnor 7,1 procent. (Statistikcentralen.) Regiontypen har ingen större inverkan på arbetslösheten bland män, däremot är det något svårare för kvinnor att sysselsätta sig på landsbygden. I Finland råder fortfarande en skarp tudelning mellan manligt och kvinnligt arbete, och de traditionella könsbaserade yrkesvalen motsvarar sällan regionernas behov av arbetskraft. Kvinnor har en lång tradition av företagande inom jordbruk. Ännu år 1990 sysselsatte primärproduktionen närmare 45 procent av de kvinnliga företagarna. Strukturomvandlingen inom jordbruket har sedan 1990-talet i snabb takt minskat det totala antalet kvinnliga företagare. Ökningen av kvinnligt företagande inom servicesektorn och andra branscher började dock snabbt kompensera för bortfallet av kvinnliga företagare inom jordbruket.

Under de senaste åren har kvinnornas andel av alla företagare i hela landet varit cirka en tredjedel. (Företagsamhetsöversikt 2011). Kvinnornas företagsverksamhet följer i allmänhet de traditionella könsbundna valen, och kvinnornas företag är ofta mikroföretag. Det krävs åtgärder för att expandera kvinnornas kompetens och arbetsmöjligheter till nya branscher, liksom för att beakta särdragen hos kvinnors företagsverksamhet i främjandet av företagsverksamheten och bland annat affärskompetensen. När det till exempel uppstår nya näringar, företag och arbetsplatser inom naturresursbranschen öppnas en möjlighet att omdefiniera manliga och kvinnliga jobb och implementera dessa idéer. Den expanderande vårdsektorn och behovet av andra tjänster samt grön ekonomi och cleantech kan erbjuda nya entreprenörs- och sysselsättningsmöjligheter för män och kvinnor som avviker från de traditionella mönstren.

Tjänster och infrastruktur på landsbygden

Landsbygden definieras via människornas vardag som ett rum för boende och aktiviteter. Nödvändig service och infrastruktur är en förutsättning för en fungerande vardag i alla regioner. Enligt en undersökning (Moilanen & Vihinen (red.) 2012) anses social- och hälsovårdstjänster samt utbildningstjänster vara de viktigaste samhälleliga tjänsterna. Även trafik- och infrastrukturtjänster anses höra till de viktigaste tjänsterna. De viktigaste infrastrukturtjänsterna är vägnätet, vattenförsörjningen (inkl. avloppsvatten), avfallshantering samt telekommunikations- och datakommunikationstjänster. Enligt en medborgarenkät från 2010 anses utbudet av och tillgången till tjänster vara skälig, eftersom något över hälften av svararna upplevde att de fått de tjänster de behövde lätt och snabbt på den egna orten. Det finns dock stora regionala skillnader i tillgången till tjänster. Målet för utvecklingsprojektet för förvaltningens kundtjänst som inleddes i början av 2012 är att få till stånd fungerande förutsättningar för tillgången till den offentliga förvaltningens kundtjänster i hela landet. Det långsiktiga målet är att kunden ska få offentliga tjänster enligt principen allt från en lucka i form av elektroniska tjänster, telefontjänster eller på serviceställen.

Hälsovårdstjänsterna är främst belägna i kommuncentra. Inom social- och hälsovårdstjänster har man på 2000-talet inlett flera regionala processer där tillhandahållandet av tjänster och ansvaret för dem koncentrerats till större enheter, i synnerhet inom specialsjukvården.

I Norra Finland, Lappland och Kajanaland är säkerhetstjänsterna sämre än i övriga Finland. Myndigheternas reaktionstider är för långa med tanke på behoven, och nätverket av tjänsteleverantörer är så tunt att det hela tiden opererar på riskgränsen. Bristerna i säkerhetstjänsterna utsätter för närvarande människorna för allvarliga risksituationer, eftersom det kan ta över en timme innan brand-, räddnings- eller ordningsmyndigheten är på plats. I områden med turism är behovet av både säkerhetstjänster och annan infrastruktur större än befolkningsunderlaget. De som bor bakom långa avstånd har också bristfälliga apotekstjänster.

Inom den privata sektorn har nedläggningen av tjänster antagligen slagit hårdast mot dagligvaruhandeln. Även antalet bankkontor har sjunkit avsevärt sedan 1990-talet, och tjänsterna tillhandahålls i allt större utsträckning elektroniskt, vilket innebär att de är oberoende av tid och plats. I en del kommuner finns i dag endast ett bankkontor. Även antalet kontantautomater har minskat. I stället för fysiska verksamhetsställen har aktörerna satsat på elektroniska tjänster. En av de mest lyckade elektroniska tjänsterna tillhandahålls av skatteförvaltningen.

För att trygga det offentliga servicenätet i Finland har man sedan 1993 strävat efter att skapa ett nät av medborgarkontor. Medborgarkontoren har emellertid inte lyckats ersätta de nedlagda myndighetstjänsterna på önskat sätt. Enligt en medborgarenkät från 2010 uppfattas deras verksamhet vara oklar och serviceutbudet otillräckligt. Serviceställets uppgifter begränsar sig normalt endast till mottagning av ansökningar och överlämnande av färdiga handlingar samt rådgivning.

Ur myndigheternas perspektiv an knyter bristerna i sam-tjänsterna till avtals-enligheten. De lokala aktörernas benägenhet att ingå avtal varierar från fall till fall, och då är det svårt att skapa ett heltäckande och rationellt servicenät. Därför kan utbudet av tjänster variera mycket.

Ett mål i regeringsprogrammet är man på kommunnivå ska skapa ett heltäckande nät av medborgarkontor och fastställa de tjänster som tillhandahålls av dem samt att reda ut möjligheterna att utse kommunerna till ansvariga myndigheter för medborgarkontoren. För att implementera linjedragningen inledde finansministeriet i januari 2012 ett projekt för utveckling av kundtjänster inom offentlig förvaltning (Kundtjänster 2014) som borde avge sina slutliga förslag fram till slutet av maj 2012. Ur landskapens och kommunernas perspektiv försvåras implementeringen i synnerhet av utmaningarna med att finansiera verksamheten. Om statsförvaltningen vill utöka antalet medborgarkontor ska den också vara beredd att erbjuda resurser för att sörja för deras verksamhet. Kommunerna kan inte själva ansvara för finansieringen av sådana verksamhetsställen där man tillhandahåller statliga enheters tjänster.

I regioner med få serviceaktörer kan medborgarsamhället och den privata sektorn utveckla sin verksamhet till ett medborgarkontor vid sidan av den offentliga sektorn. Att till exempel utveckla närbutiker till centraler med lokala tjänster är en tänkbar möjlighet. I detta sammanhang måste man omvärdera ändamålsenligheten och aktualiteten hos sådana författningar som begränsar försäljningen av vissa produkter och tjänster mycket snävt till vissa instanser.

På landsbygden medför de långa avstånden, den glesa bosättningen, kommunernas kärvare ekonomi och den låga betalningsförmågan bland många invånare stora utmaningar för tillhandahållandet av tjänsterna. I Finland finns det redan nu regioner och tjänster som inte har tillgång till offentliga tjänster och som saknar förutsättningar för företagsmässig tjänsteproduktion (Pihlaja 2010a, 89). Tillhandahållandet av tjänster på marknadsvillkor på landsbygden begränsas bland annat av invånarnas låga betalningsförmåga. Utbudet av och efterfrågan på tjänster möter inte varandra.

Kommun- och servicestrukturen inleddes 2005 för att stärka kommunstrukturen och tillgången till offentliga tjänster av hög kvalitet. Reformen har verkställts genom bland annat kommunsammanslagningar och ett ökat samarbete mellan kommuner i tillhandahållandet av tjänster. Katainens regering inledde sin kommunreform 2011. En central fråga i strukturomvandlingen med tanke på landsbygden är vilka konsekvenser reformen medför för demokratin och serviceproduktionens regionala struktur samt tillgången till tjänster i olika befolkningsgrupper.

När servicenätet på landsbygden blir glesare fjärrar sig tjänsterna från användarna. För att korrigera situationen skulle det vid sidan av elektroniska tjänster behövas fungerande trafikförbindelser. De offentliga trafiktjänsterna har dock minskat kraftigt på landsbygden. Det finns just inga alternativ för privata bilar i synnerhet i den mest perifera glesbygden. Även i bästa fall betjänar kollektivtrafiken på landsbygden endast äldre människor och skolelever. Kommunens interna trafikförbindelser för arbetsresor och skötsel av ärenden saknas i många landsbygdskommuner (Kommunikationsministeriet 2002). Kollektivtrafiken på landsbygden utgörs av biljettintäktsbaserad linjetrafik och kompletterande trafik som upphandlas av den offentliga sektorn vad gäller de bastjänster som inte kan tillhandahållas med intäkter från kunderna. Värt att notera i detta sammanhang är att utbudet av kollektivtrafik har minskat även om finansieringen av den samtidigt ökat. (Kommunikationsministeriet.)

Infrastrukturen varierar regionalt på landsbygden, men på ett allmänt plan är infrastrukturerna i glesbygden sämre än i tätorter och kommuncentra. På kärnlandsbygden och i glesbygden finns en hel del väginfrastruktur med en rätt låg driftsgrad. Trots den lägre driftsgraden har behovet av vägunderhåll inte minskat; vägnätet är viktigt med tanke på både invånarnas rörlighet och näringslivet, men också med tanke på rekreativmöjligheterna i regionen. Man har låtit det centraliserade elnätet förfalla till den grad att det blivit allt svårare att reparera det i synnerhet efter stormar och andra naturfenomen. Tiotusentals invånare drabbas av elavbrott som ibland kan vara i flera veckor. Man måste skynda med att införa olika metoder för att säkerställa eldistributionen; samtidigt är det ett utmärkt tillfälle att bedöma hur olika slags lösningar för elförsörjning – centraliserade och decentraliserade – fungerar på olika ställen.

De allt svårtillgängligare tjänsterna har delvis kompenserats av ett större utbud av elektroniska tjänster. Som bäst pågår projektet Bredband för alla. Målet med projektet är att nästan alla (99 procent av befolkningen) fasta bostäder samt företagens och de offentliga organisationernas verksamhetsställen fram till 2015 ska ligga på högst två kilometers avstånd från ett optofiber- eller kabelnät som möjliggör en förbindelse med en hastighet på 100 Mbit/s. Syftet är att teleoperatörerna drar snabba förbindelser i tätorter på marknadens villkor, vilket resulterar i en befolkningstäckning på 95 procent. Resterande 4 procent omfattar 130 000 hushåll i glesbygden till vilka förbindelserna delvis skulle dras med offentligt stöd. (Kommunikationsministeriet

2011.) Bredbandsprojektet har emellertid inte framskridit enligt planerna. I flera landskap bedömer man att det riksomfattandet målet inte kommer att nås fram till 2015. (Kuntalehti 2011.) De bristfälliga datakommunikationsförbindelserna och trögheten i utbyggnaden av dem är en orsak till att det finländska samhället och ekonomin underpresterar i en betydande grad.

Vid sidan av utvecklingen av medborgarkontor och elektroniska tjänster bör man fortfarande främja avtalsenlighet och närtjänster på landsbygden.

I en undersökning om tillgången till tjänster i kommuner som genomgått kommunsammanslagningar upptäckte man att mindre än en sjättedel av svararna ansåg att kvaliteten på de offentliga tjänsterna blivit bättre. I nya kommunsammanslagningar centraliseras funktionerna genom en konsekvent nedläggning och minskning av dem i de perifera områdena. Utvecklingen av tjänsterna i samkommuner som följts upp i flera år har varit kärv med tanke på landsbygden. (Leinamo 2004, 2010.) Beroende på invånarantalet är hälsovårdstjänsterna oförändrade eller också har de minskat betydligt. Vad gäller socialtjänster fanns det inga tecken på ökad innovationsrikedom vid övergången till större kommuner, utan de äldre samlas till stora ålderdomshem och barnen till daghem i tätortscentra. Samtidigt har serviceavgifterna höjts. Vid kommunsammanslagningar har skolor nedlagts genast eller senare så att eleverna flyttats från byskolor till gemensamma skolor och från små till stora gymnasier. Stora förlorare i utvecklingen är gamla kommuncentra från vilka lokalförvaltningens tjänster försvunnit helt inom ett par år då de olika organisationerna avvecklat verksamheten oberoende av varandra. Tjänstemännen i de tidigare självständiga kommunerna bildade en 'beredningsmaskin' med tillgång till detaljerad information om den egna regionen som möjliggjorde en aktiv, snabb och proaktiv utveckling. I kommunsammanslagningar minskas denna resurs, och en allt större del lämnas över till medborgarverksamheten.

Enligt regeringsprogrammet är syftet med kommunpolitiken att säkerställa högklassiga och enhetliga invånarorienterade kommunala tjänster i hela landet, skapa förutsättningar för en utvecklingsverksamhet som stärker kommunernas ekonomi och förenhetligar samhällsstrukturen samt att stärka det kommunala självstyret och den lokala demokratin. Regeringen har siktat på att uppnå detta genom en kommunreform som omfattar hela landet och som syftar till en livskraftig kommunstruktur som grundar sig på starka baskommuner. Förutsättningen för den baskommun som regeringen föreslår är naturliga pendlingsområden med en så stor befolkning att kommunen självständigt kan ansvara för bastjänsterna med undantag för krävande specialistsjukvård och socialvård. Regeringen tror att en stark baskommun kan bedriva en framgångsrik näringspolitik och utvecklingsverksamhet samt effektivt tackla decentraliseringsutvecklingen av samhällsstrukturen. Enligt regeringsprogrammet beaktar reformarbetet regionernas olikhet, liksom även särdragen hos tillväxtcentra, glesbygden, de långa avstånden, skärgårdskaraktären och de språkliga förhållandena. Det handlar om ett stort samhälleligt projekt där svårigheten med att mäta kommunsammanslagningarnas konsekvenser

borde beaktas (se t.ex. Arto Koski, <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2011/05>).

Det som behövs för att bevara tjänsterna på landsbygden är en fullständig attitydförändring. De som bor och verkar på landsbygden väntar sig inte att dessa regioner ska ha ett likadant serviceutbud som stadsregionerna, men de anser att de med stöd av grundlagen har rätt till bastjänster som är nödvändiga för en fungerande vardag. I synnerhet den privata sektorn kan tillhandahålla tjänster i städer som inte nödvändigtvis är efterfrågade på landsbygden. Enligt Landsbygdsbarometern 2011 upplevde de som bodde på landsbygden att de hade en bättre välfärd även om de inte hade tillgång till lika många tjänster som i städerna. Enligt samma enkät ansåg stadsbor att tillgången till tjänster var god i genomsnitt medan den upplevda välfärden var lägre än på landsbygden.

Den nationella praxisen i tillhandahållandet av tjänster som medborgarna behöver varierar mycket i EU-länderna från ett starkt offentligt servicesystem till en betydande privat sektor. Även medborgarorganisationernas roll som tjänsteleverantörer varierar kraftigt mellan länderna. För närvarande måste Finland utforma sin ståndpunkt i fråga om tjänster i anslutning till allmänna ekonomiska syften. På dessa så kallade SGEI-tjänster (services of general economic interest)³ kan man ålägga tjänsteleverantörerna skyldigheten att tillhandahålla offentliga tjänster då tjänsterna inte kan tillhandahållas på en marknad. Med hjälp av SGEI-verktyget kan man se till att offentligt stöd via företagen⁴ allokeras till att tillhandahålla sådana tjänster som anses vara nödvändiga⁵.

Nedskärningarna i den offentliga ekonomin har satt fart på utläggningen av tjänster på entreprenad och sökandet efter partnerskapslösningar, där man genom marknadskonkurrens eller kombinationer av den offentliga och privata sektorn samt medborgarverksamhet strävat efter att säkerställa tillhandahållandet av och tillgången till tjänsterna. Dessa nya arrangemang kommer sannolikt att öka i städer och i synnerhet på landsbygden. Som det mest landsbygdsdominerade landet i Europa ställer bristerna i marknadsfunktionen särskilda krav på tillhandahållandet av tjänster i Finland. De förutsätter samarbete och en övergripande syn där man vid sidan av marknadsekonomi och offentliga tjänster även beaktar medborgarsamhällets ekonomiska serviceverksamhet. Regelverket för konkurrens och statsstöd borde snabbt tillämpas på målen för denna övergripande syn åtminstone på landsbygden genom att starkt betona de allmännyttiga tjänsternas medborgarrättsliga karaktär vid sidan av näringsfriheten. De nya sätten att tillhandahålla tjänster förutsätter att man i både EU:s och medlemsstaternas lagstiftning beaktar de organisationer som i stället för strävan efter ekonomisk vinst har som mål att lösa samhällsproblem eller att tillfredsställa behoven hos vissa befolkningsgrupper såsom barn, äldre eller handikappade.

3 På svenska kan SGEI översättas som tjänster av allmänt ekonomiskt intresse. Det kan också översättas till allmännyttiga ekonomiska tjänster (KOM 2011).

4 I enlighet med ANM:s SGEI-broschyr avses med företag i detta sammanhang alla organisationer som bedriver ekonomisk verksamhet (ANM 2010).

5 Formulering i meddelande från kommissionen KOM (2011): tjänster som är väsentliga med tanke på alla medborgares deltagande i det dagliga ekonomiska och samhälleliga livet. I Finland finns ingen sådan nationell formulering.

I Finland tillhandahålls redan i dag många tjänster på landsbygden av invånarföreningar och andelslag. Tjänster och funktioner som ombesörjs på detta sätt är mycket värdefulla för den offentliga förvaltningen. Skogsvårdsföreningar, jaktsällskap, vattenandelslag och väglag sköter uppgifter som i flera andra länder sköts av myndigheter för samhällets räkning.

Arbetsplatser, näringar och innovationer

Det ekonomiska läget i synnerhet i Europeiska unionen är instabilt just nu, vilket sätter press i synnerhet på den offentliga sektorns ekonomiska bärkraft. Den ekonomiska osäkerheten återspeglas i hela samhället och även i företagen på landsbygden och den offentliga ekonomins resurser. Det ekonomiska läget kommer att vara kärtvt under de närmaste åren. I internationell jämförelse är statens och medborgarnas skuldsättning dock måttlig. Även Finlands banksektor är strukturellt starkare än till exempel i början av 1990-talet. Ekonomin förutsätter hur som helst reformer. I det här avsnittet granskar vi dessa utmaningar och möjligheter med tanke på arbetsplatserna, näringarna och företagen. Landsbygdens förmåga att svara på de ekonomiska förändringarna baserar sig i en grön ekonomi på naturresursekonomin och nya tekniska lösningar.

Servicesektorn sysselsätter flest invånare på landsbygden, och den skapar också flest nya arbetsplatser precis som i städerna. Relativt sett är industrin en större arbetsgivare på landsbygden än i städerna. Jämfört med Europa är Finland ett land med en stor landsbygd och ett litet jordbruk, dvs. raka motsatsen till exempelvis Nederländerna, Belgien eller Danmark.

Jord- och skogsbruk är näringar som idkas i stor skala endast i landsbygdsregioner. På grund av den omfattande markanvändningen bearbetar de också landskapet kraftigast på landsbygden. Övergången till en grön ekonomi och en starkare koppling av produktionen till återanvändning av material och ett större beroende av förnybara råvaror förändrar bägge näringarna på ett sätt som kräver nytänkande i ekonomiska frågor. I framtiden kommer allt fler företag i branschen att på något sätt vara kopplade till landsbygdens bioprocesser. Samtidigt förändras de gamla landsbygdsnäringarna. När en stor del av gårdarna utvecklas till större produktionsanläggningar ökar till exempel trafiken på gårdarna, och arbetsmaskinerna blir större, vilket ställer nya krav även på det lägre vägnätet och enskilda vägar. Jordbruksproduktionens interna automation förutsätter lika snabba datakommunikationsförbindelser som i andra regioner, liksom all annan företagsverksamhet på landsbygden.

Jordbrukets relativa betydelse för landsbygdens regionala ekonomi har minskat och är ställvis marginell jämfört med den övriga ekonomiska verksamheten på landsbygden. Jordbruket har konsekvent koncentrerats till allt färre områden och gårdar utan att jordbruksproduktionen minskat märkbart. Dessa regioner har behov av en målinriktad entreprenörspolitik för jordbruksnäringar. Behovet av avlönad arbetskraft har ökat på jordbruk och i trädgårdar, vilket resulterat i arbetskraftsbrist och i synnerhet i anlitaandet av utländska säsongsarbetare. Med tanke på den

regionala ekonomin är det viktigt att gårdar bevaras som lokalt betydelsefulla noder för ekonomisk och social verksamhet även om basjordbruket läggs ned och verksamheten riktas mot andra områden.

Enligt statistik från Tike bedrev cirka 19 530 gårdar, dvs. 31 procent av alla aktiva gårdar annan företagsverksamhet vid sidan av jord- och skogsbruk år 2010. Finland har den högsta andelen gårdar med verksamhet i flera branscher i EU. Enligt utredningar av Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi MTT fanns det 69 400 andra företag på landsbygden år 2007. Deras omsättning var sammanlagt 13,9 miljarder euro och de sysselsatte 113 000 personer. Antalet landsbygdsföretag ökade med cirka 13 000 företag, dvs. med 20–25 procent under 2000–2007 (MTT, 2010). Antalet landsbygdsföretag ökade på kärnlandsbygden och i närheten av städerna, men i glesbygden var deras antal oförändrat. Viktiga branscher för landsbygdsföretag är gårdsturism, hästskötsel, energiproduktion och renhushållning i norra Finland. (Företagsamhetsöversikt 2011).

Främjande av närproducerad mat förutsätter en lönsam och livskraftig jordbruksproduktion och finländska gårdar. Intresset för ansvarsfullt producerad och spårbar mat ökar runt om i världen och erbjuder en bra grogrund för finländskt företagande i livsmedelsbranschen. Det gäller att utveckla affärskoncept för regionala närmatsystem samtidigt som offentliga upphandlingar av livsmedel också borde bedömas utifrån deras regionpolitiska konsekvenser. Det är viktigt att avsnittet om landsbygdspolitiken i den kommande programperioden för EU:s jordbrukspolitik stöder ovan beskrivna utvecklingslinjer och är förenligt med detta landsbygdspolitiska åtgärdsprogram.

Skogarna är Finlands viktigaste ekonomiskt utvinningsbara naturresurs. Skog och trä kan utnyttjas mer, mångsidigare och hållbarare som en källa för arbete och utkomst än vad man gör i dag. Utöver skogsprodukter blir det allt viktigare att utveckla skogsbaserade tjänster inklusive naturturism samt att kommersialisera andra immateriella nyttigheter. Till exempel skapar utvecklingen av affärskoncept för natur-, landskaps- och miljövard samt av marknadsvillkorade varor och tjänster för välbefinnande och hälsa baserade på moderna trender möjligheter för näringsverksamhet. I satsningarna på användningen av skogarna ska man utnyttja de olika regionernas naturliga starka sidor.

I Finland finns det cirka 730 000 privata familjeskogsägare. De privata familjeskogsägarna äger drygt 60 procent av skogarna och står för cirka 80 procent av den årliga skogsavverkningen. Det privata skogsägandets struktur har förändrats efter början av 1990-talet så att jordbruksföretagarnas innehav har halverats och representerar i dag endast mindre än en femtedel av alla skogsägare. Största delen av skogsägarna bor dock fortfarande på landsbygden. I den lokala ekonomin ger skogsbruket sysselsättningsmöjligheter och inhämtar rotprisinkomster till skogsägarna. Rotprisinkomsterna uppgår till cirka 1,5 miljarder euro om året, och 4/5 av dessa inkomster går till de landskap där skogarna finns.

Med tanke på en mångsidigare näringsstruktur på landsbygden är det viktigt att öka företagsverksamhet som baserar sig på skog och trä. Att utnyttja möjligheterna till fulla förutsätter forskning och utveckling, förändringsvilja, risktagande och samarbete mellan olika aktörer. Nya möjligheter för träbaserad industriproduktion finns bland annat inom trävaruindustri, byggande, smartpapper, förpackningsmaterial, bioenergi och biologiskt förädlade produkter samt livsmedels- och läkemedelsindustrin. Även möjligheterna i anslutning till utvecklingen av skogsbaserade kommersiella tjänster borde utnyttjas.

Två femtedelar av företagen i Finland finns på landsbygden. Största delen av dessa är små företag. Ett stort antal olika näringar idkas på landsbygden. Antalet företag och arbetsplatser i servicesektorn ökar i synnerhet på den stadsnära landsbygden. Vid sidan av ny företagsverksamhet är det också viktigt att säkerställa de etablerade mikroföretagens samt de små och medelstora företagens tillväxt och konkurrenskraft.

Landsbygden blir återigen en allt viktigare region för industriell produktion då gruvindustrin och den därmed anknutna teknologiindustrin, trävarubranschen och energiproduktionen baserad på förnybara råvaror växer. Gruvindustrin och de tjänster den anlitar skapar arbetsplatser för människor med en mycket varierande utbildning och öppnar möjligheter för nya affärsidéer och leverantörsnätverk. På orter som lider av utflyttningsöverskott eller hög arbetslöshet skapar detta rammar för återflyttning samt inverkar genom skatteinkomster och anlitaandet av lokala tjänster betydligt på bevarandet av regionens livskraft och servicenivå. I dag uppstår det emellertid få arbetsplatser för lokala invånare på orter där råvaror utvinns, och avkastningen på det kapital som investerats i verksamheten stannar inte kvar där. Då branschen växer måste man beakta miljöns hållbarhet, invånarnas välbefinnande, infrastrukturen, arbetskraftens behov av utbildning och tjänster samt hållbara relationer med den övriga näringsverksamheten såsom turismen. Utvecklingen av gruvindustrin lyfts fram i ANM:s andra strategier såsom programmet för Östra och Norra Finland, och därför föreslås inga åtgärder för den i det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet.

Arbetslivet befinner sig i ett brytningsskede mellan den industriella erans strukturer och serviceekonomin. Det uppstår allt mer nya arbetsplatser i serviceorienterade branscher som erbjuder upplevelsebaserade varor och tjänster. I dessa branscher är företagsverksamheten innovativ och marknadsorienterad jämfört med traditionella industrisektorer där verksamheten är investeringsbaserad och produktionsorienterad.

Eftersom de fossila energi- och materialreserverna krymper, miljöproblemen förvärras och befolkningstillväxten i världen fortsätter behövs det radikala globala förändringar i produktionsprocesserna, materialanvändningen och levnadssättet. Bioekonomi är ett svar på många av dessa utmaningar. Bioekonomi håller på att utvecklas till en viktig bransch i Finland, och den har stor entreprenörs- och sysselsättningspotential i landsbygdsregionerna.

Grön ekonomi möjliggör hållbar affärsverksamhet med koppling till landsbygden. Grön ekonomi kommer sannolikt också att skapa ett stort antal nya arbetsplatser. Landsbygdsbarometern 2011 visade att man ser framemot gröna lösningar i det finländska samhället men att man inte ser någon koppling till näringsverksamheten och främjandet av företagsverksamhet på landsbygden. Även utvecklingen av användarorienterade innovationer i landsbygdsförhållanden är fortfarande anspråkslös.

EU:s klimat- och energipolitiska mål går ut på att öka användningen av förnybar energi från 28 till 38 procent av slutförbrukningen av energi fram till 2020. Genom att främja en decentraliserad energiproduktion baserad på lokala och förnybara energikällor förbättrar man den lokala och regionala energiförsörjningssäkerheten och uppnår en så stor nytta som möjligt i utvecklingen av regionernas konkurrenskraft och sysselsättning. Med decentraliserad energiproduktion avses en produktionsmodell där relativt småskaliga anläggningar för produktion av el, värme och kyla har placerats i närheten av konsumtionen. Med tanke på regionerna som en helhet gäller det att försöka skapa en energiproduktion där en så stor del av förädlingsvärdet och sysselsättningseffekterna som möjligt fördelas mellan ett så stort antal regioner som möjligt.

De internationella trenderna inom turism lyfter fram sådana efterfrågefaktorer som i synnerhet motsvaras av naturen, miljön och livsstilen i glesbygden. Landsbygdsturismens starka sidor bygger på företagsverksamhet över branschgränser som fokuserar på naturen, landsbygdkulturen, kulturarvet och -miljön. Dessa utgör också innehållet i upplevelseproduktionen på landsbygden. Att utnyttja kulturen i turismen är också förknippad med utmaningar och värderingar. Att omvandla landsbygdkulturen till en produkt förutsätter lokal känslighet samt beaktande av lokala kulturaktörer och särdrag. Nationalparkerna fungerar som ett slags motorer för naturturismen i Finland, och deras roll kan stärkas ytterligare i synnerhet på det internationella planet. Främjandet av användningen av naturen för rekreation och turism förutsätter att strukturerna hålls i skick för ett stort antal användare både för att stödja näringsens verksamhetsförutsättningar och för att bevara de permanent och temporärt bosatta invånarnas välbefinnande och hälsa.

Närlandsbygdsnäringarna förnyas ökar behovet av planering av markanvändningen och en planerlig samordning av olika funktioner. Skogar kan användas på olika sätt samtidigt. Relationerna mellan gruvverksamhet och turism bör lösas på ett hållbart sätt. Kring de alternativa sätten för produktion av förnybar energi skapas betydande företagsverksamhet i energisektorn som tillhandahåller förnybara energiresurser för det omkringliggande samhället och stöder landsbygden, gårdarnas och regionernas energiförsörjning. Att stödja decentraliserad energiproduktion baserad på flera energikällor erbjuder de största möjligheterna med tanke på regionernas konkurrenskraft och sysselsättning.

I den ovan beskrivna situationen är det klart att naturresursekonomins koppling till näringarna, företagandet och arbetsplatserna på landsbygden borde struktureras

detaljerat. Den gröna ekonomin ska konkretiseras så att man vet vad den förutsätter av näringslivet och infrastrukturen på landsbygden och också med tanke på verksamhetsätten. För närvarande lanseras den gröna ekonomin främst som en sak som gäller livet och rutinerna i städerna även om den förutsätter minst lika grundläggande förändringar på landsbygden. I dag gynnar trenderna naturenliga tjänster och varor, och därför gäller det att agera nu för att omvandla den gröna ekonomins mål till företagsverksamhet på landsbygden.

När befolkningen åldras blir tillgången till kompetent arbetskraft en avgörande faktor för näringsverksamheten i alla regioner. Här gäller det också att utnyttja invandrarnas arbetsinsatser. Vare sig det handlar om flyktingar eller arbetsrelaterad invandring gäller det för landsbygdskommunerna att i högre grad ta vara på denna arbetskraftsresurs. Tillgången till arbetskraft kan även förbättras genom åtgärder som möjliggör rörlighet. Rörligheten betonas i säsongartat arbete och i snabba recessioner eller strukturomvandlingar, där företagsverksamheten inte återhämtar sig till den tidigare nivån.

Den åldrande befolkningen inverkar även på företagandet, och landsbygden måste komma på lösningar för byte av ägare. En gesällpenning genom vilken en företagare som har för avsikt att ge upp företagsverksamheten kan anställa en ersättare till en låg kostnad är ett verktyg som är värt att vidareutveckla. Det finns både arbetslöshet och ogjort arbete på landsbygden. I denna situation är det viktigt att sänka tröskeln för företagsverksamhet: att minska på byråkratin för startande företag och sysselsättningskostnaderna samt att stödja företagande på deltid är metoder med vilka företagarpolitiken förs närmare villkoren på landsbygden.

2 Landsbygdsregionerna utvecklas till mångsidiga miljöer för boende och näringsverksamhet

2.1 Landsbygdsregionerna utvecklas till mångsidiga miljöer med en fungerande vardag

Att säkerställa en god livsmiljö och en hållbar regionstruktur är en av de tredje gemensamma linjedragningarna i det regionpolitiska målbeslutet. Syftet med utvecklingen av regionerna är att skapa och upprätthålla en livsmiljö av hög kvalitet som stöder befolkningens välbefinnande. Enligt målbeslutet är det viktigt att förstärka och informera om attraktionsfaktorerna både för att locka arbetskraft och för att befolkningen, i synnerhet de unga, ska trivas i regionerna. Värderingarna och föreställningarna om platsen är en betydande faktor i valet av etableringsort för företagen. Kommunerna kan påverka landsbygdsregionernas attraktionskraft genom en aktiv tomtpolitik.

En flexibel planläggning är en betydande faktor med tanke på näringarnas mångsidighet och människornas boendepreferenser. Den nuvarande styrningen av och förfarandena för boendet på landsbygden bör bedömas utifrån de framtida boendepreferenserna. Byarnas och kyrkbyarnas kulturmiljöer och -arv förvaltas, och man söker efter lokala lösningar för att främja boende på landsbygden. Detta förutsätter bland annat utveckling av decentraliserade lösningar och energisjälvförsörjning i anslutning till boende. Vid sidan allmänt landsbygdsföretagande bör uppmärksamhets riktas mot näringsverksamhetens områdesreserveringar baserade på landsbygdens naturresurser. Den ökande betydelsen av naturresursekonomin förutsätter vid sidan av den övriga lagstiftningen och anvisningarna tidsenlig planläggningspraxis som bland annat stöder moderna slutna produktionsprocesser som utnyttjar flera tekniker och råvaror samt förädlingskedjor.

Det behövs praktiska projekt där de lokala samhällena på landsbygden utvecklas som helheter. Särskild uppmärksamhet fästs vid energi- och avfallshanteringslösningar, arkitektur, estetik, organisering av bastjänster och nya former av närdemokrati. Myndigheternas och politikernas kännedom om landsbygdens mångfald bör förbättras.

Med tanke på både befolkningen och turismen samt utvecklingen av de andra näringarna är det nödvändigt att landsbygdsregionerna är tillgängliga både fysiskt och elektroniskt. Ur landsbygdspolitikens perspektiv betonas i detta sammanhang åtgärder i anslutning till styrningen av områdesanvändningen och byggandet samt infrastrukturen och trafiktjänsterna.

1. Riktlinjer dras för en markanvändning som möjliggör utvecklingen av landsbygden och som beaktar markägarens rättsskydd och mål. Planläggnings- och bygglovspraxisen samt regionplaneringen styrs och utvecklas så att de stöder olika slags landsbygdsregioners möjligheter att främja medborgarnas välfärd, näringsverksamhet som baserar sig på landsbygdens resurser och en hållbar utveckling. Vid planläggningen ska man i samband med den övriga konsekvensbedömningen även beakta landsbygdssäkring. *MM, JSM, ANM, landskapsförbunden, Kommunförbundet, kommunerna, Byggsverksamhet i Finland rf, Finlands Hembygdsförbund, temagruppern för Landsbygdsboende*
2. Fungerande och rimligt prissatta datakommunikationsförbindelser, elnät, telefonförbindelser och digitalteves synlighet samt ändamålsenlig avfallshantering och vattenförsörjning säkerställs i alla områden. *FM, ANM, KM, MM*
3. Trafiktjänster som uppfyller invånarnas och näringarnas behov samt skoltransporter säkerställs till ett rimligt pris. Utredning av möjligheten att kombinera öppen kollektivtrafik med offentliga persontransporttjänster i syfte att effektivisera kollektivtrafiken och trygga offentliga transporttjänster även i glesbygden. Utveckling av nya hemtjänster och närlogistik för att trygga tjänsterna och effektivisera transporter i glesbygden. *KM, NTM-centralerna, FPA, kommunerna*
4. Den dagliga trafiken i landsbygdsvägnätet och dess underhållsnivå säkerställs. Tajmningen av åtgärderna enligt näringarnas och invånarnas behov effektiviseras ytterligare. Tillgången till onlineinformation om underhållsåtgärder och tajmningen av dem förbättras för att säkerställa en trygg rörlighet. Statsstödssystemen för enskilda vägar och skogsvägar förtydligas och förenklas. *KM, JSM, NTM-centralerna*

2.2 Utveckling av flexibel och kundorienterad praxis för tillhandahållande av tjänster som beaktar de varierande förhållandena på landsbygden

Att främja befolkningens välfärd är en av de tre allmänna linjedragningarna i det regionpolitiska målbeslutet. Enligt målbeslutet förutsätter en åldrande befolkning, ett växande servicebehov och en stabilisering av den offentliga ekonomin en förbättring av välfärdstjänsternas produktivitet, resultat och effektivitet i regionerna. Social- och hälsovårdens servicestruktur förnyas för att säkerställa en jämlik tillgång till tjänsterna. Fungerande tjänster är viktiga också för näringsverksamheten.

Landsbygdsregionernas attraktionskraft och människornas välfärd beror på tillgången till närtjänster. Till exempel skolor, studiemöjligheter på andra stadiet och

fritidsverksamhet i närheten av hemmet lockar barnfamiljer och främjar de ungas känsla av hemmahörighet.

När tjänster utvecklas bör man fokusera på kunderna och inte på sektorerna. För att säkerställa invånarnas välfärd och förutsättningarna för näringslivet behövs det samarbete som överskrider kommunens förvaltnings- och sektorgränser i tillhandahållandet av tjänsterna. Det gäller också att beakta landsbygdsregionernas möjligheter att tillhandahålla tjänster för invånarna på tätorter och i städer genom att till exempel utveckla möjligheter till socialt boende och servicehus för äldre personer i landsbygdsregioner.

Myndigheterna bör säkerställa utbudet av vissa tjänster även i förhållanden där marknaden inte har tillräckligt många tjänsteleverantörer. Dessa tjänster utgörs av de så kallade SGEI-tjänsterna (services of general economic interest), dvs. tjänster av allmänt ekonomiskt intresse. Dessa består av allmännyttiga tjänster som anses vara samhällrelaterade så viktiga att myndigheterna kan ålägga tjänsteleverantören en skyldighet att tillhandahålla dem. Vilken organisationsverksamhet som betraktas som icke-ekonomisk allmännyttig verksamhet eller som ekonomisk allmännyttig verksamhet har stor betydelse för säkerställandet av tillgången till tjänster i flera landsbygdsdominerade regioner.

Enligt Katainens regeringsprogram: "Konkurrensreglerna och reglerna för beviljande av offentligt stöd i anslutning till serviceproduktion kommer att förtydligas. Konsekvenserna av SGEI-normerna, som bereds som bäst i EU, ska bedömas med tanke på den nationella konkurrenslagstiftningen, varefter det stiftas en ramlag om tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (SGEI). Exempelvis på detta sätt kan man tydliggöra den tredje sektorns ställning som serviceproducent och klargöra de möjligheter Penningautomatföreningen har att finansiera SGEI-tjänster. Vid utarbetandet av riktlinjerna beaktas bestämmelserna i EU:s konkurrenslagstiftning och konkurrensneutraliteten mellan den offentliga och privata sektorn säkerställs." I detta arbete bör tjänsterna på landsbygden betraktas som en egen helhet.

Landsbygden måste i fortsättningen anpassa föreningarnas traditionella serviceverksamhet, det offentliga ansvaret för tillhandahållandet av tjänster och andelslagens verksamhet till varandra. Genom anpassningen korrigeras snedvridningar på marknaden. Regionerna har också behov av en övergripande uppfattning om hur tillgången till de tjänster som invånarna behöver ska tryggas, hur tjänsterna ska finansieras och på vilket sätt den förebyggande och hälsofrämjande verksamheten ska finansieras och anordnas. Målet är att trygga tjänsterna så nära användaren som möjligt med hjälp av lokala lösningar och med beaktande av användarens modersmål. Man bör tydliggöra om dessa tjänster ska tillhandahållas av kommunerna, företagen eller den tredje sektorn - och hur samarbetet mellan dessa aktörer ska främjas. Det är särskilt viktigt att göra upp en servicestrategi i anslutning till kommunsammanslagningar och samarbetsregioner.

De förebyggande åtgärderna och tillgången till dem spelar en viktig roll för såväl folkhälsan som arbetsförmågan hos företagens och organisationernas anställda. Den

förebyggande och hälsofrämjande verksamheten omfattar bland annat motions- och kulturverksamhet som främjar välbefinnandet.

Den 1 januari 2011 kompletterades ungdomslagen med en författning enligt vilken kommunerna för planeringen och verkställigheten av samarbetet mellan myndigheter ska bilda ett koordinerande nätverk för vägledning av och tjänster för unga i vilken alla aktörer i regionen deltar. Enligt lagen ska nätverket omfatta företrädare för undervisnings-, social-, hälsovårds- och ungdomsväsendet samt för arbets- och polisförvaltningen. Små kommuner kan även bilda gemensamma nätverk. Det är viktigt att det lokala nätverket för unga reder ut möjligheterna för de unga i glesbygden att efter grundutbildningen fortsätta med utbildning på andra stadiet. I utredningsarbetet bör man beakta offentliga trafiktjänster, läroanstalternas läge och behovet av internat samt rådgivnings- och vägledningstjänster för unga. Genom riksomfattande elektroniska tjänster stöder man de ungas tillgång till information, rådgivning och vägledning.

1. Kundorienterade tjänster planeras och tillhandahålls över sektorgränserna och enligt de lokala förhållandena, och de särskilda förhållandena på landsbygden beaktas i kommun- och servicestrukturreformen samt vid beredningen av beslut inom statsförvaltningen.
 - I serviceprogrammet för landsbygden analyseras de särskilda dragen hos tillhandahållandet av tjänster på landsbygden och planeras tillhandahållandet av tjänster i landsbygdsregioner som en egen helhet med beaktande av de lokala förhållandena och de långa avstånden samt det mindre kundunderlaget. Resultaten av analysen och planen beaktas i kommun- och servicestrukturreformen och införs i tillhandahållandet av tjänster på landsbygden med beaktande av lokala lösningar. *FM, kommunerna*
 - Vid implementeringen av punkten angående SGEI-tjänster i regeringsprogrammet går man separat igenom tjänsterna på landsbygden. Konkreta anvisningar om hur konkurrensneutraliteten ska tolkas skapas och införs i de regioner och tjänster där de offentliga tjänsterna inte räcker till för att trygga medborgarnas grundläggande rättigheter och där marknaden av en eller annan orsak inte fungerar. Dessa anvisningar om tillåtna sätt att med offentliga medel stödja tillhandahållandet av tjänster införs i både kommuner (vid beslut om upphandlingar och bidrag) och staten (i sysselsättningspolitiken och skatteförvaltningen). *ANM, FM*
 - Vid uppgörandet och implementeringen av servicestrategier för en kommun eller en större region ska man befästa samarbetet mellan den offentliga sektorn, företagen, medborgarorganisationerna och invånarna. *Behöriga ministerier, Kommunförbundet, regionförvaltningsverken, kommunerna, landskapen, företagen, medborgarorganisationerna, församlingarna*
 - Tillgången till tjänster förbättras genom att via samarbete mellan de privata aktörerna och förvaltningsområdena öka och utveckla medborgarkontor,

elektroniska och mobila samt sektor- och yrkesöverskridande servicehelheter och genom att öka rådgivningen och supporten för elektroniska tjänster. Kompetens-, behörighets- och tillståndskraven granskas på nytt i synnerhet inom social- och hälsovårdstjänster, skoltjänster samt person- och varutransporter. *Behöriga ministerier, kommunerna, medborgarorganisationerna, församlingarna, företagen*

- Arbetet med att utveckla och bygga ut olika boendelösningar för äldre på landsbygden fortsätter. Dessa lösningar kombinerar självständigt boende, nära tjänster och social gemenskap. *SHM, MM, kommunerna, organisationerna*
6. Tillgången och kvaliteten på undervisnings- och kulturtjänster säkerställs genom utnyttjande av datateknik och tillräckliga resurser.
- Kommunala kulturtjänster och medborgarinstitut fastställs som lagstadgade bastjänster vars tillgänglighet och finansiering säkerställs. Dessutom utvecklas nya tjänster och samarbetet mellan organisationerna utökas. En jämlik tillgång till biblioteks- och informationstjänster säkerställs som bas- och närtjänster för invånarna i hela landet. Kommunerna uppmanas att utveckla biblioteksfunktionerna i anslutning till kommunens medborgarkontor. Man fortsätter att utveckla bibliotekens nättjänster och regionala samarbete. *UKM*
 - Undervisningens kvalitet och mångsidighet samt ett täckande nätverk av skolor på alla utbildningsnivåer säkerställs även i glesbygden. Alla utbildningsnivåer satsar på datateknik och flerformsundervisning⁶ och på ett närmare samarbete mellan läroanstalterna och med biblioteken. Administrativa sammanslagningar av gymnasier eller kommuner får inte leda till att finansieringen av gymnasieutbildningen minskar. Kommunerna får behålla tillägget för små gymnasier även då de bildar ett nätverksgymnasium. *Kommunerna, UKM/påbyggnadsutbildning för lärare*
 - Tillräckliga resurser för organisationsutbildning och medborgarinstitut säkerställs så att även medborgare i glesbygden ska ha jämlika möjligheter till livslång inläring. *UKM*
7. Vid implementeringen av samhällsgarantin för unga beaktas landsbygdens särdrag och utövas samarbete med ungdomsarbetet och den fria bildningen. Utbildningstjänsternas flexibilitet, läroavtalsutbildningen och informationen om olika utbildningsmöjligheter utökas. *ANM, UKM*

6 Flerformsundervisning sker dels på plats och dels på distans. Den kan omfatta när- och distansundervisning samt självständiga studier.

3 Landsbygdens regionala konkurrenskraft främjas

Med hjälp av regionutvecklingen förstärks nationens ekonomi och förutsättningarna för näringsverksamhet, sysselsättning och välfärd i hela landet. Det är väsentligt att åstadkomma ny tillväxt utifrån en hållbar utveckling genom att förnya och diversifiera näringsstrukturen samt genom att förbättra förutsättningarna för företagande och företagsverksamhet. Detta förutsätter samarbetsformer av ny typ, nätverksbildning med nationella och internationella aktörer liksom även ett effektivare tillvaratagande av de centrala starka sidorna i Finlands konkurrenskraft.

En konkurrenskraftig landsbygd utnyttjar regionens resurser på ett hållbart sätt för att främja näringsverksamheten, en högklassig boendemiljö och naturens välbefinnande. I syfte att åstadkomma tillväxt och sysselsättning ska företagandet främjas, utbildningen förbättras och en förlängning av arbetskarriärerna stödas. God praxis förmedlas och överförs mellan olika delar av landet samt till den nationella nivån.

3.1 Landsbygdsregionernas kopplingar till innovationsnätverk främjas

Stärkandet av regionernas konkurrenskraft, en mångsidigare näringsverksamhet och innovativa idéer förutsätter samarbete över sektorgränserna. Samarbetsnätverk mellan den offentliga sektorn, företagen, utbildningen och forskningen samt den tredje sektorn behövs för att förena nya människor, idéer, kunskaper och kompetenser.

Landsbygdsregionerna behöver kompetenscentra som specialiserat sig på landsbygdens starka sidor, mikroklustrar och nätverkande mellan aktörer i olika branscher. Den regionala närings- och innovationspolitiken och strategierna för regionen bör även kunna identifiera och utveckla landsbygdens kompetenscentra. Till exempel jordbruksföretag är mycket teknik- och kapitalintensiva anläggningar med betydande innovationspotential. Dessutom behövs ett närmare samarbete mellan landsbygdens och städernas närings- och innovationsaktörer samt utnyttjande av globala nätverk bland landsbygdens aktörer.

Förutsättningar för utvecklingen och utnyttjandet av kompetenser som baserar sig på regionernas starka sidor samt tillfredsställandet av de regionala arbetsmarknadernas långsiktiga kompetensbehov skapas genom att stärka samarbetet mellan universitet, yrkeshögskolor, gymnasier och yrkesläroanstalter samt de centrala företagen och innovationsaktörerna i regionerna.

Till exempel samarbete mellan livsmedels- och turismföretagare, införlivande av välfärdsteknologi i turismtjänster, kommersialisering av kultur för turism, främjande av utvecklingen av branschöverskridande varor och tjänster inom den kreativa ekonomin och green care erbjuder betydande möjligheter för utvecklingen av näringarna men

förutsätter samarbete mellan aktörer inom olika branscher. Man bör erbjuda arenor och utveckla flexibla stödverktyg och verksamhetsmodeller för detta samarbete. NTM-centralernas och de regionala företagstjänsternas ställning i identifieringen av idéer och innovationer samt lokal kunskap, kompetens och praxis är viktiga aspekter.

Å andra sidan finns företagen, utvecklarna och experterna som bedriver och planerar samarbete på olika håll i Finland. Nätverkande med olika aktörer över regionala och nationella gränser är nödvändigt. För regionutvecklingen är det av stor betydelse att engagera företag och aktörer utanför de stora klustren i utvecklingen av innovationer som utgår från efterfrågan, användarna och arbetslivet. Det är viktigt att ha kopplingar till både nationella och internationella innovationsnätverk samt nätverk som fokuserar på framtiden för att utnyttja landsbygdens starka sidor i utvecklingen av Finlands konkurrenskraft.

8. Den regionala växelverkan hos yrkeshögskolornas och forskningsinstitutens regionala enheter och deras koppling till utvecklingen av regionen förbättras. *UKM, ANM, yrkeshögskolorna, forskningsinstitutet, landskapsförbunden, regionorganisationerna, kommunerna*
 - Yrkeshögskolorna ges en tydlig och planlig roll i den regionala innovationspolitiken och vid planeringen av kompetensnätverk som förenar landsbygds- och stadsregioner.
 - Man utnyttjar yrkeshögskolorna och yrkesutbildningen på andra stadiet i den lokala och regionala utvecklingen som förmedlare av grundläggande färdigheter för utvecklingen av landsbygden samt vid implementeringen av program- och projektverksamheten. Man förbättrar kopplingen mellan forskningen och utvecklingen av regionerna och utnyttjandet av resultaten i regionerna.
9. Vid universiteten stärker man landsbygdsforskningen och -utbildningen samt det nordiska samarbetet även för att främja den svenskspråkiga utbildningen. Universitetet kommer överens om ömsesidigt samarbete och arbetsfördelningen till exempel genom att utnyttja professorerna i landsbygdsforskning och det gemensamma tvärvetenskapliga undervisningsnätverket Rural Studies. Forskningsinstitutet stärker landsbygdsforskningen bland annat genom att säkerställa kompetenta personalresurser. Dessutom behövs ett svenskspråkigt magistersprogram för landsbygdsforskning. *UKM, universitetet och sektorforskningsinstitutet, ANM, JSM*
10. Regionala och branschöverskridande innovationsacceleratorer ordnas. Innovationsacceleratorerna stöder utvecklingen av en samarbetskultur och främjar därigenom uppkomsten av nya företag och produkter vid branschgränserna samt främjar samarbetet mellan företag och en öppen innovationsverksamhet. Innovationsacceleratorerna nätverkar med varandra och andra innovations- och kompetensnätverk. Specialkompetensen och aktörerna i de landsbygdsdominerade regionerna kopplas till processerna i det planerade nya innovationsprogrammet 2014+ som utvecklar kompetensen hos lokala

innovationsaktörer och spridningen av god praxis i olika stora områden och i specialiserade branscher. ANM, Landsbygdsförbunden, NTM-centralerna, företagen, rådgivningsorganisationerna

3.2 Företagande med landsbygdskoppling utvecklas

Det finns efterfrågan på ett nytt slags affärsverksamhet med koppling till landsbygdsregioner och deras starka sidor såsom naturen och närlösningar⁷. Landsbygdsregionerna är också mångsidiga miljöer för företagsverksamhet av olika slag. Den viktigaste förutsättningen för uppkomsten av ny företagsverksamhet är en stödjande verksamhetsmiljö.

Företagande, ny företagsverksamhet och innovationsverksamhet samt potentiella företags tillväxt och internationalisering stöds med företagsrådgivning av hög kvalitet och genom att på alla håll i landet erbjuda subventionerade expert- och utbildningstjänster som förbättrar små och medelstora företags kompetens. Tillgången till företagsrådgivning av hög kvalitet ska säkerställas i olika regioner i synnerhet i samband med ändringar i lokal- och regionförvaltningen samt rådgivningsorganisationerna och då de ekonomiska resurserna och ramvillkoren stramas åt.

Den strukturella förnyelsen av regionerna och ökningen av livskraften förutsätter nya, gränsöverskridande modeller för utveckling av företagsverksamheten. Det behövs servicekoncept vid gränstorna mellan olika branscher för att skapa nya företag samt för att främja samarbetet mellan företag och en öppen innovationsverksamhet. Det produktionsorienterade företagsservicesystemet samt dess stöd- och verksamhetsmodeller måste bli smidigare och få bättre möjligheter att tillräckligt snabbt bemöta de utmaningar som företag i tillväxtbranscher råkar ut för. I företagstjänster behövs en aktiv genomgång av företagsfältet genom vilken man för fram landsbygdsföretagens innovations- och tillväxtpotential.

På landsbygden framhävs olika former av företagande såsom branschöverskridande verksamhet, andelsverksamhet, samhällelig företagsverksamhet och företagande på deltid. En personsföretag är en viktig sysselsättningsmöjlighet på landsbygden. Att identifiera och förbättra verksamhetsförutsättningarna för dessa former av företagande är centralt med tanke på främjandet av företagandet i landsbygdsregionerna. Startpenningssystemet bör utvecklas så att stöd kan beviljas säsonginriktade företag och företagande på deltid.

Största delen av landsbygdsföretagen är små. Små och nyetablerade företag samt företag som uppstår vid gränstorna mellan olika branscher behöver tjänster som utvecklats ur deras perspektiv. För att öka de små landsbygdsföretagens konkurrenskraft gäller det att granska möjligheten att införa skälligare avgifter och en förenkling av

⁷ Med närlösningar avses verksamhetsmodeller vars utgångspunkt är att tjänsten eller produkten inte finns i en viss central varifrån kunden hämtar den, utan den produceras nära kunden med hjälp av datateknik, nya logistiska lösningar etc.

tillståndsförfarandet i synnerhet för mikroföretag. Man har konstaterat att det finns stora brister i kompetensen och rådgivningen för företagande i form av andelslag, och dessa bör utvecklas.

Det finns en brokig skara aktörer som tillhandahåller offentliga företagstjänster i Finland, och serviceutbudet är komplicerat ur kundens perspektiv. De regionala företagstjänsternas roller, arbetsfördelning och resursallokering borde förtydligas ytterligare genom regionala företagserviceavtal. Hittills har 62 sådana avtal ingåtts.

- 11.** Flexibla företagstjänster som i högre grad beaktar den föränderliga näringsmiljöns behov och olika slags regioners behov utvecklas. Integrationen och samordningen av företagsrådgivningen, tjänsterna och finansieringen förbättras samt görs mer kundorienterade. ANM
 - Stödet för nyetablerade företag förbättras. Expert- och utbildningstjänster utvecklas för unga som inleder företagsverksamhet och för tillväxtföretag. I den pågående reformen av experttjänster för små och medelstora företag bör även landsbygdsperspektivet beaktas. ANM
 - Företagspecifik, löst reglerad, småskalig innovationsfinansiering som ger positiva incitament för innovationer skräddarsys. ANM, JSM, Finnvera, Sitra
 - Små och medelstora företag, mikroföretag och ensamföretagare uppmuntras att nätverka sinsemellan genom att tillhandahålla experttjänster för nätverkande. Information om bra exempel på nätverkande företag och möjligheterna till företagande sprids genom andelslag. ANM, NTM-centralerna
 - Företagare erbjuds expertkunskap om utveckling av kreativ kompetens. Tjänsterna tillhandahålls också för föreningar som vill utveckla sina tjänster (sammhälleligt företagande). ANM, NTM-centralerna
 - För att förbättra innovativa företags tillväxtmöjligheter och främja företagande granskas NTM-centralernas styrningsförfarande. Regelverket utvecklas så att utgångspunkten för allokeringen av företags- och projektfinansiering utgår från regionens totala nytta och inte från en sektorspecifik granskning eller en sträng tolkning av ett visst program. ANM
- 12.** I enlighet med regeringsprogrammet utvecklas och stärks företagande med flera inkomstkällor och byråkratin uppluckras i anslutning till landsbygdsnäringsarna samt tillståndsförfarandet förenklas. Startpenningssystemet utvecklas så att det bättre motsvarar de nya formerna av företagande och de nya verksamhetsätten, och dessutom beaktas landsbygdsperspektivet. Förutom startpenning borde företagare vid behov också ha möjlighet till utkomststöd. ANM, JSM
- 13.** För att förbättra landsbygdsföretagens konkurrenskraft beaktas företag av olika storlek och en jämlik behandling av dem vid beredningen av lagar och andra beslut genom att göra djupare konsekvensbedömningar redan vid beredningskedet. Ministerierna

3.3 Den gröna ekonomins tillväxt utifrån landsbygdens starka sidor främjas

Med hjälp av en grön tillväxt eftersträvas en hållbar utveckling av ekonomin så att belastningen av miljön förebyggs, minskningen av naturens mångfald stoppas och en ohållbar användning av naturresurser förhindras. De speciella förhållandena i Finland såsom utrymmet, närheten till naturen och det teknologiska kunnandet möjliggör utveckling av miljövänliga industrier, arbetsplatser och teknologier. Utifrån landsbygdsregionernas potential och särskilda drag kan man utveckla konkurrenskraftig och miljövänlig verksamhet som baserar sig på decentraliserade lösningar och som även möjliggör export av teknologi och kunnande. Tjänsternas andel av den totala ekonomin ökar och därför har hållbart producerade tjänster en stor betydelse för den gröna ekonomin på landsbygden och för att ändra på konsumtionsvanorna för att motverka klimatförändringen. Regionernas förmåga att identifiera sina starka sidor och föregripa den framtida näringspolitiken samt en kompetent arbetskraft innehar en nyckelställning för en framgångsrik grön ekonomi och skapandet av arbetsplatser.

Branscherna inom naturresursekonomin har en betydande tillväxtpotential. Utvecklingen av en framgångsrik ekonomi baserad på förnybara råvaror – en hållbar användning av förnybara råvaror, decentraliserad energiproduktion samt serviceverksamhet, där man utnyttjar landsbygdens växande roll för välbefinnandet, främjandet av hälsan, turismen, kulturverksamheten och upplevelseindustrin – skapar möjligheter för utvecklingen av näringsverksamheten i landsbygdsdominerade regioner. Vid sidan av stora aktörer finns det i framtiden allt mer utrymme för små, innovativa och smidiga företag. Näringspolitiken bör skapa gynnsamma förhållanden för nya branscher och aktörer. Avgörande för all verksamhet är fungerande datakommunikations- och trafikförbindelser.

Med decentraliserade energilösningar utanför gårdarna avses primärt utveckling av lokal energiförsörjning för växande byar, småskalig fjärrvärme med egen energicentral. Samtidigt kan man iordningsställa den övriga kommunaltekniken. När den effektiva och rena storleken på energianläggningar som drivs med biobränslen minskar kan tillräckligt stora byar bli självförsörjande inom energi. Växande byar möjliggör vid sidan energiproduktionen utveckling av tjänster, företagsverksamhet och offentliga transporter. Alternativ för användningen av hästspilling utreds (inklusive användningen av den som energikälla).

Den lokala ekonomin och tjänstemarknaderna främjas genom en reform av upphandlingslagen i enlighet med regeringsprogrammet för att öka möjligheterna till direkta upphandlingar, beaktande av kvalitetsfaktorer i offentliga upphandlingar och en förenkling av förfarandena. Således kan man främja bland annat användningen av närmat och den bakomliggande affärsverksamheten. Utvecklingen av samarbetet med små livsmedelsproducenter för att lansera produkter på marknaden (logistik, insamlingscentraler) är ett viktigt delområde i utvecklingsarbetet.

14. Affärsverksamhet i anslutning till närmat och ekologisk produktion främjas
- Kompetensen hos livsmedelsbranschens organisationer och utbildningsorganisationer utnyttjas i utvecklingen av affärskoncept för regionala system för närmat och av företagarnas kompetensnivå. Växelverkan mellan förädlingen och råvaruproduktionen stärks och dessutom förbättras konkurrensutsättningsförmågan bland företagare och aktörer som andsvavar för upphandling av livsmedel för att främja betydelsen av småföretag, närmat och ekologisk mat i offentliga upphandlingar. *JSM, ANM, MM, EkoCentria, YTR/temagruppen Mat-Finland, företagarorganisationerna, MTK, SLC, regionutvecklarna*
 - Närmat tas upp som ett centralt utvecklingsobjekt vid beredningen av det nya EU-medfinansierade landsbygdsprogrammet 2014–2020. Utvecklingsverksamheten riktas i högre grad till PR-arbete för branschen, säljfrämjande åtgärder och information genom kampanjer och evenemang. Livsmedelssektorn och närmaten införlivas i landskapens utvecklingsstrategier och -program. *JSM, ANM, NTM-centralerna, landskapsförbunden*
 - I näringslivs- och livsmedelspolitiken beaktas de små företagens behov och möjligheter. *JSM, ANM*
 - Ett program som tillhandahåller tillväxt- och internationaliseringstjänster för små och medelstora företag i livsmedelssektorn inleds som en fortsättning på utvecklingen av företagande som började med programmet Sapuska. I enlighet med regeringsprogrammet främjas exporten av ekologiska och specialiserade livsmedel och dessutom förtydligas förvaltningen och finansieringen av exportfrämjande åtgärder. *UM, ANM, JSM*
15. Utvecklingen av turismen främjas utifrån landsbygdsregionernas starka sidor
- Nationalparkernas, naturturismobjektens, de tysta områdenas samt de andra skydds- och specialområdenas förutsättningar för turism och rekreationsbruk upprätthålls och förbättras. Landsbygdslandskapens och kulturmiljöernas värde som en viktig attraktionsfaktor för turismen erkänns. *MM, JSM, Forststyrelsen*
 - Synligheten för landsbygdens mångsidiga turismprodukter i elektroniska distributionskanaler säkerställs. *ANM, MEK*
 - Administrationen och den fortsatta utvecklingen av det riksomfattande informationssystemet för regional turism (bl.a. natur, kultur, stug- och gårdsturism) säkerställs samt uppföljningen av livsmedelsföretag och naturproduktsbranschen utvecklas. Användningen av datanät inom turism samt naturprodukts- och livsmedelsbranschen i nationell och internationell kommunikation och marknadsföring förbättras. *FM, Statistikcentralen, JSM, ANM, MM, UM, Metla, SYKE, Forststyrelsen*

- Samarbetet mellan turism och andra branscher såsom livsmedelssektorn, välfärdsbranschen, green care och naturproduktsbranschen stärks. Man utvecklar avtalsbaserade verksamhetsmodeller (bl.a. rekreationsvärdehandel, landskapsvärdehandel) mellan olika aktörer. *YTR:s tema-grupper, NTM-centralerna, MTK*
16. Ett nytt slags hållbar användning av råvarorna från skogen och en ny hållbar användning av skogens immateriella tjänster främjas genom att stödja forskning och produktutveckling samt små och medelstora företag inom detta område. Genom att främja byggande i trä och användning av träbaserade produkter ökas den gröna ekonomins tillväxt och förbättras livskraften på landsbygden. *ANM, JSM, MM, UKM, SHM, Finlands skogscentral, Kompetensklustret för upplevelseproduktion inom turism, Utvecklingskonsortiet för naturproduktsbranschen, Forststyrelsen, Metla, MTK, företagen*
 17. Naturproduktsbranschens förmåga att svara på den ökande efterfrågan stärks genom att man etablerar ett företags- och forskningsforum i naturproduktsbranschen och genom ett forsknings- och utvecklingsprogram som främjar företagandet och innovationsverksamheten i branschen. *JSM, ANM, Tekes, Sitra, temagruppen för naturproduktsbranschen, Utvecklingskonsortiet för naturproduktsbranschen*
 18. För att trygga Green care-branschens utveckling bildas en nationell delegation som har i uppdrag att avtala om de samhälleliga stödstrukturerna. Experimentella projekt som stöder sig på den lokala naturen och landsbygds miljön genomförs i regionerna bland annat i anslutning till mental- och rusmedelsrehabiliteringen samt dag- och arbetsverksamheten. Särskilda utvecklingsobjekt är även tjänster som stöder barns och ungas utveckling samt tjänster för upprätthållande av äldre personers funktionsförmåga. *JSM, ANM, SHM, Landskapsförbunden, NTM-centralerna*
 19. Ökningen av en decentraliserad energiproduktion baserad på förnybara energikällor och utvecklingen av därmed förknippade affärskoncept främjas genom att säkerställa en konsekvent och förutsägbar stödpolitik.
 - Användningen av förnybar energi på ett riksomfattande plan och effektiviseringen av energianvändningen samt rådgivningen på landsbygden vidareutvecklas. *JSM, ANM, KM, Tapio, Motiva, ProAgria, Sitra, Finlands skogscentral*
 - Användningen av kraftverk i anslutning till såganläggningar och andra företag som använder trä förutom för värmeproduktion också för elproduktion främjas, och dessutom främjas byggandet av gemensamma biogasanläggningar. *ANM, JSM*
 - Bioenergiproduktionens hållbarhet säkerställs genom forskning och övervakning. *MM, MTT, ANM, JSM, Metla*
 20. Man utvecklar och stärker offentliga samfunds kompetens inom upphandling och ekonomi samt de lokala organisationernas och företagens förmåga att

tillhandahålla tjänster, och upphandlingar verkställs i allt högre grad på ett sätt som stöder den lokala ekonomin. Företagarnas medvetenhet om den elektroniska riksomfattande kanalen för meddelanden om upphandlingar HILMA (www.hankintailmoitukset.fi/sv/) ökas. *Kommunförbundet, kommunerna, Företagarna i Finland, ministerierna*

3.4 De regionala arbetsmarknadernas funktion och tillgången till kompetent arbetskraft i landsbygdsregionerna förbättras

Tillgång till kompetent arbetskraft och en fungerande arbetsmarknad hör till de centrala förutsättningarna för näringsverksamheten i regionerna. Det finns stora branschvisa och regionala skillnader i utbudet av och efterfrågan på arbetskraft. Befolkningen åldras i snabb takt i många landsbygdsregioner. Det är viktigt att stödja arbetskraftens och arbetets regionala och yrkesmässiga rörlighet samt att förbättra den regionala och yrkesmässiga balansen mellan utbud och efterfrågan. Särskild uppmärksamhet fästs vid stödformer för unga män och kvinnor.

Tillgången till kompetent arbetskraft på landsbygden främjas bland annat genom att förlänga arbetskarriärerna, dra nytta av arbetslösas arbetsinsatser, höja produktiviteten och öka den arbetsrelaterade invandringen. Det är också viktigt att främja kompetensen och sysselsättningen bland existerande invandrare liksom bland romer, arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga samt andra män och kvinnor vars ställning på arbetsmarknaden är svag. Utbildningen bör vara flexiblare och reagera snabbare på förändringar. Människornas möjligheter att delta i utbildning i olika livssituationer stöds genom att erbjuda dem olika alternativ. Balansen mellan arbetslivet och utbildningen förbättras genom regionala prognoser över arbetskrafts- och utbildningsbehovet samt genom att öka samarbetet mellan utbildningen och arbetslivet. Användningen av läroavtalsutbildning och kopplingarna mellan inläring i arbetet och examen bör ökas, och läroavtalsutbildning bör utnyttjas som stöd för både arbetsgivarens och studerandens behov och utveckling.

Enligt regeringsprogrammet har alla lika rätt till utbildning och tjänster för livslångt lärande. Enligt regeringsprogrammet ska varje landskap ha minst en högskola. Det regionalt täckande utbudet av lärarutbildning motsvarar utbildningsbehovet. Genom en förbättrad utbildning och kompetens kan man också påverka hur marginaliseringen utvecklas.

Arbetslivet har förändrats. Arbetskarriärerna splittras, heterogena sysselsättningsformer blir vanligare och skillnaderna mellan lönearbete och företagande minskar. Det är viktigt att riva hindren mellan arbetslöshet och företagsverksamhet samt främja en förutseende företagsorienterad kartläggning av arbetskrafts- och servicebehovet och att skapa och införa modeller som gör det lättare att få arbetskraft. Man måste komma på metoder som möjliggör säsongarbete, flexibelt byte av arbetsgivare samt kombination av arbete och studier.

På landsbygden finns det exceptionellt många utländska säsongsarbetare. Den nuvarande integrationslagen ålägger dock inte kommunerna några skyldigheter att integrera utländska säsongsarbetare. I arbetskrafts- och invandringspolitiken är det viktigt att identifiera landsbygdens särdrag med tanke på förfarandena för arbets- och uppehållstillstånd. Även potentialen hos personer i pensionsåldern och deras intresse för aktiviteter bör beaktas i högre grad i främjandet av tillgången till kompetent arbetskraft.

Främjandet av distansarbete stöder de regionala arbetsmarknaderna, anpassningen av arbetet till fritiden och beaktandet av människors boendepreferenser samt bidrar till behovet av en minskad rörlighet av miljöhänsyn. Utnyttjandet av möjligheterna med distansarbete är inte klart - attityderna och ledningskulturen bör utvecklas. Distansarbete kan främjas i bägge riktningar: både för att främja boendet på landsbygden och för att rekrytera arbetskraft till företag på landsbygden. Fungerande och snabba datakommunikationsförbindelser är en central förutsättning för främjandet av distansarbete.

21. Inom arbetskraftsutbildningen och yrkesutbildningen beaktas efterfrågan på arbetskraft och regionala behov inom olika branscher och yrken. Nya nationella, regionala och lokala sysselsättningsfrämjande verksamhetssätt främjas genom skräddarsydda åtgärder och olika slags avtalsförfaranden (bl.a. börser för lärdomsprov och praktikantprocesser) och exempel på god praxis sprids. Utbildningen utvecklas så att den blir flexiblare och projektartad samt så att den reagerar snabbare på förändringar. *ANM, UKM, NTM-centralerna, Landskapsförbunden, läroanstalterna*
22. Anställningströskeln sänks genom att utveckla systemet för företags- och sysselsättningsstöd. En flexibel och samtidig sysselsättning i olika slags roller möjliggörs, till exempel i anställningsförhållande, som företagare och i form av kombinationer av arbetslöshet och företagande. Företagande bland personer i pensionsåldern främjas genom att förbättra rådgivningen. *ANM, SHM, arbetsmarknadsparterna*
23. Olika slags flexibla utbildningsformer och läroavtalsutbildning utökas för att stödja företagets möjligheter att utbilda kompetent arbetskraft åt sig. Företagare utbildas för att öka läroavtalsutbildningen. *Utbildningsstyrelsen, arbetsmarknadsparterna*
24. En ökning av distansarbetet och nya perspektiv på distansarbete främjas genom att stödja införandet av olika slags modeller. Till exempel distansarbetsbussar, distansarbetsbredband och distansarbetskontor (gemensamma kontor för olika organisationer) främjar utbredningen av distansarbete. Man reder ut med vilka metoder man kan främja distansarbete. *ANM, FM, arbetsmarknadsorganisationerna, SYKE*
25. I arbetskrafts- och invandringspolitiken beaktas landsbygdens särdrag, såsom behovet av säsongsarbetskraft. Placeringen, integrationen och sysselsättningen av invandrare i landsbygdsdominerade regioner främjas genom aktiva integrationsåtgärder. Mer detaljerade riksomfattande och regionala mål

ställs upp för behovet av arbetsrelaterad invandring samt utbildningsbehoven bland invandrare på medellång och lång sikt. NTM-centralerna främjar landsbygdskommunernas åtgärder för en ökad invandring bland annat i anslutning till uppgörandet av integrationsplaner. Exempel på god praxis från landsbygdskommunerna angående arbetsrelaterad invandring, mottagning av flyktingar och integration sprids. *ANM, IM, arbetsmarknadsparterna, NTM-centralerna, kommunerna*

4 De särskilda dragen hos glesbygden erkänns

I det regionpolitiska målbeslutet är utvecklingen av glesbygden en särskild fråga i utvecklingen av regionerna. Glesbygden är ett ställe med många möjligheter för boende, företagande och näringsverksamhet som betjänar hela Finland. En balanserad regionutveckling och medborgarnas jämlikhet förutsätter en kraftig och riktad utveckling av glesbygden. Utgångspunkten för utvecklingen av glesbygden är beaktandet av de långa avstånden, decentraliserade lösningar och lösningar baserade på de lokala förutsättningarna som beaktar invånarna och regionens särdrag.

Nedan nämnda åtgärder vidtas som lösningar för utvecklingen av glesbygden. Även åtgärder som föreslås i andra punkter i åtgärdsprogrammet ska vidtas med tanke på glesbygdens behov. Till exempel åtgärder i anslutning till tillgängligheten, trafik- och datakommunikationsinfrastrukturen är livsviktiga för glesbygden.

- 26.** Samhälleliga metoder som beaktar glesbygdens särskilda behov för att tillhandahålla tjänster och förbättra företagens verksamhetsförutsättningar (t.ex. grunder för statsandelar, regionalt transportstöd, stöd för bybutiker, starkare företagsstöd för sysselsättning) reds ut och införs. *FM, ANM*
- 27.** Vid sidan av myndigheternas säkerhetstjänster säkerställs tillgången till snabba tjänster som tillhandahålls av frivilligorganisationer bland annat i samband med olyckor. Frivilliga säkerhetstjänster utvecklas i samarbete mellan myndigheterna och frivilligorganisationerna med beaktande av olika befolkningsgruppers behov. De frivilliga aktörernas kompetens och tillgång till kommunikationssystem säkerställs. *IM, Institutet för hälsa och välfärd, medborgarorganisationerna, kommunerna, brand- och räddningsmyndigheterna, regionförvaltningen*

5 Förutsättningarna för utvecklingen av landsbygden och regionerna stärks

Att på regional och lokal nivå mobilisera en gemensam vilja och ett engagemang för gemensamma mål hör till förutsättningarna för regionutvecklingen. Det väsentliga är en verksamhet som går över sektorgränserna samt ett samarbete mellan den offentliga, privata och tredje sektorn på alla nivåer, även den nationella.

De största resurserna för implementeringen av regionala och lokala strategier för utvecklingen av landsbygden kommer från programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland som medfinansieras av EU:s landsbygdsfond. Vid beredningen av den kommande perioden uppluckras gränserna mellan fonderna, och alla fonders betydelse för och satsningar på utvecklingen av landsbygden syns i de regionala strategierna och det nationella partnerskapsavtalet. Resurserna för utvecklingen av landsbygden påverkas märkbart av hur Europeiska unionens region-, landsbygds- och jordbrukspolitik utformas från och med 2014. Beredningen och besluten fram till 2015 påverkar hur mycket och till vilka objekt finansiering från EU-programmen kan användas.

5.1 Medborgarverksamhetens förutsättningar och roll i samhället stärks på alla verksamhetsnivåer

Särskild uppmärksamhet fästs vid olika befolkningsgruppers möjlighet att delta i och påverka utvecklingen av sin egen region och vid närdemokrati när kommunstrukturen förändras. I regeringsprogrammet betonas i synnerhet vikten av att höra barn och unga samt att utveckla möjligheterna till deltagande vid planeringen av närmiljöerna.

Enligt regeringsprogrammet ska medborgarorganisationernas verksamhetsförutsättningar som producenter av frivilligt stöd och stöd från personer i samma ställning, hjälparbete och särskilda tjänster stärkas, och dessutom ska resursallokeringen förbättras samt medelanskaffningen och skattefriheten förtydligas. I enlighet med regeringsprogrammet tryggas verksamhetsförutsättningarna för tredje sektorn så att man kan främja en permanent sysselsättning bland dem som har den allra svagaste ställningen på den öppna arbetsmarknaden och förbättra deras livskompetens.

Medborgarrörelserna representerar medborgarna på ett liknande sätt som den representativa demokratin. Medborgarna ger sitt förtroende till medborgarorganisationerna genom att betala medlemsavgifter och utföra frivilligarbete. Detta förtroende är lika viktigt och allvarligt som att rösta i val.

28. I omvärderingen av grunderna för lönestöd (de minimis) för organisationer som bedriver service- och sysselsättningsverksamhet i enlighet med regeringsprogrammet beaktas landsbygdssäkringen. *ANM*
29. Medborgarnas rätt att på lokal nivå påverka frågor som gäller dem utreds och genomförs i anslutning till kommunallagen så att formerna för medborgarnas deltagande och hörande av dem leder till verkliga resultat och påverkar beslutsfattandet. *FM*
30. By- och stadsdelsplaner på medborgarnas initiativ kopplas till kommunens budgeterings- och planeringsprocess. *Kommunerna, Leader-grupperna, Byverksamhet i Finland rf*

5.2 Verktögen för lokal utveckling skärps betydligt

Kompetensen hos människor och medborgaraktivister som engagerar sig i frågor om sin region är en resurs som bör erkännas i högre grad i utvecklingen av regionen. Lokal utveckling ger möjligheter till skräddarsydd utveckling utifrån lokala behov, möjligheter och förhållanden. Det är ett resultatbringande verksamhetssätt som aktiverar lokala aktörer och invånare att delta i utvecklingsarbetet och erbjuder möjligheter att påverka den egna livsmiljöns kvalitet och framtid. Genom verksamheten kopplas utöver offentlig finansiering även talkoarbete och privat finansiering till utvecklingsarbetet, och dessutom stärks samarbetet och nätverkandet mellan olika aktörer.

När kommunen växer ökar de lokala aktörernas betydelse. Fungerande varianter av horisontal verksamhet på lokal nivå, såsom aktionsgrupper, byaföreningar och andra organisationer som bedriver ett vittomfattande lokalt utvecklingsarbete ska stödjas, och verksamhetssätten för lokal utveckling ska utvecklas och spridas.

31. I enlighet med regeringsprogrammet stärks byverksamheten
 - genom att höja statsunderstödet gradvis. *FM, ANM*
 - genom att erkänna byar som den minsta verksamhetsenheten i växande kommuner och som en grund för en exakt och funktionell definition av förhållandet mellan kommunen och dess byar. *Ministerierna, kommunerna*
 - genom att stärka byombuds nätverket. *Byverksamhet i Finland rf*
32. En arbetsmetod för socialt initierade lokala partnerskap som finansieras från flera fonder utvecklas. Dessutom utreds ut andra flexibla alternativ för lokal utveckling som främjar organisationernas, medborgarsamhällets och tredje sektorns deltagande samt förenklar förvaltningen och ökar produktiviteten. *Temagruppen för lokal utveckling, ANM, JSM, Mavi, NTM-centralerna, landskapsförbunden, städernas aktörer, Leader-grupperna*
33. De lokala aktionsgruppernas totala finansiering relateras i högre grad till verksamhetens resultat. Verksamhetsbidrag beviljas samtidigt för hela programperioden för att minska den administrativa bördan och trygga verksamhetens kontinuitet. *JSM, ANM, FM*

5.3 Utvecklingen av det landsbygdspolitiska systemet fortsätter

Det landsbygdspolitiska systemet har byggts ut systematiskt i 24 år. Det centrala i landsbygdspolitiken är fortfarande att på alla verksamhetsnivåer stärka den sektoröverskridande mångdimensionella styrningen och de tre samhällssektorernas (den offentliga, privata och tredje sektorn) deltagande i politiken. Förfarandena bör utvecklas i en mer kundorienterad riktning. Samordningen av politiken för olika sektorer för att utveckla landsbygden bör främjas genom att förbättra landsbygdssäkringen vid beredningen av ärenden.

34. Verksamhetsmodellen för Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen fastställs och inskrivs i lagen i samband med reformen av regionutvecklingslagen 2012. *ANM, JSM, FM, SHM, UKM, KM, MM*
35. Utvecklingen av det nationella landsbygdspolitiska systemet fortsätter på alla verksamhetsnivåer så att de tre samhällssektorerna deltar och engagerar sig i utvecklingen av landsbygden i högre grad. *YTR, ministerierna, regionförvaltningen, LSG-grupperna, aktionsgrupperna, kommunerna, byarna*
36. Landsbygdspolitiken och dess strukturer utvecklas som en helhet och genomförs med nationella och EU-medfinansierade medel. Kopplingen mellan landsbygds-, stads- och skärgårdspolitiken och regionalpolitiken på den nationella och regionala nivån utvecklas genom att närma strategierna och åtgärderna till varandra och genom att förbättra deras samverkan. *Stads- och Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen, Skärgårdsdelegationen, ANM, JSM, Landsbygdsförbunden, NTM-centralerna*
37. Landsbygdssäkringen ansluts till utredningarna om kommunsammanslagningar och anslutningsavtal samt beredningen av samarbetsområden. Information om god praxis sprids och utbildning i anslutning till detta ordnas. Utvecklingen av metoden fortsätter. *FM, YTR, kommunerna, Kommunförbundet*
38. Landsbygdssäkringen införlivas systematiskt i beredningen av beslutsfattandet och verkställandet av besluten på olika nivåer så att landsbygdens särdrag och konsekvenserna av besluten för landsbygden beaktas på ett äkta sätt. Vid bedömningen fästs särskild uppmärksamhet vid glesbygden. *Ministerierna, regionförvaltningen, kommunerna*
39. I beredningen av EU-programmen för perioden 2014–2020 säkerställs att utvecklingsåtgärderna för landsbygden (i regionerna och lokalt) får resurser som motsvarar behoven. *JSM, ANM, FM*

6 Genomförande av åtgärdsprogrammet

Det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet är ett styrverktyg som är förenligt med regeringens utvecklingsmål för regionerna. Enligt regeringsprogrammet och målbeslutet beaktar staten konsekvenserna för regionutvecklingen vid sitt beslutsfattande. I den beslutsprocess som gäller statens region- och lokalförvaltning, styrning och allokering av regionutvecklingsresurser, betonas utöver främjandet av de nationella målen ett utvecklingsperspektiv som beaktar varje regions särdrag. Respektive förvaltningsområdes resultatansvar för regionutvecklingen utökas.

De åtgärder som föreslås i åtgärdsprogrammet genomförs i anslutning till de behöriga ministeriernas samt den statliga region- och lokalförvaltningens verksamhet. Dessutom beaktas åtgärderna i åtgärdsprogrammet i landsbygdsprogrammets linjedragningar och planerna för genomförandet av dem.

Ärenden gällande finansieringen av åtgärdsprogrammet behandlas, och beslut om dem fattas i rambesluts- och budgetprocesserna inom ramen för statsekonomin. Vid dimensioneringen av finansieringen beaktas det övergripande ekonomiska läget och dess effekter på de utvecklingsåtgärder som föreslås i åtgärdsprogrammet.

7 Bedömning av miljö- och könskonsekvenser

Miljökonsekvenser

De största miljökonsekvenserna för landsbygden beror på dess särdrag: de långa avstånden och den glesa bosättningen. På grund av detta belastar rörligheten miljön, eftersom privatbilism är en nödvändig transportform på landsbygden till följd av de knappa kollektivtrafiktjänsterna. På landsbygden är det inte heller möjligt att nå vissa synergifördelar i uppvärmning och belysning. Däremot kan man på landsbygden dra nytta av decentraliserad energiproduktion och förnybara energikällor. För att minska på transportbehoven kan man utveckla lösningar som bland annat bygger på elektroniska tjänster och närtjänster samt främja möjligheterna till distansarbete och -studier. *Det går att leva enligt principerna för en hållbar utveckling både på landsbygden och i städerna* (SRK 2006: 77).

Det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet omfattas av en allmän skyldighet att reda ut miljökonsekvenserna i enlighet med den tredje paragrafen i SMB-lagen (Lag om bedömning av miljökonsekvenserna av myndigheters planer och program, 200/2005). Den myndighet som ansvarar för planen eller programmet ska se till att miljökonsekvenserna av planen eller programmet utreds och bedöms i tillräcklig grad under beredningen, om genomförandet av planen eller programmet kan medföra betydande miljökonsekvenser.

I denna bedömning av miljökonsekvenser uppfattas miljökonsekvenser i vid bemärkelse i enlighet med definitionerna i andra paragrafen i SMB-lagen. Med miljökonsekvenser avses de direkta och indirekta verkningar som detta landsbygdspolitiska åtgärdsprogram medför för 1) människors hälsa, levnadsförhållanden och trivsel; 2) marken, vattnet, luften, klimatet, växtligheten och organismer samt för naturens mångfald; 3) samhällsstrukturen, den byggda miljön, landskapet, stadsbilden och kulturarvet; 4) utnyttjande av naturresurserna samt 5) växelverkan mellan de faktorer som nämns i punkterna 1-4.

Vid beredningen av det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet beaktades miljösynpunkterna som en del av en hållbar utveckling som en princip som genomsyrade hela beredningsprocessen. Beskrivningen av programmets miljökonsekvensbedömning uppgjordes i slutet av beredningen utifrån de åtgärder som fastställdes i programmet. Vid genomförandet av det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet är det centralt att fortlöpande beakta miljösynpunkterna.

Det landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammets målsatta linjedragningar och de 39 åtgärder som bidrar till att uppnå dem bildar fyra helheter:

- 1. Landsbygdsregionerna utvecklas till mångsidiga miljöer för boende och näringsverksamhet**
- 2. Landsbygdens regionala konkurrenskraft främjas**

3. De särskilda dragen hos glesbygden erkänns

4. Förutsättningarna för utvecklingen av landsbygden och regionerna stärks

Miljökonsekvenserna av åtgärderna bedömdes via de fyra helheterna 1) boende, tjänster och kompetens, 2) företagande och arbetskraftspolitik, 3) tillgänglighet, energi och miljö samt 4) medborgarverksamhet, lokal utveckling och landsbygdspolitikens system. Om åtgärderna vidtas medför de positiva konsekvenser för levnadsförhållandena och trivseln för dem som bor, verkar och vistas på landsbygden. Flera åtgärder ökar möjligheterna att leva och verka på ett ekologiskt hållbart sätt på landsbygden. Flera av åtgärderna fokuserar på att utveckla verksamhetssätten och strukturerna, göra upp program samt att öka kunskapen och bytet av erfarenheter, varvid de inte medför direkta miljökonsekvenser men främjar indirekt människornas levnadsförhållanden och välfärd samt ökningen av humankapitalet och det sociala kapitalet på landsbygden.

1. Boende, tjänster och kompetens

Åtgärderna i anslutning till boende, tjänster och kompetens medför flera positiva konsekvenser för levnadsförhållandena, trivseln och hälsan hos människor i olika ålder. Åtgärderna siktar på nära tillgängliga eller elektroniska tjänster som tillhandahålls kundorienterat av olika aktörer, vilket främjar människornas levnadsförhållanden, säkerhet och livskvalitet, ökar den regionala jämlikheten och samarbetet mellan aktörerna. Nära tillgång till undervisnings- och kulturtjänster har en positiv inverkan på livskvaliteten och utvecklingsmöjligheterna för människor i olika ålder, vilket ökar humankapitalet och det sociala kapitalet. Utnyttjandet av datateknik och samarbete minskar transportbehovet samt olägenheterna och utsläppen i anslutning till trafiken.

Utvecklingen och ökningen av olika boendelösningar för äldre främjar trivseln och livskvaliteten samt stärker den sociala gemenskapen och det sociala kapitalet. Genom åtgärderna som fokuserar på invandrare förbättrar man invandrarnas välfärd och trivsel på ett hållbart sätt.

Genom åtgärderna främjar man uppkomsten eller bevarandet av en god livsmiljö samt utvecklar markanvändningen utifrån förutsättningarna i respektive region. Genom dem skapar man förutsättningar för utvecklingen av byarna och de andra landsbygdsregionerna, beaktandet av människornas boendepreferenser samt värnandet om miljövärden, vilka medför positiva konsekvenser för trivseln och bevarandet av kulturarvet.

2. Företagande och arbetskraftspolitik

Åtgärderna i anslutning till företagande och arbetskraftspolitik ökar den regionala jämlikheten samt människornas möjligheter till sysselsättning och företagande på landsbygden och medför således positiva konsekvenser för människornas levnadsförhållanden och möjligheter. En del av åtgärderna bygger på ett hållbart utnyttjande av landsbygdens natur och naturresurser för att utveckla näringsverksamheten. Dessutom skapar flera åtgärder en grund för ett hållbart

utnyttjande av naturresurser. När åtgärder för utnyttjande av naturresurser vidtas bör man se till att man vid sidan av de landsbygdspolitiska målen även beaktar de naturskyddsbiologiska målen.

Åtgärden som siktar på att främja affärsverksamhet i anslutning till närmat och ekologisk produktion medför positiva konsekvenser för miljön, eftersom en ekologisk produktion minskar utsläppen från jordbruket till vattendragen och marken, medan de korta transportsträckorna minskar utsläppen från transporter. Ekologisk produktion främjar också djurens välfärd. Åtgärden som främjar utvecklingen av turismen erkänner värdet av landsbygdens landskap och kulturmiljöer som en viktig attraktionsfaktor, vilket främjar bevarandet av landskapen, de traditionella biotoperna och kulturarvet. Utgångspunkten för främjandet av användningen av skogsråvaror och immateriella skogsbaserade tjänster är hållbarhet. Genom att stödja utvecklingen av Green care-sektorn främjar man indirekt människornas hälsa och välfärd.

Åtgärderna som siktar på sysselsättning främjar människornas välfärd och ger dem möjligheter. Utbildningsåtgärderna ökar humankapitalet. Främjandet av distansarbete ökar arbetslivets flexibilitet, vilket förbättrar människornas trivsel och välfärd. En ökning av distansarbetet minskar dessutom rusningarna och utsläppen på grund av arbetsresor.

3. Tillgänglighet, energi och miljö

Åtgärden i anslutning till landsbygdsvägnätets trafikerbarhet och underhållsnivå förbättrar säkerheten och inverkar positivt på människornas levnadsförhållanden, men kan å andra sidan öka trafiken och utsläppen från den. Åtgärderna som siktar på fungerande trafik- och datakommunikationsförbindelser samt kollektivtrafiktjänster ökar den regionala jämlikheten. Kollektivtrafiktjänsterna minskar behovet att använda personbilar och utsläppen från trafiken. Fungerande datakommunikationsförbindelser minskar transportbehoven och utsläppen från trafiken, eftersom ärenden kan skötas elektroniskt på webben.

Åtgärden som siktar på att öka en decentraliserad energiproduktion baserad på förnybara energikällor är till sina utgångspunkter positiv med tanke på naturen, jämfört med till exempel användning av fossila energikällor. Utsläppen från energiförbrukningen är renare och energiråvarorna kan användas på ett hållbart sätt, men å andra sidan resulterar förbränning av trä i småpartiklar som försämrar luftkvaliteten. Då förnybara energikällor används i högre grad är det med tanke på miljön av avgörande betydelse att naturens bärkraft beaktas. Åtgärden, genom vilken bioenergiproduktionens hållbarhet säkerställs genom forskning och uppföljning, siktar på detta. En decentraliserad energiproduktion minskar transportbehovet och de utsläpp som transporterna medför.

4. Medborgarverksamhet, lokal utveckling och landsbygds politikens system

Åtgärderna för att utveckla medborgarverksamheten, den lokala utvecklingen och landsbygds politikens system förbättrar både direkt och indirekt människornas levnadsförhållanden och livskvalitet på landsbygden. Åtgärderna siktar på att förbättra människornas möjligheter att delta i och påverka planeringen och utvecklingen av den egna miljön, vilket medför positiva konsekvenser för delaktighet, verksamhet på eget initiativ samt trivseln och levnadsförhållandena. Människornas ömsesidiga nätverkande och kollektiva aktiviteter ökar det sociala kapitalet och inverkar indirekt på levnadsförhållandena och trivseln. Åtgärderna som främjar landsbygdssäkringen innebär att förhållandena för människorna, företagen och aktörerna på landsbygden beaktas i sektorpolitiken. Därigenom kan man skapa indirekta positiva konsekvenser för människornas levnadsförhållanden och trivsel på landsbygden.

Bedömning av könkonsekvenser

Med tanke på regionutvecklingen är befolkningens snedvridna könsstruktur och i synnerhet de utbildade kvinnornas migration från mer glesbyggda regioner ett hinder för en balanserad regionutveckling i Finland. Främjandet av jämställdheten mellan könen anknyter till regionernas konkurrenskraft och attraktivitet genom en balanserad befolkningsstruktur samt arbetsplatser, företagsverksamhet och tjänster. Med tanke på en balanserad befolkningsstruktur är det väsentligt att uppmärksamhet fästs vid tillgången till bas- och välfärdstjänster, i synnerhet unga kvinnors möjligheter till sysselsättning och arbete samt företagande.

Fortfarande flyttar fler kvinnor än män bort från landsbygden, men samtidigt flyttar något fler kvinnor än män till landsbygden. Eftersom kvinnorna har högre utbildning än männen, är kvinnounderskott i regioner problematiskt på många sätt. Människor flyttar till landsbygden främst för att få mer rum för boendet, men i allt högre grad också för att vistas i en arbetsmiljö som främjar kreativiteten och en ekologisk livsstil. Migrationen till landsbygden bromsas upp av svaga datakommunikationsförbindelser och den offentliga sektorns svaga vilja att förbättra dem. Kvinnornas utbildning och förväntningar på arbetslivet har ofta en koppling till servicesektorn. Nya naturenliga materialinnovationer såsom ekologiska energiformer skapar arbetsplatser på landsbygden som intresserar både män och kvinnor.

Könkonsekvenserna av åtgärderna eller förslagen är sällan direkta och omedelbara. I allmänhet är de indirekta, vilket innebär att granskningen av dem kräver djupare analyser. Ofta kan åtgärder eller förslag som förefaller vara könsneutrala påverka kvinnor och män på olika sätt.

Flera åtgärder i det landsbygds politiska åtgärdsprogrammet medför direkta eller indirekta konsekvenser för människornas liv, möjligheter till arbete, rörlighet, studier och fritidsintressen samt deras välfärd. Åtgärderna kan således även anses medföra

könskonsekvenser. Åtgärderna i programmet är dock könsneutralt formulerade, och om de eventuellt påverkar män och kvinnor på olika sätt har därför inte lyfts fram. Jämlikheten främjas direkt främst genom att fästa särskild uppmärksamhet vid kvinnornas möjligheter till sysselsättning och företagsverksamhet. Ur ett könsperspektiv är detta viktigt, eftersom kvinnornas migration från landsbygden har varit så omfattande att det hotar landsbygdsgemenskapernas livskraft.

Vad gäller programmets könskonsekvenser kan man sammanfattningsvis konstatera att om åtgärderna vidtas så främjar de både kvinnornas och männen välfärd, möjligheter till rörlighet, utbildning och deltagande samt sysselsättning och företagande. Det går inte att kvantitativt bedöma om konsekvenserna har större betydelse för någotdera könet. Nedan går vi närmare igenom programmets och åtgärdernas könskonsekvenser enligt de fyra målsatta linjedragningarna.

1. Landsbygdsregionerna utvecklas till mångsidiga miljöer för boende och näringsverksamhet

När åtgärder som anknyter till boendet, trafiken och tjänsterna vidtas är det viktigt att beakta könsperspektivet, så att de inte oavsiktligt medför negativa konsekvenser och minskar jämställdheten. Vid uppföljningen av genomförandet av programmet bör man fästa uppmärksamhet vid hur vidtagandet av åtgärderna har inverkat och inverkar på jämställdheten mellan könen.

Flera av åtgärderna som fokuserar på främjandet av landsbygdsboendet, tjänsterna och till exempel kulturen förbättrar inte bara tillgången till tjänsterna utan också sysselsättningen i servicesektorn. Särskilt välfärds- och kulturtjänster sysselsätter en hel del kvinnor, medan män sysselsätts inom till exempel miljövärdstjänster.

På grund av de rådande sociala rollerna bär kvinnor i många familjer ett större ansvar för olika slags vårdssysslor (såsom vård av barn och äldre). Tillgången till dagvård för barn och dess närhet har stor betydelse för kvinnor, för vilka förenandet av arbetet och familjen fortfarande ofta orsakar utmaningar. Betydelsen av kultur- och motionstjänster samt deltagande i kulturverksamhet ökar med befolkningens ålder och utbildningsnivå, i synnerhet bland kvinnor. Kulturtjänsterna spelar en särskilt stor roll för kvinnornas trivsel. Fungerande trafik tjänster främjar i synnerhet kvinnornas rörlighet i hushåll med en enda bil.

Vid utvecklingen av tjänsterna på landsbygden är det också viktigt att beakta marginaliseringen, som i synnerhet gäller män. Att kvinnor i högre grad än männen flyttar bort från landsbygden har ställvis lett till en mycket snedvriden könsstruktur (år 2007 fanns det i vissa kommuner i Åbo skärgård och i östra Lappland 6,5 kvinnor per 10 män bland 1564-åringar). Det är allt vanligare att män på landsbygden är ogifta. Bägge könen och deras särskilda drag bör beaktas i välfärdsfrågor.

2. Landsbygdens regionala konkurrenskraft främjas

Den gröna ekonomin erbjuder stora möjligheter för företagsverksamhet och sysselsättning på landsbygden. Gröna branscher är bland annat förnybar energi,

grön trafik, ekologiskt byggande, ren teknologi, avfallshantering och vattenekonomi, jord- och skogsbruk samt tillverkning av energieffektiva produkter med tillhörande tjänster.

Det krävs åtgärder för att expandera kvinnornas kompetens och arbetsmöjligheter till nya branscher, liksom för att beakta särdragen hos kvinnors företagsverksamhet i främjandet av företagsverksamheten och bland annat affärskompetensen. När det till exempel uppstår nya näringar, företag och arbetsplatser inom naturresursbranschen öppnas en möjlighet att omdefiniera manliga och kvinnliga jobb och implementera dessa idéer. Den expanderande vårdsektorn och behovet av andra tjänster samt grön ekonomi och cleantech kan erbjuda nya entreprenörs- och sysselsättningsmöjligheter för män och kvinnor som avviker från de traditionella mönstren.

På grund av segregeringen i arbetslivet har utvecklingen av olika branscher olika betydelse för män och kvinnor (jmf. med träförädling, vårdsektorn, livsmedelsförädling). I synnerhet livsmedelsförädling samt vård- och servicesektorn erbjuder sysselsättningsmöjligheter för kvinnor som gör det möjligt för dem att stanna på eller flytta till landsbygden. De åtgärder som till exempel siktar på en utökning av affärsverksamhetsmöjligheterna i skogssektorn främjar antagligen främst männens möjligheter till sysselsättning och företagande. Även till exempel utvecklingen av natur- och landskapsvården kan ha liknande effekter.

Främjandet av möjligheterna till arbete och företagande förbättrar levnadsförhållandena för alla människor bosatta på landsbygden, och många åtgärder medför positiva konsekvenser för både kvinnor och män. Utvecklingen av möjligheterna till distansarbete ökar arbetslivets flexibilitet, vilket förbättrar människornas trivsel och välfärd. Man kan anta att utvecklingen av ett flexibelt arbetsliv är särskilt betydelsefullt för kvinnor som ofta berörs mer av problemen med att anpassa vård- och lönearbetet till varandra.

Arbetslöshet är vanligare bland män än bland kvinnor. År 2011 var arbetslöshetsgraden 7,8 procent i genomsnitt, år 2010 8,4 procent. Arbetslöshetsgraden för män var 8,4 och för kvinnor 7,1 procent. (Statistikcentralen.) Regiontypen har ingen större inverkan på arbetslösheten bland män, däremot är det något svårare för kvinnor att sysselsätta sig på landsbygden. I Finland råder fortfarande en skarp tudelning mellan manligt och kvinnligt arbete, och de traditionella könsbaserade yrkesvalen motsvarar sällan regionernas behov av arbetskraft. Kvinnor har en lång tradition av företagande inom jordbruk. Ännu år 1990 sysselsatte primärproduktionen närmare 45 procent av de kvinnliga företagarna. Strukturomvandlingen inom jordbruket har sedan 1990-talet i snabb takt minskat det totala antalet kvinnliga företagare. Ökningen av kvinnligt företagande inom servicesektorn och andra branscher började dock snabbt kompensera för bortfallet av kvinnliga företagare inom jordbruket. Under de senaste åren har kvinnornas andel av alla företagare i hela landet varit cirka en tredjedel. (Företagsamhetsöversikt 2011). Kvinnornas företagsverksamhet följer i allmänhet de traditionella könsbundna valen, och kvinnornas företag är ofta mikroföretag.

Det är viktigt att luckra upp starka tudelningen i manliga och kvinnliga branscher i Finland inte bara ur individens perspektiv utan också för att de traditionella könsbundna yrkesvalen sällan motsvarar arbetskraftsbehovet i regionerna. En mångsidigare näringsstruktur och utveckling av servicesektorn för att öka antalet arbetsplatser och kvinnornas företagsverksamhet är ett sätt på vilket man kan korrigera den snedvidna könsfördelningen på arbetsplatserna i regionen, men samtidigt bör man se till att man inte stärker segregeringen i arbetslivet ytterligare. Expansionen av kvinnornas kompetens och arbetsmöjligheter till nya branscher kräver åtgärder. Man måste ändra arbetsplatsrutinerna och -kulturen på de yrkes- och produktionsområden till vilka man vill locka fler kvinnor så att de blir mer lockande för kvinnor. Omvänt gäller samma för kvinnodominerade branscher och yrken, såsom daghemmen och grundskolorna, till vilka man vill locka fler män. Uppluckrandet av segregeringen har inte beaktats vid planeringen av åtgärderna i programmet, men man kan fästa uppmärksamhet vid detta vid genomförandet.

Åtgärderna som siktar på att främja kompetensen och utbildningen gynnar bägge könen. Vid utvecklingen av högskoleutbildningen och dess kopplingar till regionen är det särskilt viktigt att i högre grad integrera undervisningen i könsperspektivet, eftersom detta främjar tillgången till forskningsresultat ur ett könsperspektiv och möjligheterna att utnyttja dem i utvecklingsarbetet.

3. De särskilda dragen hos glesbygden erkänns

För att erkänna de särskilda dragen hos glesbygden och svara på dess särskilda utmaningar har man i åtgärdsprogrammet lyft fram två åtgärder med en könsneutral utformning. Den första går ut på att reda ut de samhälleliga metoderna som hänför sig till glesbygden. I detta skede är det omöjligt att bedöma hurdana förslag utredningen resulterar i, och således går det inte att bedöma deras eventuella könskonsekvenser. Den andra åtgärden gäller säkerställandet av säkerhetstjänsterna i dessa regioner. I åtgärden betonas att behoven hos olika befolkningsgrupper bör beaktas. Således bör även könssynpunkter på säkerheten beaktas.

4. Förutsättningarna för utvecklingen av landsbygden och regionerna stärks

Utvecklingen av medborgarverksamheten medför positiva konsekvenser för människornas välfärd. Genom åtgärdsprogrammet strävar man efter att främja medborgarnas deltagande och att bättre beakta olika befolkningsgruppers synsätt i samhället. Åtgärdsprogrammet stärker den lokala utvecklingens strukturer och aktörer. Det lokala utvecklingsarbetet omfattar bägge könen, och enligt bedömningarna aktiverar den lokalt orienterade utvecklingen både kvinnor och män samt i synnerhet unga.

Tekijät Författare Authors Rural Policy Committee	Julkaisu-aika Publiceringstid Date November 2012 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Rural Policy Operational Programme 2012–2015	
Tiivistelmä Referat Abstract <p>The Ministry of Employment and the Economy approved the Rural Policy Operational Programme for the period 2012–2015 on 26 June 2012. The Government's ministerial working group on public administration and regional development advocated approval of the programme on 20 June 2012. The Rural Policy Operational Programme is a guidance instrument in line with the Government's regional development targets, which specifies in more concrete terms the national regional development targets set by the Government for the period 2011–2015 on 15 December 2011.</p> <p>The starting point of the operational programme is that the Finnish countryside is recognised as a source of welfare and future competitiveness. The programme proposes concrete measures to promote the capability for continuous renewal and the utilisation of the full potential of rural areas. It provides tools for identifying the special features of rural areas as sources of greater vitality and competitiveness from the perspective of both services and the infrastructure. The programme includes a total of 39 measures.</p> <p>The target policies of the operational programme and the measures promoting their implementation are divided into four entities:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Strengthening rural areas as versatile environments for living and economic activities2. Promoting regional competitiveness in rural areas3. Recognising the special features of sparsely populated rural areas4. Strengthening the conditions for rural and regional development <p>The Rural Policy Operational Programme was prepared during the winter and spring 2012, by the Rural Policy Committee in cooperation with ministries and the regions. The Rural Policy Committee will monitor the implementation of the operational programme and submit a report on its implementation to the Government's ministerial working group on public administration and regional development at regular intervals.</p> <p>The publication is also available in English (Rural Policy Operational Programme 2012–2015).</p> <p>Contact persons within the Ministry of Employment and the Economy: Regional Department/Petra Stenfors, tel. +358 29 504 7077, Hanna-Mari Kuhmonen, tel. +358 29 504 7008, Laura Jänis, tel. +358 29 504 7111</p>	
Asiasanat Nyckelord Key words operational programme, rural policy, rural development, rural areas, regional development	
ISSN 1797-35(\$	ISBN 978-952-227-70%-+
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 106	Kieli Språk Language Hinta Pris Price suomi/ruotsi, finska/svenska, 22 € Finnish/Swedish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd

Maaseutupoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015

Työ- ja elinkeinoministeriö hyväksyi elinkeinoministeri Jyri Häkämiehen päätöksellä 26.6.2012 kaupunkipoliittikan, maaseutupoliittikan ja saaristopoliittikan toimenpideohjelmat vuosille 2012–2015. Ne määrittelevät kaupunki-, maaseutu- ja saaristopoliittikan keskeiset tehtävät ja toimet kuluvalle hallituskaudelle. Toimenpideohjelmilla toteutetaan valtioneuvoston joulukuussa 2011 päättämiä valtakunnallisia alueiden kehittämistavoitteita vuosille 2011–2015.

Maaseutupoliittisen toimenpideohjelman lähtökohtana on, että maaseutu tunnistetaan yhtenä keskeisenä hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kilpailukyvyn lähteenä. Ohjelmassa esitetään konkreettisia toimia maaseutualueiden uusiutumiskyvyn edistämiseksi ja niiden potentiaalin täysimääräiseksi hyödyntämiseksi. Ohjelma antaa välineitä maaseutualueiden erityispiirteiden tunnistamiseksi aiempaa paremman elinvoiman ja kilpailukyvyn lähteenä sekä palvelujen että infrastruktuurin näkökulmasta. Ohjelmassa on yhteensä 39 toimenpidettä.

Landsbygdspolitiskt åtgärdsprogram 2012–2015

Arbets- och näringsministeriet har genom näringsminister Jyri Häkämies beslut den 26 juni 2012 godkänt ett stadspolitiskt åtgärdsprogram, ett landsbygdspolitiskt åtgärdsprogram och ett skärgårdspolitiskt åtgärdsprogram för åren 2012–2015. I programmen fastställs de viktigaste uppgifterna och åtgärderna för stadspolitiken, landsbygdspolitiken och skärgårdspolitiken under den pågående regeringsperioden. Genom åtgärdsprogrammen genomförs de rikstäckande mål för regionutvecklingen 2011–2015 som statsrådet godkänt i december 2011.

Utgångspunkten för landsbygdspolitiska åtgärdsprogrammet är att landsbygden ska erkännas som en viktig källa för välfärden och den framtida konkurrenskraften. Programmet kommer med konkreta förslag till åtgärder för att främja landsbygdens förnyelseförmåga och för att utnyttja denna potential till fullo. Programmet erbjuder verktyg för att i ännu högre grad identifiera särdragen i landsbygdsregionerna som hållor för livs- och konkurrenskraft samt ur tjänsternas och infrastrukturens perspektiv. Det finns sammanlagt 39 åtgärder.

Tätä julkaisua myy:
Netmarket
Edita Publishing Oy
www.edita.fi/netmarket
asiakaspalvelu.publishing@edita.fi
Puhelin 020 450 05
Faksi 020 450 2380

Painettu
ISSN 1797-3554
ISBN 978-952-227-702-2

Verkojulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-703-9

